

Strateške podlage za prenovo programa Osnovna šola za odrasle (OŠO)

Vodja projekta: mag. Jasmina Mirčeva

Strokovni sodelavci ACS pri projektu: mag. Jasmina Mirčeva, Natalija Žalec MAEd (UK), spec.,
mag. Andrej Sotošek.

Zunanji strokovni sodelavci pri projektu: Marjeta Gašperšič, Brigita Ranzinger Kropušek, Simona
Vlaj Perko

Ljubljana, 2018

Naslov projekta: Strokovne podlage za prenovo programa Osnovna šola za odrasle (OŠO)

Naročnik: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

Financer: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

Vodja projekta: mag. Jasmina Mirčeva

Strokovni sodelavci ACS pri projektu: mag. Jasmina Mirčeva, Natalija Žalec MAEd (UK), spec.,
mag. Andrej Sotošek

Zunanji strokovni sodelavci pri projektu: Marjeta Gašperšič, Brigita Ranzinger Kropušek, Simona
Vlaj Perko

Tehnična sodelavka: Nina Fele

Besedilo ni lektorsko pregledano.

V Ljubljani, december, 2018

Vsebina

I.	UVOD	4
II.	STATISTIČNI PODATKI V ZVEZI S PROGRAMOM OŠO	8
III.	TEMELJNE UGOTOVITVE EVALVACIJE PROGRAMA OŠO (po mag. Ester Možini).....	12
	Vključenost, uspešnost in značilnosti udeležениh v programu OŠO.....	14
	Ustreznost programske zasnove OŠO	16
IV.	PROGRAMI TEMELJNEGA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V IZBRANIH DRŽAVAH	19
	Izobraževanje za pridobivanje temeljnih spretnosti na Norveškem	19
	Obvezno izobraževanje odraslih (Pflichtschulabschluss), Koroška visoka ljudska šola (Kärntner Volkshochschule) Avstrija.....	22
	Hrvaški model za pridobivanje osnovnošolske izobrazbe	24
	Funkcionalno izobraževanje odraslih v Srbiji (trendi in nove smernice)	29
V.	ZAKONSKI OKVIR ZA PRENOVO PROGRAMA OSNOVNE ŠOLE ZA ODRASLE	35
VI.	ODRASLI Z ZAČETNIMI PRIMANJKLJAJI V PROGRAMU OŠO Izkušnje v RIC-u Novo mesto	39
	Uvod	39
	Ugotavljanje potreb med mladimi Romi	41
	Opredelitev značilnosti odraslih, ki dosegajo najnižje ravni pismenosti.....	47
	Izzivi izvajalske organizacije pri vključevanju odraslih z nižjimi izobraževalnimi dosežki	50
	Značilnosti izvedbe programa OŠO v RIC – Novo mesto	53
	Pogoji za kakovostno izpeljavo prilagoditev oz. za uspešno doseganje ciljev.....	57
	Izzivi, smernice in priporočila	60
VII.	OSNOVNA ŠOLA ZA ODRASLE NA TERENU (LU Velenje)	62
VIII.	PREDLOG ZASNOVE OSNOVNE ŠOLE ZA ODRASLE.....	76
	Uvod	76
	Struktura predlaganega programa OŠO	78
	Pripravljalni modul	80
	Temeljni modul.....	82
	Modul za pridobitev osnovnošolske izobrazbe	85
	Uresničevanje OŠO v sodelovanju med različnimi programi in dejavnostmi na področju izobraževanja odraslih.....	88
IX.	ZAKLJUČNI DEL	92
X.	LITERATURA IN VIRI	95

I. UVOD

V središču sodobne, globalne in razvite družbe, ne glede na to, kako jo imenujemo (post-industrijsko, informacijsko, post-moderno, družbo znanja) je proces učenja. Svet je postal globalna vas (Mc Luhan, 1995), znanje in spretnosti prebivalstva, temeljni generator razvoja, družba pa učeča se družba. Nekdanji britanski premier Tony Blair je poudaril, da je kakovostno izobraževanje najboljša gospodarska politika, ki jo lahko imajo države.

Že pred leti je Jacques Delors, takratni predsednik Mednarodne komisije o izobraževanju, je znanje in spretnosti, ter izobraževanje in učenje kot pot do njiju, postavil v središče evropskih integracijskih procesov (Delors, 1996). Leto 1996 je bilo razglašeno za evropsko leto vseživljenjskega učenja. Leta 2000 je bil sprejet Memorandum o vseživljenjskem učenju, kjer je bilo potrjeno, da je Evropa stopila v obdobje znanja. Pridobivanje in uporaba znanja (še posebej v obdobju odraslosti) je temelj za reševanje najpomembnejših družbenih in individualnih problemov kot so: izboljševanje medkulturnih in medetničnih odnosov, razvoj državljskih pravic in svoboščin, zaščita življenjskega okolja, izboljševanje zdravja prebivalcev, emancipacija žensk, ekološka vprašanja, gospodarski razvoj in izboljševanje kakovosti življenja na splošno (2000).

Deset let kasneje sta Evropski parlament in Svet Evropske Unije sprejela Priporočilo o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006/96 2/ES). V skladu s tem dokumentom naj bi si države, članice unije prizadevale k razvijanju ponudbe ključnih kompetenc za vse državljane, vključno s strategijami za doseganje splošne pismenosti¹. Združeni narodi so razglasili obdobje 2003 – 2012 za desetletje pismenosti Združenih narodov.

¹ Referenčno orodje k temu priporočilu je, da se zagotovi:

- Da začetno izobraževanje in usposabljanje ponudi vsem mladim sredstva za oblikovanje ključnih kompetenc do ravni, ko bodo sposobni za odraslo življenje, kar je podlaga za nadaljnje učenje in poklicno življenje;
- Ustrezno ponudbo mladim, ki zaradi izobraževalne prikrajsanosti potrebujejo posebno podporo za doseganje izobraževalnih ciljev;
- Da bo odraslim omogočeno razvijanje in posodabljanje njihovih ključnih kompetenc za celo življenje, s poudarkom na ciljnih skupinah, ki so opredeljene kot prednostne;
- Da bo za uresničevanje tega zagotovljena ustrezna informacijska, kadrovska podpora, preverjanje in vrednotenje znanja, spretnosti in kompetenc ter ukrepe za zagotavljanje enakega dostopa do vseživljenjskega učenja in trga dela ter podporo učečim se;
- Da bo zagotovljena skladnost ponudbe izobraževanja za odrasle in usposabljanja za posamezne državljane dosežena preko tesnih povezav s politiko zaposlovanja in socialno politiko ter povezanost z drugimi politikami, ki vplivajo na življenje in delo vseh prebivalcev.

Program vseživljenjskega učenja se je v obdobju 2007 do 2013 nadaljeval in je bil uresničevan preko programov Erasmus, Leonardo da Vinci in Grundvig, v obdobju od 2014 do 2020 pa se uresničuje v sklopu programa Erasmus plus.

V osnovi omenjenih mednarodnih dokumentov je, da sta izobraževanje in učenje temeljna sestavina in strategija družbenega, gospodarskega in individualnega razvoja. Spremembe, ki se dogajajo v sodobnem svetu nalagajo posamezniku, da se permanentno uči ter da pridobiva in posodablja svoje znanje v teku celega življenja. Pismenost se obravnava kot temeljna sestavina vseživljenjskega učenja. Pismenost vsakega otroka, mladostnika in odraslega, je ključna za doseganje temeljnih življenjskih spretnosti in veščin, ki jim omogočajo soočanje z izzivi v življenju in pri delu. Pridobivanje temeljnega znanja in spretnosti je osnovni cilj osnovnošolskega izobraževanja, ki je pogoj za vključevanje posameznika v družbo in ekonomijo 21. stoletja.

Po podatkih mednarodne raziskave o spretnostih odraslih PIAAC (Programme for International Assessment of Adult Competences), ki je potekala pod okriljem OECD in meri besedilne ter matematične spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih in njihovo uporabo v vsakdanjem življenju, Slovenija v povprečju dosega nižje rezultate od sodelujočih držav OECD in EU na vseh treh merjenih področjih. Namreč v povprečju eden od štirih odraslih v Sloveniji izkazuje nezadostne pisne spretnosti (1. ali 2. raven). Najnižje spretnosti izkazujejo ranljive skupine. Po navedbah Mohorčič Špolar (2017) so to odrasli, ki praviloma preberejo le sorazmerno kratka besedila, so zmožni poiskati le eno samo informacijo, razumejo le osnovno besedišče in težka tekoče berejo zvezna besedila. Tudi njihove matematične zmožnosti so sorazmerno omejene in se reducirajo na en korak ali enostavne matematične procese, ki vključujejo štetje, razvrščanje in osnovne matematične operacije. Raziskava PIAAC je tudi pokazala, da obstaja visoka povezanost med nizkimi dosežki in brezposelnostjo, družbeno izključenostjo in revščino. Za razliko od tega pa so posamezniki z več znanja in spretnosti bolj zaposljivi, imajo višje plače, so boljšega zdravja, civilno, družbeno in politično so bolj dejavni ter se v večji meri vključujejo v razne oblike nadaljnjega strokovnega izobraževanja in usposabljanja (Skills Matter - Further Results from the Survey of Adult Skills, 2016).

V Strategiji Evropa 2020 je izpostavljeno, da ima četrtnina vseh mladih težave z branjem, da vsak četrtni prebivalec prezgodaj prekine izobraževanje in usposabljanje (2010).

Posameznik v humano zastavljeni družbi ne more prevzeti odgovornosti za uresničevanje svojih izobraževalnih ciljev, še posebej, če je deprivilegiran in je na družbenem robu. Zato je temeljni izziv zagotoviti odraslim brez temeljne izobrazbe dostop do kakovostnega izobraževalnega programa, ki jim bo omogočil pridobivanje ključnih kompetenc in temeljnih znanj za potrebe današnjega časa.

Osnovna šola je za prebivalce Slovenije ustavna pravica. Ustava RS (1991) zagotavlja prebivalcem pravico do brezplačne vključitve v program OŠO ne glede na starost. V Sloveniji že dolgo obstaja program Osnovna šola za odrasle. Sedanji program je bil pripravljen v okviru kurikularne prenove in potrjen s strani Ministrstva za šolstvo in šport (2003). Namenjen je tistim odraslim, ki so izpolnili osnovnošolsko obveznost, niso pa uspešno končali osnovnošolskega izobraževanja. Program je eden od redkih formalnega izobraževanja, ki je pripravljen posebej za odraslo populacijo. Izvajajo ga povečini ljudske univerze. Ta upošteva dve starostno različni skupini: mlajši odrasli in starejši. Program je bil zasnovan tako, da upošteva življenjske cilje odraslih, na način, da zagotavlja nadaljevanje šolanja po končani osnovni šoli in vstop na trg dela. Ta naj bi upošteval življenjske in delovne okoliščine posameznikov in prispeval k doseganju osebnih ciljev udeležencev. V šolskem letu 2016/2017 ga je obiskalo 1153 odraslih.

Vendar je evalvacija, ki je nastala na pobudo izvajalskih organizacij, pokazala, da ta ni zadosti prilagojen potrebam odrasle populacije, še posebej ne potrebam nekaterih ranljivih skupin, ki zelo težko dosegajo načrtovane programske cilje. Glavne ovire, ki so bile izpostavljene v teku evalvacije, so: pretogi normativi, ki premalo upoštevajo posebnosti udeležencev; neenakovrednost materialnih, kadrovskih in prostorskih pogojev za izvajanje osnovnošolskega izobraževanja v primerjavi s pogoji za izvajanje rednega programa; pomanjkanje finančnih sredstev za kakovostno izvajanje programa; vsebinska neusklajenost programa z življenjskimi in delovnimi izkušnjami udeležencev in nezadostna usposobljenost učiteljev za delo z odraslimi in posameznimi ciljnimi skupinami (Možina, 2012, 11-12). Tudi predhodne študije, denimo Analiza stanja v OŠO (Velikonja, 1999), so pokazale podobno situacijo in opozorile na nezadostno poznavanje posebnosti populacije odraslih v osnovnošolskem izobraževanju, pomanjkanje učbenikov za odrasle in izvajanje učnega procesa, ki je premalo prilagojen potrebam odrasle populacije.

Lahko povzamemo, da sedanja organizacija, izvedba in vsebina programa OŠO, ni v skladu s sodobnimi zahtevami izobraževanja odraslih, kot tudi ne z evropskimi smernicami, ki postavljajo

v središče področje pridobivanja ključnih kompetenc. Kot je znano, sta Evropski parlament in svet leta 2006 sprejela priporočilo o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, čigar namen je bil prispevati k razvoju kakovostnega izobraževanja, načrtovanega po potrebah evropske družbe. Oblikovan je bil tudi referenčni okvir ključnih kompetenc, ki je bil posodobljen leta 2018 (Priporočili o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, 2018). Ta predstavlja priporočilo oblikovalcem politike, izvajalcem, izobraževanja in socialnim partnerjem pri posodabljanju sistema in programov za pridobivanje ključnih kompetenc.

V zadnjem desetletju so v državi potekale intenzivne aktivnosti, namenjene posodabljanju programa OŠO. Ključne so: Evalvacija programa osnovne šole za odrasle (2011 – 2012), organizirani sta bili dve fokusni skupini, namenjeni učiteljem in drugim strokovnim delavcem v programu OŠO (2014), pripravljena je bila pregledna publikacija Osnovna šola za odrasle: Podoba in poslanstvo (2016), oblikovan je bil Model usposabljanja učiteljev in drugih strokovnih delavcev (2017), začela so se tudi vsakoletna usposabljanja za strokovne delavce, namenjena posodobitvi njihovega znanja in usposobljenosti. Leta 2015 je bila ustanovljena Nacionalna posvetovalna skupina, v okviru katere so imeli izvajalci priložnost, da poročajo in rešujejo aktualne teme. Omeniti je treba tudi, da je bil leta 2018 sprejet novi Zakon o izobraževanju odraslih, ki tokrat opredeli in regulira delovanje osnovnošolskega programa za odrasle. Ta določa pogoje vpisa izvajalcev programa osnovna šola za odrasle v razvid, vpisne pogoje in postopek, financiranje programa OŠO, način spremljanja izvajanja programa, vpis, izpis in izključitev, postopek preverjanja in ocenjevanje znanja ter priznavanje predhodno pridobljenega znanja. Normativno urejanje osnovnošolskega izobraževanja odraslih v okviru Zakona o izobraževanju odraslih je dosežek, kajti področje ni več podrejeno zakonodaji, ki prednostno regulira izobraževanje otrok in mladine. Hkrati odpira prostor za posodabljanje programa.

Leta 2017 je bila imenovana Nacionalna ekspertna skupina za prenovu programa Osnovna šola za odrasle, ki je pripravila Strokovne podlage za prenovu programa OŠO. Pri oblikovanju podlag sodelujejo vsi akterji, ki posredno ali neposredno pripomorejo k njegovemu uresničevanju, kot oblikovalci politike, pripravljavci programa, izvajalci, oziroma predstavniki vseh socialnih partnerjev. Omenjene aktivnosti in deležniki so zagotovili okvir za analiziranje prednosti in pomanjkljivosti na tem področju, za iskanje boljših načinov za razvoj, artikuliranje in uporabo spretnosti tudi najbolj ranljivih in najmanj izobraženih skupin v državi.

Prenova in posodobitev programa sovpada s pripravo Strategije razvoja in uporabe spretnosti v Sloveniji kot del dolgoročne vizije razvoja države (Smernice za izvajanje Strategije spretnosti za Slovenijo, 2018). Temeljno prizadevanje je, da se posamezniku omogoči, da z dostopno, neselektivno, učinkovito in organizirano izobraževalno strukturo izrabí izobraževalno priložnost, ki jo je zamudil ali je bil neuspešen ob prvem poskusu v okviru rednega izobraževanja.

II. STATISTIČNI PODATKI V ZVEZI S PROGRAMOM OŠO

Med razvojnimi cilji Strategije razvoja Slovenije 2030 (2017) je pridobivanje znanja in spretnosti ter izobraževanje prebivalstva. Pot za njihovo doseganje je pogoj za kakovostno življenje in delo.

Po podatkih SURS je bilo število prebivalcev, starih 15 in več let, brez izobrazbe oziroma z nepopolno osnovnošolsko izobrazbo, dne 1. 1. 2017, 57 079. Časovna primerjava kaže, da se število odraslih brez dokončane osnovne šole z leti zmanjšuje. Ob popisu prebivalstva, leta 2002 je bilo med prebivalci nad 15 let brez dokončane izobrazbe 155 556, na dan 1. 1. 2012 se je to število prepolovilo pa 73 925, v zadnjih letih linearno upada (2013 je bilo 68 926 prebivalcev brez osnovne šole, 2014 - 65 876 prebivalcev, leta 2015 že 62 693 in 2016 - 59 728 prebivalcev brez osnovnošolske izobrazbe).

Populacija brez osnovnošolske izobrazbe tudi ni enakomerno porazdeljena po regijah. Največ odraslih brez osnovne šole je bilo v osrednjeslovenski regiji, kjer je koncentracija prebivalstva najvišja, sledita podravska in savinjska regija, najmanj nizko izobraženih prebivalcev je v primorsko - notranjski regiji.

Preglednica 1: Število prebivalcev brez osnovnošolske izobrazbe in delež odraslih v programu osnovna šola za odrasle, po regijah, leta 2017

Regija	Št. prebivalcev brez osnovnošolske izobrazbe	Število udeležениh v programu osnovna šola za odrasle	Delež
Pomurska	3146	33	1,05
Podravska	8605	176	2,04
Koroška	2861	43	1,50
Savinjska	7502	200	2,67
Zasavska	1913	11	0,6
Posavska	3152	6	0,2
Jugovzhodna Slovenija	6216	357	5,74
Osrednjeslovenska	9185	195	2,1
Gorenjska	5448	59	1,08
Primorsko-notranjska	1847	10	0,54
Goriška	3378	29	0,86
Obalno-kraška	3826	34	0,89

Vir: SURS

Poleg neenakomerne distribucije je velika razlika tudi glede udeležbe odraslih v programu OŠO. Procentualno je najvišja udeležba odraslih v jugovzhodni regiji, manj kot procent se v programu OŠO udeležujejo odrasli brez osnovnošolske izobrazbe v zasavski, posavski, primorsko-notranjski, goriški in obalno-kraški regiji. Gre za zelo nizek delež vpisanih v program za pridobivanje višje formalne izobrazbe, kar ni v skladu z razvojnimi načrti posameznih regij, še posebej ne tam, kjer je delež odraslih brez izobrazbe visok. Zagotovo je potrebno preučiti razloge za zmanjševanje ponudnikov osnovnošolskega programa v posameznih regijah.

Udeležba odraslih varira tudi časovno. Šolskega leta 2009/2010 je bilo 1517 odraslih udeležencev v programu osnovna šola, najmanj udeleženih je bilo registriranih 2012/2013 – 1108 udeleženih odraslih. Zanimivo je to, da se v zadnjih petih letih udeležba v programih osnovnošolskega izobraževanja povečuje. Namreč šolskega leta 2013 / 2014 je bilo 1074 udeležencev, 2014 /2015 1054 udeležencev, 2015 /2016 – 1107 in v zadnjem merjenem obdobju 2016 / 2017 se je programa udeležilo kaj 1153.

Nasprotno trendu udeležbe pa se število izvajalcev programa za odrasle z leti zmanjšuje. Šolskega leta 2009 / 2010 je bilo 30 izvajalcev, 2011 / 2012 in 2013 / 2014 je bilo 28 izvajalcev, še manj pa leta 2016/2017 – 22 izvajalcev. Večja koncentracija izvedb v večjih središčih je delikatna predvsem z vidika udeležbe članov ranljivih skupin (Romov, migrantov, brezposelnih, žensk), ki so manj prostorsko mobilni.

V nadaljevanju predstavljamo še strukturo udeležencev po spolu in po starosti.

Preglednica 2: Število udeležencev v programu OŠO po spolu od leta 2010/11 do leta 2016/17

spol	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Moški	979	762	708	741	714	737	752
Ženske	390	329	300	333	340	370	401

Vir: SURS

Ženske se v mnogo manjšem obsegu kakor moški udeležujejo programa osnovne šole za odrasle. To je značilno za vsa preučevana obdobja. Razlika je bila največja v šolskem letu 2010/2011. Po popisu prebivalstva iz leta 2011 je brez izobrazbe več žensk (3693) kakor moških (2139). Tudi nepopolno osnovnošolsko izobrazbo ima več žensk 44.032 kot moških 28.107. Nizka izobraževalna udeležba ženske populacije v programu osnovnošolskega izobraževanja za odrasle ni posledica nižjih potreb po izobraževanju, temveč neenakih možnosti dostopa do tega. (Ivančič, Mirčeva, 2001)

Preglednica 3: Število udeležencev v programu OŠO po spolu od leta 2010/11 do leta 2016/17

starost	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
15 - 19	417	375	336	315	318	420	458
20 - 24	305	282	168	182	219	181	203
25 - 29	293	176	158	142	209	121	122
30 -34	137	90	101	128	99	98	110
35 - 39	89	81	106	101	79	100	100
40 let in več	128	87	139	206	130	169	156

Vir: SURS

V programu OŠO so bili v preučevanih letih prednostno vključeni mlajši odrasli od 15. do 19. leta, nato udeležba s starostjo linearno upada. Relativno visoka je udeležba v programu tistih, ki so stari med 20 in 24 let. Kar pozitivno preseneča, je to, da se je v zadnjih letih zvišala udeležba kategorije po 40. letu, ki je bila v programu OŠO v preteklosti komaj omembe vredna.

V Resoluciji nacionalnega programa izobraževanja odraslih (ReNPIO 2013-2020) se poudarja, da se izobrazbena sestava prebivalstva v Sloveniji z leti spreminja, oziroma da se raven izobrazbe izboljšuje. Toda v istem dokumentu se izpostavlja, da uspešnost odraslih v programu OŠO ni zadovoljiva. Med odraslimi brez izobrazbe ali z nepopolno osnovnošolsko izobrazbo je veliko brezposelnih, ki so zaradi tega nekonkurenčni na trgu dela. Poleg tega se kot ranljive skupine v programu najpogosteje omenjajo mladi, ki so zgodaj zapustili šolanje, socialno ogroženi, priseljenci, Romi, starejši odrasli, migranti, invalidi in obsojenci.

V ReNPIO se izpostavlja, da pri tem ni problematična le nizka udeležba, temveč tudi nizka uspešnost vpisanih v programu. Npr. leta 2009/2010 je bilo od vpisanih 1517 program zaključilo 246 udeležencev, leta 2010/2011 je bilo uspešnih 256 udeležencev, in leta 2011/2012 je od vpisanih 1901 program končalo 197 udeležencev.

Zato so med temeljnimi cilji ReNPIO: zagotavljanje kakovosti in učinkovitosti izobraževanja in usposabljanja odraslih na vseh stopnjah, omogočanje vsem odraslim polno uresničitev njihovega človeškega potenciala ter povezovanje osebnih izkušenj s širšimi družbenimi,

ekonomskimi, kulturnimi in okoljskimi dejavniki. Kot poseben dolgoročni cilj programa ReNPIO 2013-2020 je krepitev ukrepov za vrnitev mlajših odraslih, ki zgodaj opustijo šolanje, v izobraževanje.

III. TEMELJNE UGOTOVITVE EVALVACIJE PROGRAMA OŠO (po mag. Ester Možini)

Za ugotavljanje stanja učinkovitosti in kakovosti programa OŠO je bila izpeljana Evalvacija programa Osnovna šola za odrasle (2012). Naloga je potekala v sodelovanju Andragoškega centra Slovenije in Zavoda ZS za Šolstvo med letoma 2011 in 2013. Zasnovana je bila kot racionalna in empirična evalvacija. Prva je bila namenjena analizi normativne podlage za izvajanje programa OŠO, tako mednarodne kakor nacionalne, predstavitvi primerov tujih dobrih praks temeljnega izobraževanja in zgodovinski refleksiji razvoja programa v državi po 2. svetovni vojni. Empirična evalvacija je na podlagi kvantitativne in kvalitativne analize preučila in pojasnila širše vidike učinkovitosti in kakovosti, ter izvedbene, finančne, kadrovske in vsebinske dejavnike in vplive na to stanje².

V času po objavi Zaključnega poročila o rezultatih evalvacije programa pa do danes so bile sprejete nekatere novosti. Med ključnimi je ta, da program normativno regulira Zakon o izobraževanju odraslih (Uradni list RS, št. 6/18), ki vnaša nekatere pomembne novosti glede izvedbe, trajanja, financiranja, možnosti vrednotenja znanja in spretnosti itn. Zaradi intenzivnih migracijskih tokov v zadnjih letih sta se spremenila delež in struktura udeležencev, a te novosti niso pomembno vplivale na cilje, programske vidike, izvedbo in učinke programa. Ugotovitve in predlogi, ki so nastali v okviru te študije, so relevantna podlaga k oblikovanju strokovnih podlag za prenovo programa OŠO.

Kot je zapisano v dokumentu Program osnovne šole za odrasle, ki sta ga potrdila Strokovni svet za splošno izobraževanje in Strokovni svet za izobraževanje odraslih (2003), so cilji programa OŠO:

- Doseganje enakovrednega izobraževalnega standarda, tako kakor ga zagotavlja tudi vzgojno izobraževalni program osnovna šola;

² Projekt Evalvacija osnovne šole za odrasle (Zaključno poročilo o rezultatih evalvacije programa) sta izpeljali Andragoški center Slovenije v sodelovanju z Zavodom R Slovenije za šolstvo. Naročnik projekta je bilo Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.

- Razvijanje temeljne pismenosti ter sposobnosti za razumevanje, sporočanje in izražanje v slovenskem jeziku na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa tudi v italijanskem in madžarskem jeziku;
- Razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti ter poznavanje zgodovine Slovenije in njene kulture;
- Razvijanje védenja o zgodovinski, naravni in kulturni dediščini italijanskega in madžarskega naroda, ter značilnosti italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji v šolah na narodno mešanih območjih;
- Usposabljanje odraslih za samostojno in vseživljenjsko učenje in izobraževanje;
- Spodbujanje in omogočanje osebnostnega razvoja udeležencev in izboljševanje kakovosti življenja;
- Usmerjanje za dejavno načrtovanje življenjskih ciljev in poklicne kariere;
- Razvijanje delovnih navad;
- Pripravljanje za nadaljevanje formalnega in neformalnega izobraževanja.

Program devetletne osnovne šole za odrasle je namenjen tistim, ki so izpolnili osnovnošolsko obveznost, a niso uspešno končali osnovnošolskega izobraževanja. V tem vsebinskem sklopu so prikazane predvsem tiste ugotovitve in priporočila evalvacije, ki so relevantne z vidika oblikovanja strokovnih podlag za prenovu programa.

Kot temeljni kurikulum za razvijanje različnih vidikov pismenosti ter sposobnosti za razumevanje, sporočanje in izražanje v slovenskem jeziku, se je program razvijal skozi čas. Njegove temeljne značilnosti so:

- Program OŠO je sledil sprejetju programa za osnovno šolo otrok in mladine ter se je vedno vsebinski čim bolj prilagajal prvemu. A kljub vsebinski in izvedbeni podobnosti je bilo treba posebej dokazovati, da so znanja in spretnosti, ki so jih pridobili odrasli udeleženci, enakovredna tistim, ki jih zagotovi program rednega osnovnošolskega izobraževanja;
- Kot temeljne izvajalke programa OŠO so se skozi čas profilirale ljudske univerze, ki so sicer ključne ustanove za izobraževanje odraslih. Te so razvile in začele izvajati učinkovite strategije dela z izobraževalno, ekonomsko in socialno najbolj ranljivimi skupinami, ter tako pripomogle k čim večji delovni in socialni vključenosti teh skupin

v družbi. Te ustanove so se zaradi pomanjkanja strokovne, usmerjevalne, razvojno raziskovalne podpore soočale in se še vedno soočajo z ovirami pri doseganju ciljev programa. Dejstvo je namreč, da kljub večji izvedbeni, prostorski, časovni in delno tudi vsebinski fleksibilnosti, udeleženci trpijo posledice negativnih izobraževalnih izkušenj;

- Kljub vse bolj prožni organizaciji pouka vsebinska zgradba programa sledi klasičnim usmeritvam značilnim za program rednega osnovnošolskega izobraževanja. Tudi zadnja različica programa (2003) ni upoštevala nekaterih pomembnih prvin in smernic andragoške doktrine. Npr. zaradi toge razredno predmetne izvedbe ni bilo možno doseči povezovanja ali združevanja predmetov v širša področja.

Evalvacija programa OŠO (2012) je opozorila tudi na nekatere vidike, ki jih je treba upoštevati pri oblikovanju nove zasnove.

Vključenost, uspešnost in značilnosti udeležениh v programu OŠO

ReNPIO 2013 – 2020 opredeljuje dve starostni skupini udeležencev, in sicer: prva skupina - mlajši odrasli od 15 do 24 let in druga skupina: odrasli od 25 do 64 let. Operativni cilj ReNPIO je zasnovan tako, da se delež prebivalstva, starejšega od 15 let z nedokončano osnovno šolo prepolovi, in sicer s 4.4 % v letu 2011 na 2,2 % v letu 2020. Podatki o vključenosti, ki so podrobneje prikazani v poglavju (Statistični podatki..., pog. 2) kažejo, da se njihovo število z leti manjša. Razlika med vpisanimi in tistimi, ki so program uspešno zaključili, je precejšnja. V času evalvacije programa (2012) ni bil dosežen cilj ReNPIO, da se do leta 2010 število odraslih z nedokončano osnovno šolo zmanjša za polovico (Število vpisanih je sorazmerno veliko, vendar je število uspešnih precej nizko).

Glede doseganja enakovrednih standardov znanja je analiza nacionalnega preverjanja znanja pokazala, da so pri predmetih fizika, kemija, geografija, biologija, slovenski in angleški jezik ter matematika, odrasli manj uspešni v primerjavi z osnovnošolci v rednem programu osnovnošolskega izobraževanja. Večina odraslih ne dosega niti minimalnih standardov znanja. Nizki dosežki odraslih odpirajo vprašanja o tem koliko so naloge pripravljene za učence rednih osnovnih šol relevantne za odrasle udeležence ter ali so učne metode in podpora odraslih udeležencev v skladu z njihovimi potrebami.

Analiza socio-demografskih, zaposlitvenih in drugih značilnosti udeležencev programa OŠO je pokazala, da so udeleženci v povprečju odrasli, ki imajo manj spodbudne socio-demografske in zaposlitvene značilnosti za učenje, živijo v manj spodbudnem okolju, imajo relativno nizek delovni položaj, pogosto so brezposelni ali opravljajo poklice za preprosta dela.

Rezultati evalvacije so pokazali, da je izobrazbena raven staršev /skrbnikov mnogo nižja od nacionalnega povprečja. Manj kot 70 % mater / skrbnic ima le nedokončano ali dokončano osnovnošolsko izobrazbo. Med očetimi/skrbniki je takih 57,7 %. Ob manj ugodnih pogojih pri reševanju učnih navad, vrednot in kulture, opozarja ta distribucija na pomanjkanje podpore in spodbude v domačem okolju.

Med značilnosti populacije odraslih udeležencev sodijo tudi posebne potrebe – te praviloma spremljajo učni neuspeh. V Evalvaciji programa sicer ni bilo možno natančno določiti delež posameznikov s posebnimi potrebami, saj je 14 % učiteljev odgovorilo, da niso dovolj usposobljeni za prepoznavanje posebnih potreb udeležencev. Učitelji so na podlagi splošnega opazovanja odgovorili, da prevladujejo posamezniki s primanjkljaji na posameznih področjih znanja, odrasli z motnjami vedenja, posamezniki z motnjami v duševnem razvoju, nekoliko manj pa posamezniki z govorno jezikovnimi motnjami (Kavkler, Babuder, 2016). Prisotnost posameznikov s posebnimi potrebami kaže, da gre za ranljivo podskupino udeležencev, ki je pri učenju in pogosto tudi v družbi izolirana in stigmatizirana.

V zadnji letih se je v programu nekoliko povečal tudi delež zaprtih oseb (5 %) – to so predvsem posamezniki, ki dosegajo najnižjo raven spretnosti. Pomemben delež populacije so tudi priseljenci. Približno šestina odraslih je rojena v drugih državah, še višji pa je delež tistih, katerih materni jezik ni slovenščina. Po poročanju izvajalcev se je v zadnjih letih bistveno povečal delež priseljencev in azilantov v programu, njihova struktura se je tudi spremenila. Po navedbah učiteljev (delovna skupina 2 na letnem posvetu o izobraževanju odraslih, 2018) so med udeleženci pogosto posamezniki iz arabskega sveta, Avganistanci, Iračani, Pakistanci in celo Eritrejci. Gre za posameznike z zelo različnimi predznanji in kulturnimi specifikami. Skoraj vsi imajo tudi jezikovne težave.

15 % udeležencev v programu je Romov. To so posamezniki z najnižjimi dosežki branja, pisanja in računanja. Romi so praviloma vključeni v oddelkih za opismenjevanje.

Kljub razlikam glede starosti, spola in etnične pripadnosti, imajo udeleženci programa nekatere skupne lastnosti. Te so povezane z njihovim nižjim družbenim položajem, večjo ali manjšo družbeno izoliranostjo, imajo nadpovprečno veliko težav z razumevanjem, pisanjem in izražanjem v slovenskem jeziku – to vse vpliva na njihovo splošno neuspešnost. Temu sledi relativno nizek delovni status in zaposlitev. Dosedanje raziskave so pokazale, da imajo pri delu najmanj izobraženi tudi najmanj podpore s strani delodajalcev – ti so namreč najmanj pripravljeni vlagati v delovno silo, ki je najlažje nadomestljiva (Mirčeva, 2016).

Zaradi heterogenosti udeležencev v programu Osnovna šola za odrasle so tudi motivi udeležbe različni. Prevladujeta dva motiva, in sicer nadaljevanje šolanja (motiv, ki praviloma prevladuje pri mlajših udeležencih) in vključevanje na trg dela ali ohranitev zaposlitve. Vse te specifik je treba upoštevati pri snovanju in izvedbi programa ter izpostavljati vsebine učenja, ki so povezane s potrebami vseh omenjenih kategorij udeležencev.

V Evalvaciji programa Osnovna šola za odrasle je bila posebej analizirana ustreznost programske zasnove Osnovne šole za odrasle. Ker je to bistvena iztočnica pri prenovi programa, je besedilo Ustreznost programske zasnove OŠO podano v celoti.

Ustreznost programske zasnove OŠO

Po ugotovitvah Evalvacije sestava sprejetega Programa OŠO ni povsem skladna z Izhodišči za kurikularno prenoVO IO (1998) in tudi ne s sodobnimi ugotovitvami kurikularne teorije.

Nekatere pomembne sestavine programa, kot so utemeljitev in ciljna skupina, organizacija izobraževanja so izpuščene, ali pa jim ni namenjeno dovolj prostora. Brez tega, programa ni mogoče razumeti, saj ni postavljen v kontekst življenja, ki naj bi mu služil. Zato ga je gledano v celoti, težko opredeliti kot program splošnega izobraževanja za odrasle, saj je na posameznih mestih izrazito šolski in ne upošteva izobraževalnih potreb in različnih življenjskih kontekstov in izkušenj odraslih udeležencev. Menimo, da tako opredeljen program ne izraža andragoških načel in da izvajalcem ne daje zadostne podpore, da bi ga mogli izpeljati skladno z Izhodišči za kurikularno prenoVO IO in skladno s sodobnimi procesno-razvojnimi opredeljenimi kurikulumi.

Razloge za to vidimo predvsem v tem, da je program skladno s 93. členom Zakona o Osnovni šoli priredba programa osnovne šole, ki pa je izrazito šolsko naravnan. Pri tem mislimo predvsem na to, da so vsebine šolskih predmetov, ne glede na učno-ciljni koncept kurikularne

prenove (1996) še vedno bolj derivati akademskih disciplin, kot pa v življenje postavljeni problemi, ki so rešljivi z uporabo različnih strategij, pri čemer pa imajo znanstvena spoznanja in kulturno-zgodovinski kapital, ki se izraža v znanju, pomembno vlogo. V ciljih osnovne šole je sicer zapisano, da si v programu udeleženci pridobivajo tako splošno znanje in kompetence za vključevanje v družbo, kot znanje, zmožnosti in navade za nadaljnje izobraževanje. Vendar je drugi cilj prevladujoče izpostavljen, predvsem, ko opazujemo vsakdanji diskurz osnovne šole v smislu vrednotenja učnih dosežkov in njenega uveljavljanja v okolju. Vsakdanji diskurz šole je usmerjen na razvijanje kognitivnih zmožnosti učencev, manj pa na njihov čustveni, motivacijski in etični razvoj. Narava šolskega učenja je ne glede na raven šolanja prevladujoče teoretska in v kurikularnem pogledu še zmeraj v precejšnji meri učno-snovna.

Vse zgoraj napisano pa ima le malo skupnega z udeleženci, ki se vključujejo v program OŠO zaradi različnih motivov. Osnovnošolsko izobraževanje odraslih je po svoji naravi izrazito kompenzacijsko, kar pomeni, da gre pri odraslih za drugo priložnost, da končajo program. To pomeni, da so bili v primarnem izobraževanju neuspešni, kar jih postavlja v povsem drug položaj, kot ga imajo uspešni učenci. To mora izobraževalce napeljati na misel, da bi za uspešno končanje potrebovali podporo. Če naj se to zgodi, je potrebno spoznati njihove potrebe, močne točke in ovire, s katerimi se soočajo. Zaradi tega je pri kurikularnem načrtovanju programa, kakršen je OŠO, nujno upoštevati potrebe in značilnosti udeležencev, ki se vanj vključujejo. To ima ugodne posledice tako za uspešnost udeležencev, kot na zadovoljevanje potreb, ki jih izraža okolje, ne nazadnje pa tudi na ekonomičnost (rentabilnost) izobraževanja, saj pomeni, da je bil denar dobro porabljen.

Kurikularni načrt OŠO na deklarativni ravni sicer predvidi dve skupini odraslih, ki naj bi se prvenstveno vključevali vanj, vendar pa pozneje v programu tega ne upošteva. V tem smislu lahko ugotovimo, da program OŠO ni notranje koherenten, kar pomeni, da posamezne sestavine med seboj niso usklajene in povezane, tako da bi vodile k uresničevanju namena in ciljev programa. Nikjer tudi ne razloži, kakšne so posebnosti navedenih skupin odraslih in, kako bo to vplivalo na izvajanje programa. Pri nobeni drugi sestavini kurikula posebnosti obeh opredeljenih skupin posebej ne izpostavi, niti ne opozori na morebitno diferenciacijo. Ob podrobnem pregledovanju programa ugotovimo tudi, da program OŠO odraslim ni prirejen v celoti, temveč deklarirano dopušča možnost, da se odraslim prilagodijo samo nekateri deli: organizacija pouka, preverjanje in ocenjevanje znanja, pogoji za napredovanje in časovna razporeditev pouka. Kot že povedano, pa jasnih opredelitev, ki bi izvajalce k temu vodile, ni.

Glavna pomanjkljivost programa OŠO, na katero opozarjajo tudi učitelji in drugi izobraževalci, ki smo jih spraševali v evalvaciji, je predlagana razredno predmetna organizacija programa, ki je hkrati tudi osnova za financiranje programa, in naj bi jo izvajalci izpeljali v 18 tednih. Razprave v vseh treh fokusnih skupinah, pa tudi nekateri odgovori učiteljev na anketni vprašalnik in v intervjujih, enoznačno ugotavljajo, da je opredeljeni čas prekratek, pa tudi sama zasnova, ki temelji na razredno predmetni ureditvi ni primerna za tako heterogene skupine odraslih. Prav drugačna organizacija, kot jo predvideva sedanji kurikulum in je podlaga za opredelitev obstoječih normativov, je pomemben vidik, ki bi ga bilo potrebno v OŠO spremeniti, saj so se pomembno spremenile tudi razmere na tem področju. Spreminja se obseg in struktura populacije, ki se vključuje v program OŠO – populacija se manjša, po drugi strani pa je drugačna tudi njena struktura – razmerje med mlajšimi odraslimi in starejšimi, priseljenci in etničnimi skupinami in podobno.

Izpostaviti velja problematiko oddelkov opismenjevanja, v katere se vpisujejo predvsem nepismeni Romi oziroma v nekaterih primerih priseljenci in celo azilanti. Učna načrta za matematiko in slovenščino predvidevata alfabetsko opismenjevanje le v izjemnih primerih. Pri čemer je predvideno, da naj bi nepismeni odrasli osvojili učne cilje do vključno 4. razreda že v 18 tednih, kar pa je povsem nerealno postavljen cilj in ga v praksi odrasli praviloma ne dosegajo. Tudi v oddelkih 6. in 7. razreda OŠO prevladuje romska populacija, in sicer udeleženci, ki iz oddelkov opismenjevanja napredujejo z zares minimalnim znanjem, pogosto se jim pridružijo še Romi osipniki. Zaradi slabega predznanja, se v teh dveh razredih, kjer je predmetov več (10 predmetov v 6. in 10 predmetov v 7. razredu) in so vsebine zahtevnejše, za veliko Romov izobraževanje tudi konča, saj niso sposobni učnega preskoka na zahtevnejšo raven. Kljub temu pa so na eni od fokusnih skupin poudarili, da se mnogi od teh vrnejo v izobraževanje po določenem času, ko pri njih dozori potreba po novem učenju. V tem smislu vidijo program OŠO, kot program, ki spodbuja k vseživljenjskemu učenju.

Izpostavljen je tudi problem vključevanja priseljence v program OŠO in sicer v primerih, ko vključeni udeleženci slovenščine ne razumejo in govorijo. V programu OŠO so imeli priseljenci največ težav s predmetom slovenski jezik, hkrati pa so zaradi slabega razumevanja težko spremljali pouk pri drugih predmetih. V praksi izvajalci in učitelji sami iščejo rešitve problema, ko do njega pride, saj za odrasle drugih sistemskih rešitev ni na voljo. Splošno mnenje izvajalcev je, da cilj programa OŠO ni poučevanje slovenskega jezika kot tujega jezika. Za učenje slovenskega jezika so priseljencem na voljo posebni izobraževalni programi.

Skupna ocena o kurikularni zasnovi programa OŠO z andragoškega vidika je, da ne ustreza sodobnim spoznanjem in trendom na področju kurikularnega načrtovanja za odrasle, ni notranje konsistenten, zato ne podpira izvajalcev pri izvajanju programa in posledično ne vodi k uresničevanju programskih ciljev. Potrebno ga je spremeniti oz. posodobiti.

IV. PROGRAMI TEMELJNEGA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V IZBRANIH DRŽAVAH

Izobraževanje za pridobivanje temeljnih spretnosti na Norveškem ³

Izobraževanje odraslih kot tudi pridobivanje temeljnih spretnosti na Norveškem izhaja iz zgodovinskega, kulturnega, socialnega in gospodarskega razvoja. Zanj je značilna inkluzivnost in učinkovitost sistema, relativno visoka državna podpora na vseh ravneh in sodelovanje socialnih partnerjev.

Izhodišče sistema za pridobivanje temeljnega znanja in spretnosti na Norveškem je, da se mora prilagoditi naraščajoči potrebi po izobraževanju odraslih, kar motivira in omogoča celotnemu odraslemu prebivalstvu, da se permanentno uči celo življenje. Učenje odraslih je bilo v preteklosti na Norveškem v veliki meri kompenzacijsko. Odraslim, ki v otroštvu in mladosti niso mogli pridobiti ravni ISCED 2 in ISCED 3, je bilo omogočeno, da to storijo v obdobju odraslosti. Danes to ni več tako. Zaradi hitrega razvoja znanja, tehnologije in proizvodnih sistemov, je nujno, da se odraslim omogoči nenehno posodabljanje njihove usposobljenosti tudi na najnižjih ravneh na prožen, učinkovit in motiviran način. Glavni element vsakega učnega načrta je torej »učenje za učenje«. Motivacijski elementi, ki odraslim omogočajo, da najdejo svojo pot, uporabijo obstoječa digitalna orodja in se v bližnji prihodnosti naučijo uporabljati nova - ti vidiki so veliko pomembnejši od "prenosa znanja".

Delež odraslih, ki na Norveškem nimajo osnovnošolske izobrazbe je zelo omejen. To so običajno posamezniki, ki niso živeli v državi v obdobju otroštva in mladosti. A neodvisno od tega imajo vsi odrasli zakonsko pravico do brezplačnega izobraževanja na začetni, nižji srednji (ISCED 2) in višji srednji ravni. Na Norveškem je več komplementarnih programov za doseganje formalne izobrazbe.

³ Zagotavljanje stanja na Norveškem je bil izveden intervju z Gracielo Sbertoli.

Sistemi vrednotenja predhodnega znanja in spretnosti so razviti in se uporabljajo na vseh ravneh. Po besedah Graciele Sbertoli je sistem izobraževanja na Norveškem izjemno fleksibilen, temelji na pogostem ugotavljanju potreb in učinkov, zato se tudi redno spreminja, dopolnjuje in posodablja. Te posodobitve so zaznamovale tudi zadnja leta. Trenutno poteka na Norveškem pilotni projekt za učenje odraslih za pridobivanje najnižje formalne izobrazbe. Imenuje se "pripravljalno izobraževanje odraslih" in ima za cilj boljšo prilagoditev vsebine, obdobja učenja in načinov izvedbe glede na potrebe odraslih.

Norveška vlada je leta 2017 naročila, da naj se oblikuje predlog modularnega strukturiranega usposabljanja odraslih na ravni pod srednjo šolo. Moduli na ravni do srednjega izobraževanja bodo predstavljali tisto, kar se bo imenovalo pripravljalno izobraževanje odraslih (FVO). V zvezi s tem je bil razvit nov modul, ki ima strukturiran kurikulum. Trenutno se programi izvajajo v različnih občinah. Preizkusno obdobje bo trajalo tri leta.

Temeljni cilj programov za pridobivanje izobrazbe na ravni ISCED 2 je zagotoviti ustrezno integracijo predvsem priseljenske populacije, ki prevladuje v programih za pridobivanje najnižje stopnje izobrazbe. Raven ISCED 2 je tudi pogoj za pridobivanje stopnje ISCED 3. Ta je trenutno na Norveškem potrebna za ohranitev zaposljivosti in aktivnega državljanstva.

V procesu pridobivanja temeljnega znanja in spretnosti je izjemno pomembna tudi samoevalvacija kot orodje za motiviranje in krepitev udeležbe v programih. Samoevalvacija, ugotavljanje predhodno pridobljenega znanja in spretnosti, ima v podsistemu izobraževanja populacije odraslih mnogo pomembnejšo vlogo kot jo ima v rednem osnovnošolskem izobraževanju. Zato Norveška razvija nove sisteme za spletno samoocenjevanje. Akreditacija predhodnega učenja je tudi bistveni del norveškega izobraževalnega sistema za odrasle.

Norveški koncept »realkompetanse« se nanaša na vse vrste predhodnega učenja - formalno, neformalno in priložnostno. Pomen zagotavljanja pravice posameznika glede potrjevanja predhodnega znanja je reguliran v temeljni šolski zakonodaji in nacionalnih strategijah.

Na strateški ravni je prišlo do razvoja v smeri politik, katerih cilj je širiti diferencirane priložnosti za razvoj spretnosti. V Strategiji za vseživljenjsko učenje 2007 (Ministrstvo za izobraževanje in

raziskave) je bila validacija neformalnega učenja ena glavnih prednostnih nalog. V Vladni pobudi o vseživljenjskem učenju iz leta 2009 se navaja, da je treba sistem za potrjevanje predhodno pridobljenih znanj in spretnosti spodbujati in okrepiti.

Raziskava PIAAC je pokazala, da precejšen delež odraslih (približno 10%) na Norveškem ne dosega pričakovane ravni funkcionalne pismenosti, spretnosti, kompetenc / digitalne pismenosti / reševanja problemov, kljub temu, da naj bi jih zagotovila redna obvezna osnovnošolska izobrazba. Tudi mnogi zaposleni pričakovanih znanj in spretnosti nimajo. Zato je norveška vlada podprla sistem, ki je bil prej imenovan BCWL (osnovna usposobljenost na delovnem mestu), in se zdaj imenuje SkillsPlus namenjen predvsem odraslim, ki so zaposleni ali ne načrtujejo nadaljevanje šolanja. Ta ne poteka le v okviru delovnih mest, temveč vključuje različne oblike neformalnega izobraževanja/učenja na ravni skupnosti, ki omogočajo pridobivanje takih znanj in spretnosti.

Pridobivanje temeljnih veščin bo tudi v prihodnosti velik izziv pri učenju odraslih na Norveškem. A po oceni Sbertoli večina učiteljev izobraževanja odraslih nima potrebnih znanj in ni zadosti seznanjena s tem, kako diagnosticirati težave, kako ustvariti nove pristope k pismenosti in računalništvu, ter kako vključiti to vrsto usposabljanja v druge tečaje ali pristope. Če se sprejme, da mora biti glavni element prihodnjega učenja odraslih 'Učenje za učenje', potem morajo bodoči učitelji a) biti dobri eksponenti tega odnosa v svojem življenju, b) spoštovati, motivirati, navdihovati in se zelo zavedati, c) biti usposobljeni uporabniki izobraževalne tehnologije, d) imeti dostop do stalnega posodabljanja v novih didaktičnih pristopih, e) imeti (plačan) čas, nagnjenost in spretnosti, potrebne za interakcijo z ustvarjalci novih izobraževalnih tehnologij, da bi zagotovili, da se načela izobraževanja odraslih ohranjajo kot podlaga za kakršen koli nov razvoj.

'Trenutni učitelji osnovnega izobraževanja odraslih so redko tisto, kar imenujemo "digitalni domorodci". Njihovo pomanjkanje zadostne digitalne usposobljenosti in, še pomembneje, znanja o tem, kako razviti primerne didaktične pristope k uporabi izobraževalne tehnologije, je eden od velikih problemov, s katerimi se soočamo danes. Upati je, da tega pri prihodnjih učiteljih za učenje odraslih ne bo.'

To je izziv, ki ga je treba izpolniti in eden od ciljev sedanjih reform. Evropske države lahko sodelujejo z združevanjem svojih sredstev za ustvarjanje odprtih izobraževalnih virov, ki lahko izpolnijo to potrebo. EBSN deluje na tem področju.

Obvezno izobraževanje odraslih (Pflichtschulabschluss), Koroška visoka ljudska šola (Kärntner Volkshochschule) Avstrija

To je program druge priložnosti za pridobitev osnovnošolske izobrazbe (splošne šolske obveznosti), ki se konča s pridobitvijo potrdila oz. spričevala o končanem obveznem splošnem izobraževanju (Abschlusszeugnis). To spričevalo je enakovredno zaključnemu spričevalu, ki si ga pridobijo učenci v rednem osnovnošolskem izobraževanju.⁴ To spričevalo je obvezni pogoj za vključitev v vajeništvo ali katerokoli nadaljnje izobraževanje - poklicno, strokovno ali splošno nadaljevalno izobraževanje (glej Priloga – Avstrijski izobraževalni sistem). Posamezni programi nadaljnega izobraževanja imajo predpisane različne vstopne pogoje, ki jih lahko poleg pridobljenega spričevala o končanem obveznem šolanju izvajalci še opredelijo (npr. zdravstveni pogoji, višina ocene pri posameznem predmetu, preskus zmožnosti/nadarjenosti, ipd.).

Program obveznega izobraževanja odraslih je namenjen odraslim, ki niso uspešno končali obveznega osnovnega izobraževanja v Avstriji. Udeležencem omogoča, da si pridobijo osnovno izobrazbo (ISCED 2) in spričevalo, ki je osnovni pogoj za vključitev v nadaljnje izobraževanje. Tako si izboljšajo možnosti tudi za zaposlovanje. Poudarjen namen tega programa je tudi, da si udeleženci izboljšajo temeljne zmožnosti, ki jim omogočajo samostojnost, vključenost v družbo in višjo kakovost življenja tudi v prihodnosti. Izhajajoč iz tega, je program obvezen za vse mladoletne NEET⁵, ki niso uspešno končali obveznega izobraževanja. Na vključitev v ta program so vezane tudi nekatere statusne pravice. V program se lahko vključujejo tudi priseljenci, ki

⁴ Splošna šolska obveznost (Splošnoizobraževalna obvezna šola) v Avstriji traja 9 šolskih let in se prične s prvim septembrom, ki sledi izpolnjenemu 6. letu starosti.

Učenci obiskujejo:

- od 1-4 šolskega leta osnovno šolo (ljudsko šolo) ali posebno šolo (šolo s prilagojenim programom);
- od 5-8 šolskega leta glavno šolo, splošnoizobraževalno višjo šolo, višjo stopnjo ljudske šole ali posebne šole (šole s prilagojenim programom);
- v 9 šolskem letu lahko obiskujejo politehniško šolo ali pa nadaljujejo z ljudsko, glavno ali posebno šolo, lahko pa obiskujejo srednjo oziroma višjo šolo.

Spričevala, ki jih učenci prejmejo ob koncu šolskega leta se imenujejo **Jahreszeugnis**, spričevalo o zaključnem izobraževanju pa se imenujejo **Abschlusszeugnis**.

⁵ NEET youth – neither in employment, education or training, je na ravni EU sprejet termin, ki označuje mlade v starosti od 15 do 26 let, ki niso zaposleni, vključeni v izobraževanje ali usposabljanje.

nimajo ustrezne izobrazbe, vendar je pogoj, da dokažejo, da obvladajo nemški jezik na temeljni ravni.

Pogoji za vpis v program:

- Starost najmanj 16 let
- Nedokončan ali neuspešno končan 8. razred obveznega šolanja
- Znanje nemškega jezika na ravni A2 (po SEJO⁶)
- Mogoče je uveljaviti priznavanje že pridobljenega znanja oz. izobraževalnih dosežkov.

Opis programa

Program traja tri semestre; jesenski semester se prične v septembru, poletni semester pa v februarju. Pouk poteka 2 do 4x tedensko v večernem času (približno po 3 ure). Med uradnimi šolskimi počitnicami in prazniki pouk ne poteka. Med programom so udeleženci deležni svetovanja in učne pomoči. Udeležujejo se lahko različnih izletov in ekskurzij, ki jih organizira izobraževalna organizacija, lahko pa obiskujejo tudi druge izobraževalne programe in dejavnosti. Izobraževalna organizacija pripravi tudi učna gradiva in seznam priporočenih gradiv v programu.

Program obsega 6 predmetov, ki se končajo z izpitom. Štirje predmeti so obvezni, 2 pa sta izbirna; udeleženci jih izberejo skladno s svojimi interesi in kariernim načrtom.

Obvezni predmeti so:

- nemščina,
- angleščina,
- matematika in
- karierna orientacija (career orientation).

Izbirni predmeti, med katerimi mora udeleženec izbrati dva pa so:

- ustvarjanje in oblikovanje,
- zdravje in socialno varstvo,
- narava in tehnologija.

⁶ SEJO, kratica za Skupni evropski jezikovni okvir

Predmetnik tega programa se razlikuje od predmetnika v redni osnovni šoli, čeprav dosega enak standard znanja. Predmete v tem programu je z vidika vsebine mogoče razumeti kot širša področja, v katerih se združujejo različni šolski predmeti, predvsem pa v njih poskušajo zajeti vse temeljne zmožnosti, ki so potrebne za samostojno in vključujoče življenje odraslega v družbi. Izjema so le trije obvezni šolski predmeti: nemščina, tuj jezik in matematika, saj ocena iz teh predmetov lahko pomeni vstopni pogoj za nadaljnje izobraževanje. S tega vidika je pomembno, da je kandidat pri njih tudi ocenjen.

Vpis poteka neposredno v izobraževalni organizaciji, ki program izvaja. Pred vključitvijo s kandidati opravijo osebni svetovalni pogovor, v katerem pridobijo ustrezne podatke o kandidatu. Ti jim pozneje omogočijo, da pripravijo primeren izvedbeni načrt in program optimalno prilagodijo izobraževalnim potrebam vsakega posameznika. Ravnatelj lahko na podlagi osebnega intervjuja omogoči udeležbo tudi posameznikom, ki ne izpolnjujejo vseh pogojev.

Ob zaključku programa so udeleženci deležni tudi kariernega svetovanja, kjer se z udeležencem preuči optimalne korake, ki so lahko povezani z nadaljnjim izobraževanjem ali z zaposlitvijo in vajeništvom.

HRVAŠKI MODEL ZA PRIDOBIVANJE OSNOVNOŠOLSKO IZOBRAZBE

Po podatkih Zavoda za statistiko (2011) je v Republiki Hrvaški 9,5 % oseb, starejših od 15 let, brez šole ali z nedokončano osnovno šolo. Državni proračun Republike Hrvaške vsako leto zagotavlja sredstva za udeležence osnovnošolskega programa izobraževanja odraslih. Trenutno je na Hrvaškem izobraževalni program za pridobivanje osnovnošolske izobrazbe iz leta 2003, v nadaljevanju pa so najprej predstavljene smernice za razvoj novega modela izobraževanja odraslih. (Smjernice za unapređivanje osnovnog obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj, 2017).

Na Hrvaškem se je v letu 2015 začel postopek priprave za izvajanje Evropske agende za izobraževanje odraslih v letu 2015 - 2017. V okviru tega je bil pripravljen osnutek novega modela za osnovno izobraževanje odraslih. Model za osnovno izobraževanje odraslih temelji na ključnih kompetencah.

Pri oblikovanju okvira kompetenc modela osnovnošolskega izobraževanja odraslih se priporoča metodološki pristop, ki temelji na usklajevanju in dopolnjevanju. Vključuje:

- a) usposobljenost posameznika, ki vstopa v posamezni modul;
- b) področja usposabljanja v vsakem modulu;
- c) splošne cilje vsakega področja usposabljanja v vsakem modulu;
- d) enote za usposobljenost (podsektorji) za vsako območje usposobljenosti v vsakem modulu;
- e) učne rezultate za vsako enoto (pododdelek) in pričakovano znanje, spretnosti;
- f) neodvisnost in odgovornost.

Pridobivanje osnovnih spretnosti in kompetenc je pravica državljanov ter je vključeno v Ustavo Republike Hrvaške.

Model in sestava kurikularnega načrta

Predloga kurikularnega načrta temelji na štirih ključnih točkah in načeloma odgovarja na štiri vprašanja:

- a) kakšni so cilji programa;
- b) katere vsebine je treba določiti za doseganje zastavljenih ciljev ter kakšni naj bi bili pričakovani učinki;
- c) katero organizacijo in katere metode poučevanja in učenja se uporabljajo (kako organizirati učenje in poučevanje odraslih, da bi bili uspešni, ter znanje in spretnosti, ki se uporabljajo);
- d) kako oceniti oziroma kako meriti ali ovrednotiti učne rezultate. (Cindric, Miljković, Strugar, 2010: 80)

Model oblikovanja kurikulumu se konkretizira pri oblikovanju kurikulumu

- a) Najprej se opredelijo potrebe odraslih udeležencev v izobraževanju in potrebe gospodarstva in družbe za določitev ciljev ter pričakovanih rezultatov. Še posebej pomembno je opredeliti potrebe ranljivih ciljnih skupin odraslih, kot so: osebe z nižjo poklicno izobrazbo, brezposelne, socialno deprivilegirane in marginalizirane osebe, starejši, invalidi, pripadniki manjšin, Romi, brezdomci, priseljenci ali preprosto vseh tistih oseb, katerih obstoječe pristojnosti in kvalifikacije niso primerne za trg dela.

- b) Prevajanje potreb v splošne in operativne cilje. Izvajanje tega je odvisno od izpolnjevanja potreb posameznika v izobraževanju, potreb gospodarstva ali trga dela in družbe. Operativni cilji ali učni rezultati so praviloma razvrščeni v skladu s taksonomijo.
- c) Izбира učne vsebine poteka v skladu s trenutnimi nameni pridobivanja ključnih kompetenc. Izbrana vsebina mora biti vzorčna, kar pomeni, da se izberejo reprezentativni primeri.
- d) Pogoji za uresničitev kurikulumu so ključ za uspeh izobraževanja. Pogoji so notranji in zunanji. Notranji pogoji se nanašajo na značilnosti odraslega v izobraževanju, in sicer: pričakovanja, spretnosti, potrebe, izkušnje, intelektualno stanje, motivacije in osebne lastnosti (še posebej učnih stilov). Učitelj mora poznati osebne značilnosti udeleženca, ki vstopi v učni proces, načrtuje in prilagaja načine dela in spodbuja udeleženca, kar bo še posebej povečalo učno motivacijo odraslega.

Prav tako je treba skrbeti za zunanje pogoje (usposobljenost in osebnost učitelja / učitelja andragoga, kakovost poučevanja, vloga medijev, prostor in opremo, urnik dela prilagojen ali neprimeren za odrasle, zaupanje in medosebni odnos med udeleženci in učiteljem, torej celotno šolo in učno vzdušje).

- e) Organizacija poučevanja, izobraževanja in učenja mora odraslim omogočiti doseganje zastavljenih ciljev ali izidov izobraževanja in usposabljanja (kompetentnosti). Organizacija poučevanja in učenja je v veliki meri odvisna od zunanjih in notranjih pogojev učenja. Poučevanje in učenje bi moralo biti usmerjeno na odraslega, ki je dejaven subjekt poučevanja.
- f) Ocenjevanje dosežkov ali učnih rezultatov ali kompetenc je končna komponenta kurikularnega načrta in kazalnik kakovosti dela. Gre za vrednotenje realiziranih splošnih ciljev, ter operativno opredeljenih ciljev, ki so oblikovani kot učni rezultati. Ocenjevanje dosežkov je lahko formativno (med izobraževalnim obdobjem in na podlagi zbranih informacij o ravni znanja in spretnosti in sumativno (se izvaja na koncu).

Moduli osnovnošolskega izobraževanja

Hrvaški kompetenčni model ima na voljo tri module: prvi se ukvarja s pridobivanjem temeljnih spretnosti, drugi se nanaša na prenovljeno osnovno šolo za odrasle in tretji se nanaša na krepitev osnovnih spretnosti v programu izobraževanja ali usposabljanja odraslih.

Modul A

Osnovna raven znanja, spretnosti, odnosov posameznih kompetenc. Namenjen je opismenjevanju in podpori ranljivih skupin ljudi ter jim omogoča, da delajo in aktivno sodelujejo pri delu in življenju v skupnosti.

Modul B

Raven znanja, spretnosti in kompetenc, ki posamezniku omogočajo nadaljevanje šolanja.

Modul R

Ključne kompetence so vključene v druge programe izobraževanja odraslih, npr. v predkvalificiranje za določen poklic.

Preglednica 4: Moduli za uresničevanje kompetenčnega modela Osnovna šola za odrasle na Hrvaškem

	Modul A	Modul B	Modul R
Ciljne skupine	Posamezniki starejši od 15 let, ki nimajo temeljnih spretnosti in se ne izobražujejo. Poudarek na funkcionalno nepismene osebe, invalidne osebe, uvrščajo se tudi migranti in begunci.	Posamezniki starejši od 15 let, ki niso končali osnovne šole. Posamezniki, ki iz osebnih, objektivnih in drugih razlogov niso končali redne osnovne šole. Imajo zelo različno raven temeljnega znanja in zmožnosti.	Posamezniki z zaključeno vsaj osnovno šolo, toda so funkcionalno nepismeni. Udeleženci morajo imeti zaključeno osnovno šolo.
Kompetence, ki jih pridobijo s tem modulom	Kompetence v hrvaškem jeziku Matematične kompetence Digitalne kompetence	Sporazumevanje (kompetence) v hrvaškem jeziku Sporazumevanje (kompetence) v tujem jeziku Matematična in naravoslovna pismenost Digitalna pismenost Učenje učenja Socialne interakcije in državljanska odgovornost Samoiniciativnost in podjetništvo Kulturna ozaveščenost	Sporazumevanje (kompetence) v hrvaškem jeziku Matematične kompetence Digitalne kompetence (Vse te kompetence so povezane s strokovnim programom, kjer so posamezniki vključeni)

Raven	Raven kompetenc kot jih definira raziskava PIAAC	Raven HKO (Hrvatski kvalifikacijski okvir) (osnovno izobraževanje)	Raven HKO (Hrvaški kvalifikacijski okvir za strokovne kompetence) in 2. raven temeljnih kompetenc, ki jih definira PIAAC
Organizacija izvajanja	Fleksibilni in modularni pristop, ki je prilagojen ciljnim skupinam kot pripravljalni program za formalno izobraževanje. Vsebinska uporaba digitalnega gradiva (v skladu s kompetencami posameznikov)	Pouk po izobraževalnih področjih. Program OŠO se izvaja v treh izobraževalnih obdobjih. 1. Izobraževalno obdobje = 1. do 4. razreda 2. Izobraževalno obdobje = 5. in 6. razred 3. Izobraževalno obdobje = n 7. in 8 razred Do končanega osnovno šol. izobraževanja	Pridobivanje temeljnih kompetenc v okviru programa usposabljanja odraslih. Možna je modifikacija programa 20 % zato, da se program prilagodi izobraževalni skupini. Pripravljeno je dodatno digitalno gradivo, ki je na voljo udeležencem, potek ko pridobijo zahtevane digitalne kompetence.
Način vrednotenja in priznavanja kompetenc, ki so jih posamezniki pridobili pred začetkom programa	Individualizirano začetno preverjanje temeljnih spretnosti in kompetenc oziroma pismenosti.	Se upoštevajo dokumenti, ki dokazujejo stopnjo zaključenega izobraževanja. Odpreti možnost za priznavanje predhodno pridobljenih znanj na 1. ravni HKO.	Se preverjajo temeljne kompetence, ki jih ima posameznik na začetku, na podlagi njegove samoevalvacije in začetnim preverjanjem.
Organizacije, ki izvajajo module	Organizacije za izobraževanje odraslih, ki imajo potrdilo (MZO) za izvajanje programa izobraževanja odraslih.	Organizacije za izobraževanje odraslih, ki imajo potrdilo (MZO) za izvajanje programa izobraževanja odraslih.	Organizacije za izobraževanje odraslih, ki imajo potrdilo (MZO) za izvajanje programa usposabljanja odraslih.
Učitelji	Učitelji, ki izpolnjujejo pogoje po Zakonu za izobraževanje odraslih.	Učitelji, ki izpolnjujejo pogoje po Zakonu za izobraževanje odraslih. Kroskurikulumsko sodelovanje učiteljev.	Učitelji, ki izpolnjujejo pogoje po Zakonu za izobraževanje odraslih. Kroskurikulumsko sodelovanje učiteljev.
Preverjanje dosežkov učenja (izobraževanja)	Izvajalci v skladu s cilji, ki jih definira kurikulum.	Izvajalci v skladu s cilji, ki jih definira kurikulum	Izvajalci v skladu s cilji, ki jih definira kurikulum.
Spričevalo	Potrdilo s katerim se dokazuje udeležba in uspešno zaključevanje modula.	Spričevalo za vsako izobraževalno obdobje.	Dokazilo s katerim se dokazuje, da je program usposabljanja uspešno končan.
Financiranje	Republika Hrvaška (proračunska in neproračunska sredstva)	Republika Hrvaška	Udeleženci in naročniki

Vir: Smjernice za unapređivanje osnovnog obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj, 2017

Predlagani kompetenčni model izobraževanja odraslih je primarno namenjen krepitvi temeljnih spretnosti. V predlaganem modelu so opisani moduli A, B in R namenjeni

opredeljenim skupinam udeležencev. Po mnenju oblikovalcev dokumenta bistveno za nadaljnjo prenovu programa je zanimanje in sodelovanje vseh akterjev.

V državi se osnovnošolsko izobraževanje izvaja še vedno po učnem načrtu in programu za osnovnošolsko izobraževanje odraslih iz leta 2003. Vendar ta program zahteva pomembne spremembe, usklajevanja z obstoječimi potrebami, načrtuje se tudi oblikovanje novega normativnega okvira.

Po mnenju oblikovalcev tega modela je temeljni element za njegovo uresničevanje ustrezno usposobljenost učiteljev in strokovnih sodelavcev, ki bodo program izvajali. Učitelji naj bi si pridobili predvsem nova znanja za oblikovanje, spreminjanje, izvajanje in vrednotenje znanja in spretnosti udeležencev v programu.

Funkcionalno izobraževanje odraslih v Srbiji (trendi in nove smernice)

Srbija je ena od držav, kjer poteka prenova programa osnovnošolskega izobraževanja odraslih. Prenova in spremembe programa temeljijo na aktualnih družbenih in gospodarskih razmerah. Stopnja brezposelnosti v Srbiji je najvišja pri osebah s srednješolsko izobrazbo (med njimi je 24,2 % brezposelnih), pa tudi tistih z osnovnošolsko izobrazbo (21 %); 47 % odraslega prebivalstva nima ustreznega znanja in spretnosti za delo in življenje, velik delež pa ima precejšnje težave pri iskanju ali ohranitvi svojega dela. Skoraj 70 % prebivalstva, ki živi v revščini ima le osnovno šolsko izobrazbo ali manj. V takih okoliščinah je pričakovano, da je izobraževanje odraslih ter izobraževanje za pridobivanje najnižje formalne izobrazbe odraslih temeljni inštrument za socialno-ekonomsko preoblikovanje in razvoj družbe in posameznika.

Prenova Osnovnega izobraževanja odraslih (*Funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih*) predvideva integriranje osnovnega splošnega izobraževanja in začetnega poklicnega usposabljanja. Namenjeno je vsem, ki so starejši od 15 let in še niso dokončali osnovnega izobraževanja ali si pridobili poklicnih kvalifikacij v zakonskem roku. Funkcionalno osnovnošolsko izobraževanje naj bi se osredotočilo na razvoj temeljnih spretnosti in usposobljenosti odraslih, pridobivanje osnovnih znanj za potrebe življenja in začetnih strokovnih kompetenc.

Načela organizacije sistema funkcionalnega izobraževanja odraslih so: dostopnost, prožnost in partnerstvo. Načela razvoja programa in izvajanja so: relevantnost, izkušnje in aktivna vloga v procesu učenja, novi učni pristopi, standardizacija, modularna organizacija programov ali predmetov in integriranost učnih načrtov pri organizaciji.

Temeljni cilji prenove funkcionalnega osnovnošolskega izobraževanja so:

- Zviševanje ravni splošnega izobraževanja odraslih;
- Pridobivanje spretnosti za obvladovanje izbranih poklicev;
- Oblikovanje pogojev za nadaljevanje šolanja, za usposabljanje in za vseživljenjsko učenje.

Idejna zasnova novega modela je shematično prikazana v nadaljevanju.

Slika 1: Osnovna ideja funkcionalnega izobraževanja odraslih v Srbiji

Vir: Funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih

Temelj funkcionalizacije osnovnošolskega izobraževanja odraslih

Program funkcionalnega osnovnega izobraževanja odraslih je bil ustvarjen z namenom funkcionalizacije začetnega izobraževanja odraslih. Izhodišče funkcionalizacije se začne z ugotavljanjem potreb specifičnih (predvsem ranljivih) skupin, trga dela, reformskih trendov družbe, razvoja in nacionalne strategije v R. Srbiji. Ta ima 5 ravni.

Prva raven funkcionalizacije se nanaša na oblikovanje programskih vsebin glede na potrebe odraslega na eni strani in na potrebe posebnih ciljnih skupin (npr. Romov) na drugi strani, tako da se vsi odrasli učijo skozi predmete v funkciji njihovega življenja, dela in različnih življenjskih vlog. Funkcionalizacija glede na ciljno skupino poteka prek vsebine programa, oziroma članom določene ciljne skupine, se omogoči, da pridobijo znanje, ki ga potrebujejo. Trenutna vloga odraslega kot državljana, starša, zaposlenega itd., je bila podlaga za funkcionalizacijo vsebine, ki jo odrasli potrebujejo, ko gre za osnovnošolsko izobraževanje. Temeljna predpostavka je, da je za odraslo osebo nujno, da pri učenju najde smisel, sam sodeluje pri opredelitvi in uresničevanju ciljev – le tako lahko sprejme ponujeno vsebino.

Druga raven funkcionalizacije je povezana z življenjskimi vlogami in uvajanjem novih predmetov v osnovnošolsko izobraževanje odraslih. Odrasle vloge v življenju so najpomembnejši motiv za funkcionalizacijo vsebine izobraževanja odraslih. Če se upošteva, da se odrasli zavedajo svoje vloge v družini, delu in socialnem okolju, bo njihova motivacija za sprejemanje določene vsebine večja, če učna vsebina upošteva vlogo, ki jo imajo in sprejemajo.

Nove vsebine v osnovnošolskem izobraževanju odraslih so: odgovorno življenje, podjetništvo ter računska pismenost, za katere so udeleženci pokazali največji interes. Novi predmeti so še en pomemben korak naprej v primerjavi s sedanjim osnovnim izobraževalnim programom in so imperativ sedanjosti.

Tretja raven funkcionalizacije, v primerjavi z obstoječim programom iz leta 1991, je funkcionalizacija, ki lahko omogoči razvoj delovnih sposobnosti in hkratno nadaljevanje izobraževanja. Ključ funkcionalizacije na tej ravni je upoštevanje starosti, življenjske in delovne izkušnje tistih, ki v predvidenem časovnem obdobju niso dokončali najnižje ravni formalnega izobraževanja. Pred 15-im letom oseba ne sme vstopiti v svet dela, vendar lahko nadaljuje

izobraževanje - in s tem potrjuje eno od vlog osnovne šole, ki posamezniku omogoča, da se pripravi na nadaljnje izobraževanje. Tako odrasla oseba dobi priložnost za nadaljevanje izobraževanja in se pripravlja hkrati na vlogo, ki jo bo imela v svetu dela.

Četrta raven funkcionalizacije se odraža v tesni povezanosti splošnih predmetov izobraževanja z izbranimi področji za prihodnje poklice. Programi usposabljanja se v svojem teoretičnem delu v veliki meri opirajo na vsebine, ki jih ponujajo nekateri splošni predmeti iz učnega načrta osnovne šole. Funkcionalizacija je potekala tako, da so predmeti matematike, fizike, kemije in biologije v okviru svojega fonda odprli prostor za dodatna znanja, pomembna za programe usposabljanja. Specifikacija vsebine teh predmetov se razlikuje za različna področja (kot so pekarnarstvo, osebne storitve, trgovine itd.).

Peta raven funkcionalizacije se odraža v priložnosti hkratnega doseganja splošnega izobraževanja in usposabljanja za določene poklice z organizacijo izobraževalnega procesa. Funkcionalizacija osnovnega izobraževanja je bila usklajena s potrebami po usposabljanju zato, da se zagotovi usposabljanje, za katero je znano, da zaposluje to posebno ciljno skupino. Bistvo funkcionalizacije je izboljševanje in doseganje potreb ciljne skupine - to dosežejo učitelji in strokovne ter redne šole med refleksijo glede na ciljno skupino in njihove potrebe. Pri oblikovanju programov sodelujejo udeleženci in lokalno okolje.

Program OŠO: način uresničevanja in struktura

Kurikularni načrt

V procesu poučevanja se predvideva, da učitelj prilagaja programske vsebine potrebam odraslih prebivalcev glede na njihove potrebe, možnosti, interese in izkušnje.

- V procesu poučevanja učitelji posredujejo vsebine o življenjskih vlogah odraslih: osebnih, družinskih, gospodarskih, socialnih in kulturnih. Ta uvid omogoča racionalno razumevanje in razlago okolja in sveta, v katerem živijo odrasli.
- Različne vrste poučevanja učiteljev zagotavljajo integracijo različnih področij znanja in kompleksnega razumevanja dogodkov in dejstev.
- Izobraževalni proces temelji na kritičnem razmišljanju, reševanju problemov in učenju skozi raziskovanje.

Z uporabo metode aktivnega učenja učitelj omogoča prenos znanja na različna področja življenja.

- Prenos znanja mora biti posebej usmerjen na področja dela in programe usposabljanja, ki jih odrasli izberejo.
- Ustvarjanje in povečevanje uporabe splošne izobrazbene vrednosti zahteva posebno podporo učitelja - ta podpora bo zagotovljena s strokovnimi smernicami za uresničevanje poučevanja in usposabljanja učiteljev.

Izobraževalni program

Izobraževalni program ima sledečo strukturo: programski cilji in naloge, operativne naloge, programske vsebine, izvajanje programa.

Usposabljanje učiteljev

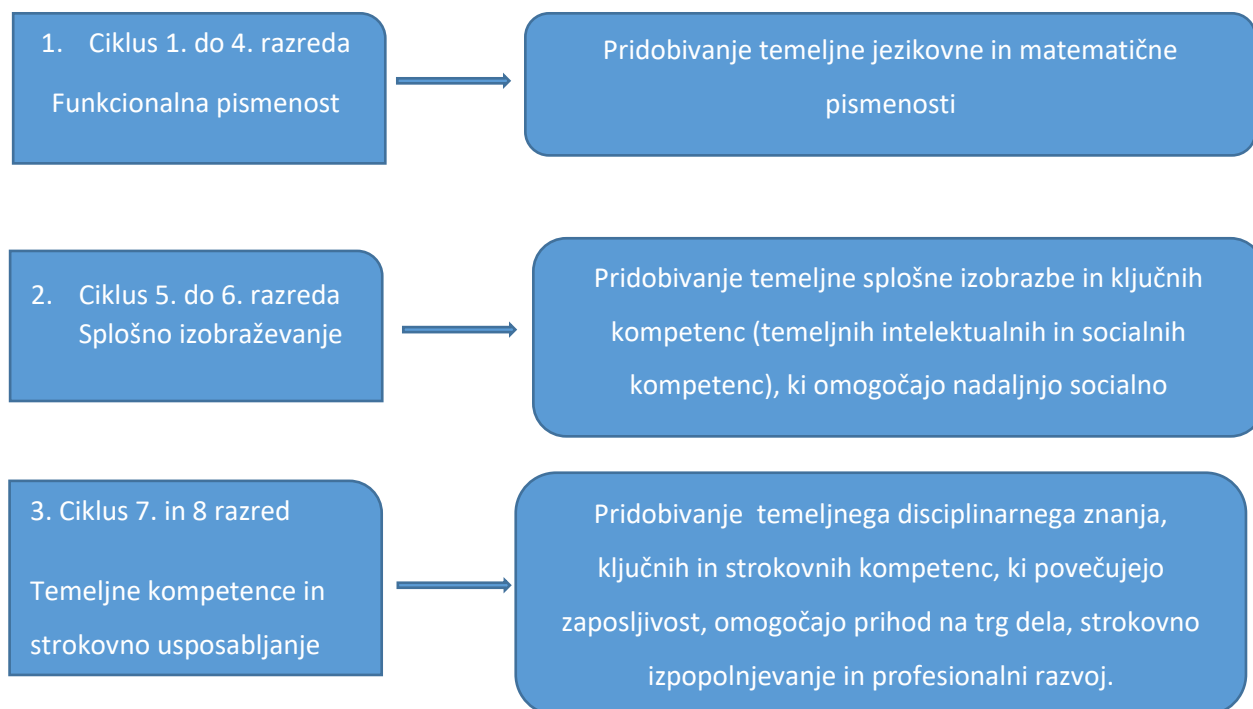
Izvajanje programa funkcionalnega izobraževanja odraslih zahteva posebno pripravo ekipe učiteljev, pomočnikov – romskih mediatorjev, strokovnih sodelavcev, vodstva šole in učiteljev sekundarnih poklicnih šol.

Za redne predmete je kvalifikacija opredeljena v skladu z obstoječimi pravilniki o vrsti poklicne kvalifikacije učiteljev, strokovnih sodelavcev in sodelavcev pri poučevanju. Za nove predmete so kvalifikacije učiteljev določene s posebnim pravilnikom.

Ciklus učenja

Funkcionalno osnovnošolsko izobraževanje je organizirano v tri učne cikle, oz. tri leta izobraževanja, z različnimi poudarki pri vsakem ciklu.

Slika 2: Koncept funkcionalnega izobraževanja odraslih

Vir: Funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih

Ključne osebne, socialne in splošne strokovne kompetence so posebni učni moduli, ki omogočajo socialno, kulturno in delovno integracijo, nadaljnje učenje in razvoj ter aktivno udeležbo na trgu dela.

Akreditacija programa

Da bi zagotovili trajnost programa, je oblikovan program usposabljanja, namenjen razvoju spretnosti učiteljev za delo na področju osnovnega izobraževanja odraslih, ki je akreditiran pri Inštitutu za promocijo izobraževanja in vzgoje, Centru za strokovni razvoj zaposlenih v izobraževanju, ki odobri programe poklicnega izobraževanja zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju.

Program je na voljo za vse učitelje, asistente (kulturne mediatorje) Romov, podporno osebje, vodstvo šole in učitelje srednjih šol. Učitelji se udeležijo 54 ur skupnega usposabljanja in pridobivanja spretnosti pri: odpravljanju socialnih ovir, razvoju motivacije za vključitev v sistem izobraževanja odraslih in pridobivanju učnih sposobnosti.

Načrtuje se tudi dodatno usposabljanje učiteljev za naslednje splošne predmete: matematika, srbski jezik, romski jezik z elementi nacionalne kulture, tuji jezik, fizika, kemija, biologija, zgodovina, geografija. To je dolgo 27 ur in vključuje usposabljanje za izvajanje novega učnega načrta funkcionalnega osnovnega izobraževanja odraslih.

Sestavni del usposabljanja je 54 urno usposabljanje učiteljev posebnih predmetov.

Certificiranje usposabljanja

Program usposabljanja odraža, kaj učenec lahko resnično dela po uspešno zaključenem izobraževanju in hkrati daje učitelju nedvoumno usmeritev pri izvajanju usposabljanja. Program vključuje tudi jasna in nedvoumna merila in metode ocenjevanja ter navodila za izvedbo programa.

Namen certifikacije je zagotoviti in potrditi kakovost usposabljanja in izboljšati mobilnost delovne sile na trgu dela. Za zagotovitev veljavnosti in priznanja prejetih potrdil funkcionalnega osnovnega izobraževanja odraslih je bistveno, da ključni partnerji sodelujejo pri oblikovanju postopka potrjevanja in zaključnega izpita, kateri zagotavlja prejem certifikata.

V. ZAKONSKI OKVIR ZA PRENOVO PROGRAMA OSNOVNE ŠOLE ZA ODRASLE

ZAKON O ORGANIZACIJI IN FINANCIRANJU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr. in 25/17 – ZVaj)

- 12. člen (izobraževalni programi)

Ta člen govori o sestavinah izobraževalnih programov na področju izobraževanja mladine. Za izobraževalne programe za odrasle pa opredeli v zadnjih dveh odstavkih, da sestavine izobraževalnega programa za odrasle, postopek sprejemanja in določanje izvajalcev določa zakon. Tu dikcija zelo nedorečena, ker se ne pove kateri zakon.

V zadnjem stavku pa člen govori, da se izobraževalni program za odrasle pripravi v skladu z izhodišči za pripravo izobraževalnih programov, ki jih določi pristojni strokovni svet po predhodnem soglasju ministra.

- 25. člen (pristojnosti Strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje)

Ta člen v tretji alineji opredeli, da Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje določa vzgojne in izobraževalne programe na področju splošnega izobraževanja in daje mnenje k programom na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja za pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti. V peti alineji pa določa predmetnike in učne načrte predmetov ali predmetnih področij za osnovno in glasbeno šolo. V šestnajsti alineji pa opredeli, da predlaga ministru programe osnovnošolskega izobraževanja in osnovnega glasbenega izobraževanja.

- 27. člen (pristojnosti Strokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih)

V drugem odstavku v prvi alineji je opredeljeno da, Strokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih predlaga pristojnemu ministru izobraževalne programe za odrasle.

ZAKON O IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH (Uradni list RS, št. 6/18)

- 6. člen (izobraževalni programi za odrasle)

Ta člen opredeli, da si v izobraževanju odraslih udeleženci izobraževanja odraslih pridobivajo posamezna znanja, spretnosti in veščine, lahko pa tudi javno veljavno izobrazbo.

- 10. člen (izobraževalni programi)

Govori in opredeli sestavine javno veljavnih programov za odrasle.

V zadnjem odstavku tega člena pa zakon opredeli, da se obseg in vsebina izobraževalnih programov za odrasle na področju osnovnošolskega izobraževanja, nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja, srednjega strokovnega in tehničnega izobraževanja, srednjega splošnega izobraževanja in višjega strokovnega izobraževanja določita v skladu z zakoni, ki urejajo ta področja.

Zakon v 5. poglavju »Izobraževanje odraslih za pridobitev osnovnošolske izobrazbe« v členih:

50. člen - način in pogoji za izvajanje programa osnovne šole za odrasle

51. člen - financiranje programa osnovne šole za odrasle

52. člen - spremljanje izvajanja programa osnovne šole za odrasle

53. člen - vpisni pogoji

54. člen – vpisni postopek

55. člen – pravice in obveznosti udeleženca

56. člen - preverjanje in ocenjevanje znanja in vrednotenje predhodno pridobljenega znanja

57. člen – vrsta dokumentacije

Vidimo, da ta člen ureja organizacijsko tehnične določbe glede izvajanja programa osnovne šole za odrasle, financiranja, pravice in dokumentiranje.

ZAKON O OSNOVNI ŠOLI (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K)

- 93. člen (izobraževanje odraslih)

Ta člen govori o izobraževanju odraslih in opredeli, da se osnovnošolsko izobraževanje odraslih se izvaja po programu osnovne šole za odrasle. Kot odrasli se lahko izobražujejo vsi, ki so izpolnili osnovnošolsko obvezo in niso zaključili osnovnošolskega izobraževanja.

Izobraževanje odraslih se izvaja v skladu s tem zakonom tako, da se prilagodijo organizacija, preverjanje, ocenjevanje, napredovanje in časovna razporeditev pouka.

Glede drugih pogojev za izvajanje osnovnega izobraževanja odraslih se smiselno uporabljajo določbe tega zakona.

ZAKON O POSEBNIH PRAVICAH ITALIJANSKE IN MADŽARSKE NARODNE SKUPNOSTI NA PODROČJU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA (Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOsn-F in 11/18)

- 5. člen (prilagajanje programov)

Ta člen govori o prilagajanju javno veljavnih programov za udeležence, pripadnike narodnih skupnosti in določa, da se izobraževalni programi prilagodijo tako, da se dopolnijo:

- cilji vzgoje in izobraževanja,
- pogoji za vključitev,

- predmetnik,
- učni načrti, katalogi znanj in izpitni katalogi.

Programom iz prejšnjega odstavka se dodajo navodila za izvajanje. Z normativi in standardi se določi najnižje število otrok, za katere se organizira dvojezični program iz prejšnjega odstavka.

ZAKON O USMERJANJU OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI (ZUOPP– 1)

- 1. člen (vsebina zakona)

Člen govori o osebah ali ciljnih skupinah za katere veljajo določbe tega zakona in sicer za:

- otroke, mladoletnike in polnoletne osebe s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami,
- izjemoma tudi za izobraževanje polnoletnih oseb nad 21. letom starosti do vključno 26. leta starosti, ki se neprekinjeno izobražujejo v prilagojenih programih poklicnega in strokovnega izobraževanja z enakovrednim izobrazbenim standardom ter posebnega rehabilitacijskega programa,
- izjemoma tudi za izobraževanje polnoletnih oseb nad 21. letom starosti do vključno 26. leta starosti, ki so vključene v program izobraževanja in usposabljanja za odrasle, ki je del posebnega programa za otroke z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju.

Torej zakon ne govori o odraslih s posebnimi potrebami nad 26. letom starosti vključenih v izobraževalne programe za odrasle.

Potrebno je proučiti in pripraviti strokovne predloge za vključitev odraslih s posebnimi potrebami v ta zakon.

POSTOPEK USMERJANJA V PROGRAME VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

- o postopku usmerjanja v programe govorijo členi med 22. členom in 46. členom.
- 24. člen (podlage za usmeritev)

Tekst tega člena je potrebno dopolniti tako, da bodo imeli odrasli, ki so imeli kot otroci in mladostniki odločbo statusa učenca ali dijaka s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami in se vključujejo v javno veljavni izobraževalni program za odrasle, pravico ponovnega postopka preverjanja in dodelitve tega statusa.

Hkrati je potrebno dodati , da v primeru ponovne potrditve in pridobitve statusa, se pri izvedbi izobraževalnega programa zanj smiselno upoštevajo ostale določbe zakona, ki veljajo za otroke in mladostnike.

VI. ODRASLI Z ZAČETNIMI PRIMANJKLJAJI V PROGRAMU OŠO Izkušnje v RIC-u Novo mesto

Uvod

RIC Novo mesto odlikuje že skoraj šestdesetletna tradicija izobraževanja odraslih, kar kaže na stalnost in trdno vpetost v okolje, na drugi strani pa prilagodljivost, saj nenehno sprejemamo nove izzive. Iz zavoda, katerega dejavnost je ob ustanovitvi obsegala le programe za pridobitev izobrazbe, je RIC Novo mesto prerasel v andragoško središče z raznovrstno programsko ponudbo in prepoznavno razvojno dejavnostjo.

Program osnovna šola za odrasle ima v RIC-u najdaljšo tradicijo. Podatki o udeležencih programa osnovna šola za odrasle se v zavodu vodijo od šolskega leta 1966/67 dalje. Osnovno šolo za odrasle je zavod 32 let izvajal v sodelovanju z rednimi osnovnimi šolami, ki so prevzele matičnost. Od leta 1998 je RIC Novo mesto samostojen izvajalec programa.

Od tega leta se je zaradi organizirane animacije in informiranja število udeležencev v programu povečalo. V program so se začeli organizirano vpisovati tudi odrasli Romi, ki v širšem lokalnem okolju predstavljajo populacijo z največjim izobrazbenim primanjkljajem. Od leta 2000 predstavljajo glavnino udeležencev v programu.

Večja vključitev Romov v program osnovne šole za odrasle je posledica usklajenega sodelovanja Centra za socialno delo Novo mesto, Zavoda RS za zaposlovanje Območne službe Novo mesto in RIC-a. Znanja, spretnosti in splošna razgledanost, ki jo ob ponovnem vstopu v izobraževanje izkazujejo udeleženci, je precej nižja od pričakovane glede na končane razrede v redni šoli. V večini primerov je potrebno ponovno temeljno opismenjevanje, ki je ob nizki motivaciji za učenje, pomanjkanju učnih tehnik in strategij in delovnih navad, izjemno dolg proces. Posebnosti romske kulture, njihov socialni položaj in splošna klima v družbi, še posebej v lokalnem okolju, pomenijo velike ovire pri uveljavljanju družbenih norm in pravil programa in zavoda in ravno tako pri spreminjanju odnosa Romov do izobraževanja in znanja.

V vseh letih izvajanja programa beležimo 95 % vpis udeležencev Romov, zato je organizirano izobraževalno delo v programu organizirano tako, da upošteva njihove značilnosti in možnosti.

Pri izvajanju programa tesno sodelujemo s Centrom za socialno delo Novo mesto in Zavodom RS za zaposlovanje Območno službo Novo mesto.

Velika večina odraslih Romov je registriranih pri območnih službah Zavoda RS za zaposlovanje. Njihova izobrazbena struktura je nizka, saj ima več kot 95 % brezposelnih I. stopnjo izobrazbe, večina nedokončano osnovno šolo, kar pomeni, da so praktično nepismeni. Delež brezposelnih Romov se v skupni brezposelnosti povečuje v sredinah, kjer Romi živijo.

Delodajalci se redko odločajo za zaposlitev Romov, kadar se, te zaposlitve običajno ne trajajo dolgo.

Delež romskih otrok, ki dokončajo osnovno šolo, se zvišuje, vendar je v končnem odstotku še vedno zelo nizek. Velika večina mladih Romov ne pridobi osnovnošolske izobrazbe, izpolnijo pa osnovnošolsko obveznost. Za preživetje iščejo poti do različnih socialnih transferjev, ki pa so povezani z zahtevami Zavoda RS za zaposlovanje in CSD. Ker že praktično vsi delodajalci zahtevajo, da imajo zaposleni končano osnovno šolo, je običajno prva zahteva ZRSZ in CSD, pridobitev osnovnošolske izobrazbe oz. vpis v program Osnovna šola za odrasle.

Letno je v RIC-u Novo mesto od leta 2000 v program OŠO vključenih od 80 do 180 mladih Romov. Ocenjujemo, da je okoli 25 % udeležencev programa notranje motiviranih za pridobitev osnovnošolske izobrazbe. Ostali so vključeni v program zaradi zunanjih zahtev, zato je njihovo napredovanje počasno. Vsako leto uspemo za učenje in dokončanje šole motivirati kakšnega udeleženca več, je pa v končnem odstotku uspešnost že vedno nizka.

V vsakdanjem življenju, v katerem posamezniki v izredno skromnih življenjskih razmerah živijo iz dneva v dan, na omejenem območju, praktično brez povezav z večinskim okoljem in brez realnih možnosti za zaposlitev, ki bi ustrezale njihovim finančno visokim pričakovanjem, tako posamezniki kot celotna skupnost (še) ne prepoznajo v znanju in izobraževanju poti za boljše življenje.

Organizirano izobraževanje je še vedno potrebno za celotno romsko skupnost, saj lahko samo ob sočasnem delu z vsemi generacijami in aktivnim sodelovanjem Romov samih pričakujemo napredek .

Kljub prizadevanjem tako RIC-a Novo mesto kot tudi drugih institucij, Romi v našem okolju še vedno predstavljajo najbolj socialno in ekonomsko izključeno skupino prebivalstva. Eden od

razlogov za takšno stanje je tudi njihova pasivnost in prilagojenost na življenje v odvisnosti od socialnih transferjev.

Ugotavljanje potreb med mladimi Romi

V programu OŠO redno izvajamo evalvacije, s katerimi želimo pridobiti informacije o odnosu udeležencev do izobraževanja, o zadovoljstvu z organizacijo pouka ter o njihovih interesih in zanimanjih, ki bi nam pomagali pri načrtovanju pouka v prihodnje.

V obdobju september–december 2017 smo začeli uvajati tečajno obliko pouka. Spremenjena organizacija pouka zahteva več dela z udeleženci, večjo diferenciacijo in individualizacijo pouka, pripravo in spremljanje osebnih izobraževalnih načrtov in pripravo gradiv za individualno delo z udeleženci.

V decembru 2017 je bilo v anketiranje vključenih 15 udeležencev, v obdobju april – junij 2018 59 udeležencev, v oktobru 2018 pa 68 udeležencev. Ugotovitve povzemamo po evalvacijskem poročilu projekta in seminarski nalogi Tadeje Arkar za prijavo na strokovni izpit (delovna verzija, 2018)

Evalvacija med udeleženci

S prvo evalvacijo v decembru 2017 smo ugotavljali, kako so udeleženci sprejeli novo organizacijo pouka. Evalvacija je potekala v vseh skupinah najprej v obliki evalvacijskih pogovorov, v katerih smo udeležencem pojasnjevali način organizacije in izvedbe pouka, saj so spremembo težje sprejeli.

Poleg evalvacijskih pogovorov smo z namenom merjenja zadovoljstva udeležencev ter zadovoljstva z organizacijo, vsebinami in predavatelji v programu v decembru izvedli tudi anketiranje z anketnim vprašalnikom.

V anketiranje sta bili vključeni dve skupini udeležencev (od sedmih). Anketne vprašalnike je izpolnilo 15 udeležencev, od tega je 9 žensk. Večina udeležencev je starejših od 25 let (8 ali 53 %).

Anketirani so ocenili:

- počutje s povprečno oceno 4,07,
- organizacijo s povprečno oceno 3,93,
- vsebino s povprečno oceno 3,93,

- predavatelje s povprečno oceno 4,61.

Svoje odgovore so pojasnili le nekateri udeleženci – poudarili so, da jim ni všeč, da je pouk v popoldanskem času, da imajo dva urnika (nekateri udeleženci so imeli del pouka v skupini, del po svojem individualnem urniku), da so v skupini udeleženci, ki so vpisani v različne razrede in da so zahteve prevelike (»preveč hočejo od nas«).

Največ vprašanih je kot prednost navedlo ponovno vključitev v izobraževanje, da so spoznali oz. imajo nove prijatelje in da so pridobili novo znanje.

Vpis v program bi priporočilo svojim vrstnikom 47 % udeležencev.

Evalvacijski pogovori z udeleženci v vseh skupinah so potrdili, da so prehod na tečajno obliko pouka ter višje zahteve po znanju in prisotnosti mednje vnesli vznemirjenje in nezadovoljstvo. Spremembo so težko sprejeli še posebej tisti, ki so bili pri pouku manj prisotni.

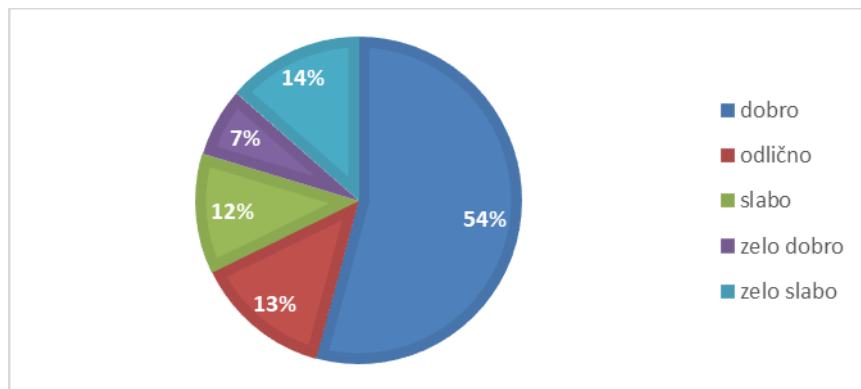
Anketni vprašalnik za ugotavljanje zadovoljstva udeležencev je potrdil ugotovitve evalvacijskih pogovorov. Ocena zadovoljstva z organizacijo in počutjem je pričakovana, ravno tako z vsebino, saj je večina romskih udeležencev na evalvacijskih pogovorih menila, da so zahteve v OŠO prevelike. Udeleženci so najvišje ocenili učitelje v programu, na podlagi česar ocenjujemo, da so z njimi vzpostavili dober stik in ustvarili osnovne pogoje za delo.

Druga evalvacija med udeleženci osnovne šole za odrasle je bila v vseh skupinah izvedena v maju in juniju 2018 z anketnim vprašalnikom Presoja kakovosti v OŠO 2018. Anketni vprašalnik je v aplikaciji Google Drive ob tehnični pomoči strokovnih delavcev v projektu izpolnilo 59 udeležencev – 40 udeležencev moškega spola (68 %) in 19 ženskega (32 %). 16 anketiranih udeležencev je starih med 15 in 19 let (27 %), 17 udeležencev med 20 in 24 let (29 %), 13 med 25 in 29 let (22 %), 13 udeležencev pa je starejših od 30 let (22 %).

Analiza odgovorov je pokazala, kako se udeleženci počutijo v RIC-u.

Splošno počutje na RIC-u je 8 anketiranih udeležencev (13 %) ocenilo z oceno odlično, zelo dobro se počutijo 4 udeleženci (8 %), 32 udeležencev (54 %) se počuti dobro, slabo se počuti 7 udeležencev (12 %) in zelo slabo 8 (13 %). Dobra polovica anketiranih udeležencev se torej počuti dobro.

Graf 1: Počutje udeležencev na RIC-u

Vir: Interno gradivo RIC

Udeležence smo povprašali tudi o zadovoljstvu z urniki, prostori in z učitelji.

Preglednica 5: Zadovoljstvo anketiranih udeležencev z urniki, učitelji in prostori

Področje merjenja	1 – najnižja ocena	2	3	4	5 – najvišja ocena
URNIKI	10 %	14 %	20 %	8 %	48 %
UČITELJI	14 %	8 %	10 %	8 %	60 %
PROSTORI	13 %	20 %	12 %	13 %	42 %

Vir: Interno gradivo RIC

Zadovoljstvo z urniki:

6 udeležencev (10 %) je zadovoljstvo z urniki ocenilo z oceno 1, 8 (14 %) z oceno 2, 12 (20 %) z oceno 3, 5 (8 %) z oceno 4 in večina udeležencev, 28 (48 %), z oceno 5.

Zadovoljstvo udeležencev z učitelji: 8 (14 %) anketiranih udeležencev je zadovoljstvo z učitelji ocenilo z 1, 5 (8 %) z oceno 2, 6 (10 %) udeležencev s 3, 5 (8 %) s štiri in večina, 35 udeležencev (60 %), z oceno 5.

Zadovoljstvo s prostori: Večina udeležencev, 24 od 59 anketiranih (42 %), je ocenila zadovoljstvo s prostori z oceno 5, 8 (13 %) udeležencev je ocenila prostore s štiri, 7 (12 %) z oceno 3, 12 (20 %) z oceno dve in 8 (13 %) udeležencev z oceno 1.

Udeležence smo vprašali, kaj jih najbolj moti na RIC-u. Največ udeležencev, 27 od anketiranih, moti klepetanje, nered, vpitje in nagajanje drugih udeležencev v skupini. 12 anketiranih ne moti nič, 3 udeležence moti (ne)delovanje klime in prav tako 3 udeležence motijo spremembe urnikov. Po enega udeleženca motijo: nadomeščanje in v povezavi s tem združevanje skupin,

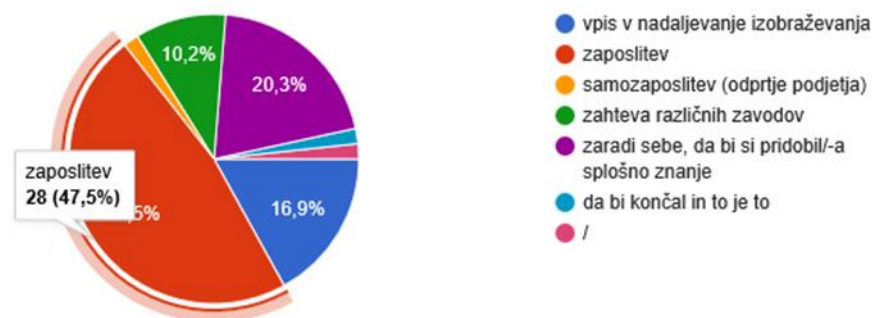
test in preverjanje nista enaka, preveč Romov v skupini, ostali strokovni delavci na RIC-u, pravila, higiena in ocenjevanje.

Z odgovorom na odprto vprašanje pa so udeleženci odgovorili, kaj jim je najbolj všeč na RIC-u. Največ udeležencev, 16, je odgovorilo, da jim je najbolj všeč to, da se lahko na RIC-u učijo in znanje, ki ga s tem pridobijo, 14 udeležencem na RIC-u ni nič všeč, po 5 udeležencem je všeč skupina, katero so obiskovali ter učiteljica, ki jih je poučevala in prijateljstvo med udeleženci. 4 udeležencem je na RIC-u najbolj všeč avtomat za kavo in prav tako 4 tekoče stopnice. Odgovorili so tudi (po en udeleženec), da so jim všeč dopoldanski pouk, predmet računalništvo, učilnice in prilagoditev pouka predznanju.

Zadovoljstvo udeležencev s posameznim učiteljem/-ico: Zadovoljstvo z učiteljem/-ico so udeleženci izrazili z oceno od 1 do 5, pri čemer je bila 1 najnižja ocena in 5 najvišja. Posamezen udeleženec je ocenil le tistega učitelja/-ico, ki ga je poučevala. Ocene posameznih učiteljic se gibljejo od 3 do 4,6.

Ugotovili smo, da si 56 udeležencev ali 94,9 % želi zaključiti osnovno šolo za odrasle, ker bi radi:

Graf 2: Zakaj si udeleženci želijo zaključiti osnovno šolo

Vir: Interno gradivo RIC

Udeležencem smo postavili odprto vprašanje, kaj bi se še radi naučili v življenju. Največ udeležencev, to je 15, je odgovorilo, da se v življenju ne želi naučiti ničesar več. 10 udeležencev se želi naučiti za teste, ki bi jim omogočili izpit za avto. Devet udeležencev bi se rado naučilo učiti, da zaključijo osnovno šolo. Dobili smo tudi odgovore, da bi se radi naučili plesati, delati, brati, služiti, graditi, kuhati, pisati, voziti tovornjak, šivati, voziti avion in angleščine.

V zadnjem delu ankete smo udeležence spraševali po njihovih zanimanjih in interesih, saj bi želeli, da bi pouk ob realizaciji minimalnih standardov oz. učnih načrtov sledil tako njihovim potrebam v vsakdanjem življenju kot interesom. Najbolj udeležence veseli vse v povezavi s prevoznimi sredstvi. Sledi kuhanje in šport. Manj jih veselijo risanje, slikanje, pisanje in vrtnarjenje. Pod drugo smo dobili odgovore delo, priprava drv, ličenje in nič. V prostem času udeleženci največ gledajo televizijo, poslušajo glasbo in pospravljajo, delajo, da zaslužijo, kuhajo ter se zabavajo (s prijatelji ali sosedi).

Večina udeležencev ima pametne mobilne telefone in dostop do interneta. Ker bi radi telefon vključili kot pripomoček pri pouku in za informiranje, nas je zanimalo, za katere namene pametni telefon uporabljajo. Odgovorili so, da se največ zadržujejo na družbenem omrežju Facebook in spletni strani YouTube. Veliko obiskujejo tudi spletni strani bolha.si in avto.net, malo manj 24ur.com, 27 % jih brska tudi po spletni strani RIC-a.

V prvem tednu pouka (oktober 2018) smo opravili tretjo anketo med 68 udeleženci OŠO. Povprašali smo jih:

- kaj želijo znati,
- kaj želijo postati,
- kateri poklic jim je všeč,
- kaj želijo doseči v šolskem letu 2018/19,
- kaj bodo naredili, da bodo dosegli zastavljene cilje,
- pri katerem predmetu jim gre najlažje,
- kateri predmet jim povzroča največ težav,
- kaj jih je najbolj motilo v lanskem šolskem letu,
- kaj jim je bilo všeč v lanskem šolskem letu,
- česa v šoli ne marajo.

Iz zbranih odgovorov razberemo:

- udeleženci želijo znati: brati in pisati (9 odgovorov), brati (8 odgovorov), pisati (5 odgovorov), matematiko (11 odgovorov), angleščino (4 odgovori) slovenščino (4 odgovori) ter geografijo, zgodovino, fiziko, in tuje jezike (po 1 odgovor);
- udeleženci želijo postati: mehanik (17 odgovorov), frizerka (9 odgovorov), kuharica (6 odgovorov), učiteljica (4 odgovori), mizar (3 odgovori), po 2 udeleženca sta izbrala poklic zidar, policist, glasbenik, natararica, avtoličar ter po 1 udeleženec poklic novinar,

nogometaš, voznik tovornjaka, odvetnik, prodajalka, kozmetičarka, avtoklepar in gospodinja;

- poklic, ki je udeležencem všeč: po 10 udeležencev je izbralo poklic učiteljica in mehanik, 4 udeležencem je všeč poklic kuharica; po 3 so izbrali poklice natakar, mizar, športnik, frizerka, prodajalka; po 2 udeleženca sta izbrala poklice voznik, policist, avtoklepar, in slikar; posameznikom pa so všeč poklici šivilja, avtoličar, zdravnik, gasilec in profesor matematike;
- v šolskem letu 2018/19 želijo doseči: 26 jih želi dokončati šolo, 11 jih želi uspešno opraviti izpite, 7 jih želi biti uspešnih, po 4 se želijo naučiti brati in pisati, 3 udeleženci želijo pridobiti veliko znanja, po 1 pa pridobiti dobre ocene, opraviti čim več predmetov, znati več matematike in znati več zgodovine;
- kaj bodo naredili, da bodo dosegli zastavljene cilje: 28 jih je zapisalo, da bi se več učili, 13 jih bo redno obiskovalo pouk, 6 jih bo upoštevalo pravila, 4 bodo sodelovali pri pouku, 4 bodo dokončali šolo, 3 bodo delali domače naloge, 1 se bo potrudil, da bo več bral;
- pri katerem predmetu jim gre najlažje: 28 jih ocenjuje, da jim gre najlažje pri slovenščini, 20 pri matematiki, 7 pri likovni umetnosti, po 2 pa pri naravoslovju, geografiji in zgodovini;
- kateri predmet jim povzroča največ težav: največ težav 28 udeležencem povzroča matematika, 22 angleščina, 7 slovenščina, 4 zgodovina, 3 fizika, 2 geografija in po 1 biologija in kemija
- kaj jih je najbolj motilo v lanskem šolskem letu: 29 udeležencev je motilo klepetanje med poukom, 3 so motili nekateri udeleženci, 3 telefoni, 2 posmehovanje, 2 neposlušnost in 1 trkanje
- kaj jim je bilo všeč v lanskem šolskem letu: 5 je bilo všeč druženje s prijatelji, 5 pouk, 4 slovenščina, 2 matematika, 1 risanje, 1 kino, 2 sprehod po Novem mestu, 1 obisk knjižnice
- česa v šoli ne marajo: 11 jih ne mara klepetanja, 8 prepirov, 6 motenja pouka, 5 uporabe telefonov med poukom, 1 posmehovanja in norčevanja

Pridobljeni podatki o udeležencih, njihovih interesih in potrebah so dobra osnova za to, da vsebine pouka z njimi popestrimo, jih naredimo bolj življenjsko in na ta način povečamo njihovo

motivacijo. Ugotovitve vseh evalvacij so bile predstavljene tudi članom strokovnega aktiva in bodo podlaga za izboljšave.

Opredelitev značilnosti odraslih, ki dosegajo najnižje ravni pismenosti

Pri romskih udeležencih OŠO prepoznavamo sorodne posebnosti, kot so jih prepoznali kolegi na AZ – LU Maribor (Možina, Njivar, Noč, 2016):

- večina Romov v šolo prihaja zelo neredno in nima razvitih učnih spretnosti in navad za učenje šolske snovi po programu,
- zaradi pomanjkanja učnih spretnosti in navad za učenje šolske snovi se počasneje učijo in potrebujejo bistveno več časa za doseganje minimalnih standardov znanja,
- ob pomanjkanju učnih spretnosti in navad za učenje šolske snovi opažajo tudi različne oblike učnih težav,
- neredno obiskujejo program, tudi zaradi vpetosti v skrb za družine, ki si jih ustvarijo zelo mladi,
- v oddelkih opismenjevanja je izobraževanje organizirano vsak dan v obsegu 4–5 ur, če se želi izvesti program v skladu z normativi in standardi za posamezni semester, vendar romski udeleženci ne zmorejo osredotočeno delati več kot 3 ure dnevno,
- program OŠO v zadnji triadi je povečini prezahteven za te udeležence, še posebno jim delajo težave predmeti: tuj jezik, matematika, slovnica pri slovenskem jeziku,
- niso motivirani za učenje abstraktnejših učnih vsebin, pravil in definicij, ki so praviloma podlaga za nadaljnje šolanje, na primer definicija, premica je neprekinjena ravna črta, zgodovinski potek dogodkov skozi zgodovino, npr. čas pred našim štetjem in naše štetje,
- praviloma povezujejo šolsko učenje in učne dosežke s konkretno uporabnostjo v življenju, na primer z opravljanjem voznškega izpita, računanjem zneskov na tržnici (Romi na primer obvladajo računanje z decimalkami); izkušnje učiteljev kažejo, da abstraktne vsebine razumejo, če se povežejo s konkretno situacijo, npr. minus na bančnem računu ($-2 + 4 = 2$), eden od udeležencev se je besede za barve v angleščini naučil takrat, ko jih je prodajal,
- nadpovprečne rezultate dosegajo pri likovni in glasbeni vzgoji, ko je pouk naravnan tako, da upošteva kulturne in etnične posebnosti in izhaja iz bogate zakladnice Romske glasbe in kulture.
- K temu opisu dodajamo še:

- v program se posamezniki najpogosteje vpišejo na zahtevo Zavoda RS za zaposlovanje ali CSD, kar je povezano s prejemanje socialnih transferjev,
- višja prisotnost posameznikov pri pouku je povezana z zunanjimi zahtevami (npr. prestajanje kazni zapora med tednom, zahteve pogojnega izpusta, ipd. ; ko te zahteve ugasnejo, velikokrat ugasne tudi motiv za šolsko delo)
- zelo redki udeleženci si sami postavijo cilj dokončati osnovno šolo,
- srečujemo se z visoko stopnjo agresivnosti posameznikov (fizična in verbalna),
- redki posamezniki prevzamejo odgovornost za svoje učenje in napredovanje, večina išče razloge za neuspeh v organizaciji in izvajalcih izobraževalnega dela,
- redki posamezniki so se pripravljene učiti doma, večina je prepričana, da so za njihovo znanje odgovorni izvajalci,
- velike razlike v obnašanju in pripravljenosti za delo med mladoletnimi in starejšimi udeleženci,
- redki posamezniki imajo za učenje spodbude v domačem okolju.

Po naši oceni so Romi, ki se vključujejo v program Osnovna šola za odrasle v RIC-u Novo mesto, v veliki večini odrasli z nizkimi izobraževalnimi dosežki.

»Imajo različne kognitivne, socialne, emocionalne ter druge značilnosti, zato imajo pri učenju pomembno večje težave kot druge osebe njihove starosti. Imajo splošne ali specifične učne težave. Na nekem področju so lahko storilnostno uspešni, ker imajo potenciale za učenje na določenih področjih, vendar so njihovi rezultati zaradi različnih razlogov (ekonomskih, kulturnih, večjezičnosti, pomanjkljivega izobraževanja, strahu, učnih navad , itd.) pogosto nižji od pričakovanih in to takrat, ko je usvajanje in izkazovanje znanj in veščin ovirano in posledica tega je znižana izobraževalna uspešnost. Imajo tudi 2-3 krat pogostejše zdravstvene težave in težave socialne integracije kot ostali odrasli. (Kavkler, Košak Babuder, Osnovna šola za odrasle, 2016, stran 143)

Te ugotovitve se potrjujejo tudi v naši vsakodnevni praksi.

Podobno kot pri udeležencih iz drugega jezikovnega okolja tudi pri Romih ugotavljamo »polovično »jezičnost«. Njihov besedni zaklad in sposobnost komuniciranja v slovenskem jeziku zadoščajo za najnujnejše sporazumevanje. Njihov besednjak v šolskem smislu je izredno skromen, zato imajo omejeno sposobnost razumevanja in besedne abstrakcije. Ustne in

jezikovne sposobnosti so boljše od bralnih, tudi ko osvojijo tehniko branja imajo pogosto še težave z razumevanjem prebranega. Podobna slika je tudi pri matematičnih sposobnostih.

Kavkler in Košak Babuder (2016) navajata, da je osnova uspešne obravnave posameznika z nizkimi izobraževalnimi dosežki ugotavljanje njegovih močnih področij in primanjkljajev ter sprotno preverjanje napredka. Najprej je treba ugotoviti močna področja posameznika, primanjkljaje in posebne potrebe ter glede na to načrtovati učinkovito obravnavo. Navajata, da je učinkovita obravnavo oseb z izrazitejšimi primanjkljaji v razredu pomembno odvisna od petih dejavnikov, in sicer:

- sposobnosti sodelovanja posameznika pri pouku (npr. na področju branja, pisanja, računanja, komunikacijskih veščin, pozornosti, motivacije za učenje, socialne integracije itd.);
- sposobnosti izbire odgovora na izzive (npr.: agresivnost, nemir, neprimerno govorjenje, izzivanje, samopoškodovanje itd. namesto pogovora itd.);
- učiteljevega vodenja procesa poučevanja (načina postavljanja vprašanj, razlage snovi, vzbujanja pozornosti, motivacije itd.),
- učiteljeve sposobnosti vodenja razreda (postavljanja uresničljivih zahtev glede vedenja in učenja, načina posredovanja navodil v zvezi z vedenjem in učenjem, neverbalne podpore verbalnim izjavam, vztrajanja pri zahtevah itd.) in
- usmeritve učitelja na posameznika s težavami ali na vrstnike, kar mu ni lahko uravnotežiti, saj je vedno v časovni stiski pri upoštevanju potreb posameznika ali razreda vrstnikov (Suk-Hyan, Soukup, Little in Wehmeyer, 2009).

Našteti dejavniki so med seboj povezani. Učinkovitost obravnave je predvsem odvisna od povezave med učiteljevim poučevanjem in učenčevim odzivanjem na dogajanje v razredu. Pomembno vlogo ima tudi prilagojenost nalog posameznikovim potrebam (npr. prilagoditev tiska, redukcija kompleksnosti in abstraktnosti zahtev itd.).

Ta dejstva in zahteve bi morali upoštevati pri izbiri izvajalcev programa. Zaradi podcenjenega financiranja programa imamo pri izbiri izvajalcev programa zelo omejene možnosti.

Izzivi izvajalske organizacije pri vključevanju odraslih z nižjimi izobraževalnimi dosežki

Znanja in vedenja o Romih smo nabirali z različnimi raziskavami, diplomskimi in seminarskimi nalogami in v različnih projektih kot vodilni ali sodelujoči partner.

Praktično v vseh projektih na nacionalni in mednarodni ravni smo ugotavljali, da se izobraževalci odraslih, ki delujejo na področju izobraževanja in socializacije Romov srečujemo z/s:

- nizko motivacijo oz. interesom za učenje in izobraževanje
- prepričanjem, da kot Romi nimajo enakih možnosti za zaposlitev in vključitev v družbo
- dejstvom, da Romi z večjim znanjem v njihovi skupnosti ne pridobijo ugleda (prej ravno nasprotno)
- težavami odraslih Romov pri sprejemanju obveznosti
- napornim usklajevanjem vsebine programov s potrebami in interesi Romov
- nizkimi pričakovanji do lastne šolske uspešnosti
- izjemno slabo pismenostjo in šibkim predhodnim znanjem udeležencev
- osipom v programih ...

Skupne so nam bile ugotovitve, da so za doseganje napredka v socializaciji Romov nujne:

- povezave z romskimi organizacijami in zagotavljanje podpore romskim aktivistom
- usklajeno delovanje in povezovanje vseh institucij, ki delajo v posameznem okolju
- spodbujanje izvajanja različnih aktivnosti v romskih naseljih
- aktivno vključevanje Romov v vse faze priprave in izvedbe programov/projektov
- razvito svetovalno omrežje na področju izobraževanja z izvajanjem dela na terenu

Polovična jezičnost udeležencev

Naša prva srečanja s številčnejšo skupino odraslih Romov v programu OŠO na prehodu stoletja so pokazala, da odrasli Romi ne obvladajo dovolj dobro slovenščine, ki je učni jezik in tudi jezik okolja, zato je bilo poučevanje izjemno zahtevno, napredek udeležencev pa daleč pod pričakovanim. V letu 2018 še vedno ugotavljamo, da predstavlja pomanjkljivo znanje slovenščine za naše udeležence veliko oviro pri pridobivanju znanja. Njihov besedni zaklad v slovenščini je izjemno skromen, običajen pogovor o šolski snovi pri predmetnem pouku pa je za večino udeležencev premalo razumljiv tudi zaradi izjemno nizke splošne razgledanosti.

Motivacija za učenje in prisotnost pri pouku

Motivacija udeležencev za učenje je pri večini udeležencev izjemno nizka, večina prihaja v šolo, ker to zahtevajo druge institucije. Zelo veliko je opravičenih izostankov zaradi bolezni – dejanskih, pa tudi izsiljenih opravičil pri zdravnikih.

Za večjo motiviranost si prizadevamo na različne načine. Nekaj primerov:

- redno smo prisotni v romskih naseljih pri posameznih družinah in jih informiramo o napredku njihovih otrok oz. partnerjev
- sočasno v okviru drugih projektov delamo v naseljih tudi z družinami udeležencev, predvsem s starši in otroki
- z manjšimi materialnimi nagradami nagrajujemo udeležence, ki so 100 % prisotni pri pouku in tiste, ki opravijo največ izpitov
- organiziramo druženja ob novem letu in romskem prazniku
- ob novem letu obdarujemo predšolske otroke naših udeležencev
- organiziramo različne dejavnosti ob puku (delavnice finančne pismenosti, zdravstvene pismenosti ...)
- organiziramo ekskurzije po Sloveniji
- organiziramo dodatno učno pomoč, priprave na izpit in dodatne izpitne roke ...

Izvajanje izobraževalnega dela

Program devetletne osnovne šole za odrasle poudarja dve starostno različni skupini odraslih udeležencev - mlajše odrasle, stare najmanj 15 let, in starejše odrasle, in upošteva tudi njihove nadaljnje življenjske cilje, to je, ali želijo nadaljevati izobraževanje po končani osnovni šoli ali pa želijo izobraževanje na tej ravni formalno tudi končati.

Predmetnik osnovne šole za odrasle je izdelan na podlagi predmetnika vzgojno-izobraževalnega programa osnovne šole, ravno tako učni načrti.

Izobraževanje udeležencev programa je, kot je navedeno v programu, lahko organizirano v različnih oblikah, in sicer:

- po razredih in predmetih,
- s tečajno razvrstitvijo predmetov,
- z inštruktažno obliko,
- s kombinacijo naštetih organizacijskih oblik ali drugače.

Za vsakodnevno prakso in uresničevanje izzivov, ki jih prinaša zahtevna skupina romskih udeležencev, pa program s svojimi usmeritvami ne prinaša ustreznih rešitev in podlag za potrebne prilagoditve.

Tudi za upoštevanje nadaljnjih življenjskih ciljev udeležencev, to je, ali želijo nadaljevati izobraževanje po končani osnovni šoli ali pa želijo izobraževanje na tej ravni formalno tudi končati, nimamo prave podlage v učnih načrtih oz. ciljih, ki jih program navaja.

Zahteva po doseganju enakovrednega izobrazbenega standarda, kot ga zagotavlja vzgojno-izobraževalni program OŠ, ne omogoča prilagoditev, ki bi jih lahko naredili pri poučevanju udeležencev, pri katerih bi bili v ospredju funkcionalna pismenost in življenjska pismenost. Za odrasle, še posebej starejše udeležence, ki šolanja ne nameravajo nadaljevati, bi namreč lahko pripravili program, ki bi temeljil na bralni, matematični, finančni, zdravstveni, ekološki in IKT pismenosti, in gradil na kompetencah, ki jih ljudje potrebujejo v vsakodnevnem življenju. Za takšno izvajanje izobraževalnega dela v veljavnem programu ni podlag.

Trajanje izobraževanja

Trajanje programa oz. omejitev izvajanja na 18 tednov z razredno-predmetno organizacijo pouka pri udeležencih pogloblja izkušnjo neuspešnosti in deluje nemotivacijsko. Odrasli s tako velikimi primanjkljaji ne zmorejo pridobiti v 18 tednih dovolj znanja (tudi, če bi bila njihova prisotnost idealna), da bi razred uspešno zaključili. S ponavljanjem razreda se pogloblja njihov občutek neuspešnosti in prepričanje, da ne bodo zmogli.

Pričakujemo, da bi z organizacijo pouka v tečajni obliki in načrtovanjem osebnega izobraževalnega načrta udeleženci bolje razumeli svoje napredovanje v programu.

Priporočila za izvajanje izobraževalnega dela

Vse sodobne andragoške teorije poudarjajo, naj bodo programi za odrasle usmerjeni v udeleženca, upošteva naj se njegova stvarnost, svet, v katerem živi in situacije, problemi, s katerimi se srečuje v svojem resničnem življenju.

V praksi OŠO z romskimi udeleženci to pomeni, da je potrebno, dokler udeleženci ne dosežejo primerne ravni pismenosti:

- večino časa nameniti učenju veščin branja in pisanja, ki naj bo vezano na znane situacije iz vsakodnevnega življenja oz. domačega okolja,

- teme povezati z vsakodnevnim življenjem in uporabiti v praktičnih situacijah,
- gradiva napisati v enostavnem in razumljivem jeziku,
- v pouk vključevati veliko zanimivih vaj, ponavljanje naj bo pripravljeno na čim bolj raznolike načine (VAKOG), saj udeleženci, ki počasneje usvajajo znanja, potrebujejo 10-krat več ponavljanja kot drugi,
- vsebine podajati v jasnem, enostavnem in razumljivem jeziku in uporabljati veliko ponazoril,
- zahtevnejše pojme in procese (abstraktne vsebine) pojasnjevati poenostavljeno in čim bolj konkretno, s ponazorili, v praktičnih situacijah, saj šele učenje v znanih situacijah rodi sadove,
- v izobraževano delo vgraditi učenje učenja (npr. delo s tekstom, priprava na izpit, kako se učim ...),
- za domače delo naj bodo naloge uporabne,
- sprejeti pravila (so)delovanja v skupini (npr. o obnašanju pri pouku, sodelovanju, domačem delu, uporabi pripomočkov, nalogah oz. zadolžitvah, načinu dela v skupini ...),
- upoštevati življenjske navade in izkušnje romskih udeležencev, njihov način razumevanja naravnih in družbenih pojavov,
- spodbujati njihovo posebno nadarjenost in interese,
- pouk metodično-didaktično prilagoditi in ne zniževati standardov ...

Značilnosti izvedbe programa OŠO v RIC – Novo mesto

V projektu OŠO smo v RIC-u Novo mesto v šolskem letu 2017/18 prešli iz razredno predmetne organizacije pouka v tečajno obliko, ki jo dopolnjujemo z drugimi oblikami izobraževalnega dela kot so konzultacije, priprava na izpit ...

Glavna prednost tečajne izvedbe je možnost, da se z izvedbenim predmetnikom porazdeli celotno vsoto ur posameznega predmeta ali predmetnega področja.

Izobraževanje poteka po vnaprej določenem urniku - na primer enkrat ali dvakrat na teden po dve do štiri ure hkrati, dalj časa – nekaj tednov ali mesecev v obsegu učnih ur, kot jih določa program.

Tečajno obliko lahko kombiniramo s samostojnim učenjem ali učenjem ob konzultacijah, ki je namenjeno utrjevanju in poglobljanju pridobljenega znanja in spretnosti. V primeru ustrezne pismenosti udeležencev jo lahko dopolnjuje tudi seminarska oblika.

Udeleženci skupine imajo na razpolago določen fond ur za posamezni predmet za vse razrede posameznega predmeta, ki ga večina udeležencev v skupini še ni opravila.

Primer: V skupini je 18 udeležencev, 12 udeležencev še ni opravilo izpitov za 7., 8. in 9. razred iz zgodovine, 6 udeležencem manjka samo zgodovina za 7. in 9. razred. Skupni fond ur, ki ga imajo na razpolago je 75 ur.

Opravljanje izpitov

Udeleženci se v razpoložljivem fondu ur pripravijo na vse izpite, ki jih morajo opraviti pri predmetu. V primeru, da je predznanje udeležencev tako nizko, da se v razpoložljivem času ne morejo primerno pripraviti na izpite, je potrebno razporediti dodatne ure za:

- pripravo na izpit ali
- organizirati učno pomoč v okviru JD UP ali
- organizirati vodeno samostojno učenje po OIN z gradivom in konzultacijami.

Udeleženca pri pripravi na izpit spremljajo in spodbujajo učitelji/izvajalci učne pomoči/skrbnik osebnega izobraževalnega načrta.

Izdelan je izpitni red, katerega sestavni del so izpitni roki. Z dokumentom so udeleženci seznanjeni, priložen je pogodbi o vključitvi v izobraževanje.

Prednost veljavnega izpitnega reda je v tem, da imajo udeleženci in učitelji pregled nad roki, slabost pa, da so izpiti predvsem pisni. Glede na posebnosti naših udeležencev je nujno pisne izpite pri posameznih predmetih dopolniti z ustnimi, zato je v pripravi interni pravilnik o ocenjevanju in preverjanju znanja v OŠO v RIC-u.

Posebno pozornost namenjamo v zadnjem letu pripravi izpitnih nalog. Prizadevamo si, da bi bile pripravljene tako, da bi udeleženci, ki obvladajo minimalne standarde znanja zagotovo dobili pozitivno oceno, da bi bile naloge in navodila napisane v njim razumljivem jeziku in vsebinsko upoštevale pojmovni svet odraslih. S tem namenom bomo na strokovnem aktivu v januarju

2019 pripravili usmeritve za učitelje, kako pripraviti besedila v enostavnem, razumljivem jeziku, učiti z razumevanjem ter to upoštevati tudi pri pripravi izpitnih nalog.

Skrbniki osebnih izobraževalnih načrtov bodo pri delu z udeleženci ozaveščali uporabnost znanja, jih navajali na spremljanje lastnega napredka v znanju in razvijali učne navade.

Izvajanje učnih načrtov

Ker je predznanje udeležencev običajno nizko, priporočamo učiteljem, da se pri pouku najprej osredotočijo na temeljna znanja, ki so potrebna, da udeleženci lahko razumejo predmet in nadaljujejo z zahtevnejšimi vsebinami.

Priporočamo, da učitelj reorganizira učno snov po učnih načrtih za razrede, ki jih s predmetom v posamezni skupini pokriva, tako, da si vsebine sledijo v zaporedju:

- najprej temeljni pojmi (osnove) in znanja, ki so pomembna za razumevanje predmeta v OŠO v celoti
- vsebina po razredih združena v smiselne celote, kot bo to na preverjanju znanja; to vsebino se veliko utrjuje in preverja na različne načine
- preostala vsebina, ki jo zahtevajo minimalni standardi znanja, ki ne bo vključena v preverjanje in služi boljši informiranosti in razgledanosti udeležencev
- če je razpoložljiv čas, sledijo preostale vsebine po učnem načrtu, katerih znanje na izpitu pomeni višjo oceno

Naši izvajalci so vajeni poučevanja po učnem načrtu, zato jim takšno razporejanje učne snovi predstavlja zahtevno nalogo.

Druga zahtevna naloga je udejanjanje načel izobraževanja odraslih, kot so vseživljenjskost, funkcionalnost, demokratičnost, prostovoljnost, raznovrstnost in dinamičnost, integriranost in aktivna udeležba, v vsakodnevem pouku.

Še posebej pomembna je za Rome funkcionalnost znanja, kar poudarja tudi Strategija izobraževanja Romov v RS. Prizadevamo si, da bi bil pouk vsebinsko primeren. Pri spremljanju andragoškega dela v skupinah pa ugotavljamo, da je še premalo prilagoditev učnih vsebin svetu odraslih. Učitelji bi za to potrebovali več dodatnega znanja in podpore svetovalcev v izobraževanju odraslih.

Na strokovnih aktivih, hospitacijah in v dnevnih srečanjih z učitelji poudarjamo, naj bodo pri vseh predmetih pozorni na razumevanje prebranega. Učitelje, ki poučujejo slovenščino, spodbujamo, da branje neleposlovnih besedil povežejo z vsakodnevnim življenjem udeležencev in temami kot so:

- osebna higiena, dejavniki tveganja za zdravje, vpliv kajenja na zdravje, zdrava prehrana, preprečevanje odvisnosti, prva pomoč, značilnosti posameznih bolezni in zdravljenja,
- različne oblike pomoči v okolju (predstavitve društev, ipd.),
- družina, delitev dela v družini,
- starševske težave, naloge staršev, sodelovanje s šolo in vrtcem,
- poklicna vzgoja,
- zaposlitvene možnosti,
- vodenje gospodinjstva,
- dogodki v romskem naselju,
- pomembni dogodki v družbi, še posebej v lokalnem okolju, ipd.

Izvajalci pouka

Pouk izvajajo predvsem zunanji sodelavci, ki se prijavijo na naš razpis. Običajno jih večina izpolnjuje pogoje dela v OŠO. Vključeni so v strokovni aktiv, ki šteje do 20 članov (zunanji sodelavci in zaposleni, ki delajo na področju OŠO).

Zaradi zahtevnega dela v skupinah je fluktuacija med zunanjimi sodelavci in tudi zaposlenimi velika. Marsikdo prekine sodelovanje pred zaključkom pogodbenega razmerja zaradi nespoštljivosti udeležencev, verbalnega nasilja, premajhnega občutka varnosti, zahtevnega vzdrževanja reda v skupini, pa tudi zahtevnega podajanja učne snovi. Tudi večina zaposlenih, ki jim je ponujena priložnost za delo v redni osnovni šoli, prekine delovno razmerje.

Pravila šolskega reda

Strategija izobraževanja Romov v RS poudarja, da je pri skupini odraslih Romov pomembno, da upoštevamo načelo demokratičnosti pri vključevanju v procese izobraževanja in učenja, pravičnost in strpnost, da spoštujemo raznolikost, odpravljamo predsodke in stereotipe, ki omejujejo dostop do izobraževanja in učenja odraslim Romom ter razvijamo dialog in medsebojno priznavanje.

V praksi je to težka naloga, saj se dnevno srečujemo z odstopanji kot so:

- nespoštljiv, nestrpen odnos do udeležencev, učiteljev in delavcev zavoda
- neizpolnjevanje učnih in drugih šolskih obveznosti
- neodgovorno ravnanje z lastnino šole, udeležencev ali delavcev šole
- prinašanje, posest in/ali uporaba eksplozivov, pirotehničnih izdelkov in streliva v času izvajanja izobraževalnih dejavnosti v zavodu ali izven njega
- fotografiranje, snemanje, prikazovanje ali razširjanje posnetkov udeležencev, zaposlenih in zunanjih sodelavcev brez njihovega dovoljenja
- uničevanje uradnih dokumentov ter ponarejanje podatkov in podpisov v uradnih dokumentih in listinah, ki jih izdaja zavod
- grob verbalni napad na udeleženca, učitelja, zaposlenega ali drugo osebo
- posedovanje in uporaba nevarnih predmetov, ogrožanje življenja in zdravja udeležencev in zaposlenih

Zaradi neprimernega obnašanja posameznih udeležencev smo pravila šolskega reda zaostri v šolskem letu 2017/18. Iz pogovorov z udeleženci ugotavljamo, da so jih dobro sprejeli, saj si večinoma želijo, da bi bil v skupinah red, ki bi omogočal izvajanje pouka in učenje. Izziv, s katerim se soočamo, pa je uresničevanje pravil v praksi in različnost ravnanja posameznih zaposlenih in zunanjih sodelavcev.

Pogoji za kakovostno izpeljavo prilagoditev oz. za uspešno doseganje ciljev

Kadrovski pogoji

Za izvajalce programa veljajo v OŠO enake zahteve kot v redni OŠ. V RIC-u so zaradi velikega števila skupin potrebe po učiteljih velike.

Delež izvajalcev, ki imajo ustrezno izobrazbo, je 78 %. Vključeni so bili v strokovni aktiv OŠO, ki se je sestel na 6 srečanjih. Vodja projekta je spremljala pedagoško delo v skupinah na 11 hospitacijah.

Načrtno skrbimo za dodatna usposabljanja strokovnih delavcev v programu. V letu 2018 smo zunanjim sodelavcem ponudili usposabljanja NLP Diploma, Program usposabljanja učiteljev pri vodenju učnega procesa romskih udeležencev v osnovni šoli za odrasle, Razvoj poklicne identitete izobraževalca odraslih, S transakcijsko analizo do uspešne inkluzije Romov v vzgojo

in izobraževanje ter Seminar za delo z Romi in priseljenci v OŠO. Za zaposlene v projektu OŠO smo realizirali skupno 857 ur izobraževanja, od tega za zunanje sodelavce 464 ur.

Anketa v letu 2018 med zunanjimi sodelavci je pokazala, da se za andragoško delo z odraslimi večinoma spopolnjujejo v organiziranih oblikah, ki jih omogoča RIC, s strokovnimi revijami in publikacijami ter z uporabo elektronskih medijev. 67 % se jih usposablja večkrat v letu. Dodatno znanje najbolj potrebujejo na področju sodobnih oblik in metod poučevanja in učenja, individualizacije in diferenciacije izobraževalnega procesa, psihologije učenja odraslih, uporabe sodobnih virov znanja, motivacije odraslih, mentorstva pri samostojnem učenju, svetovanju v IO in metodah (samo)evalvacije.

Za delo z zahtevno romsko populacijo potrebujejo učitelji veliko strokovnega znanja s področja didaktike, metodike, učnih tehnik in strategij za prilagajanje poučevanja in gradiv (preprostost jezika, življenjskost in uporabnost, primeri iz domačega okolja ...) ciljni skupini, ob tem pa še potrpežljivost, razumevanje, empatičnost in doslednost.

Strokovno znanje bi morali organizirano posodabljati tudi organizatorji izobraževanja odraslih, ki so odgovorni za področje OŠO in vsi, ki izvajajo svetovalno delo z udeleženci.

Nujno bi bilo zagotoviti, da ima izvajalska organizacija, ki izvaja program OŠO v takšnem obsegu kot npr. RIC Novo mesto, možnost učitelje redno zaposliti (vsaj npr. za matematiko in slovenščino).

Materialni pogoji

RIC Novo mesto ima za izvedbo programa OŠO razmeroma dobre materialne pogoje. Zahteve po specifičnih učilnicah izpolnjujemo s pogodbami z rednimi šolami.

Organizacijski pogoji

Organizacija programa OŠO je v našem zavodu zahtevna. Da bi bilo delo v OŠO, ki ima 10 oddelkov s pretežno romskimi udeleženci, kakovostno, bi bilo potrebno zagotoviti zaposlitev:

- organizatorja izobraževanja odraslih za poln delovni čas,
- administrativno podpro za poln delovni čas,
- svetovalca v izobraževanju odraslih za poln delovni čas,
- sredstva za izvedbo pouka v višini 7000 pedagoških oz. cca. 105.000€

Ob tem je potrebno upoštevati še stroške delovanja zavoda (kadrovske, materialne, prostorske), stroške usposabljanja in didaktičnih pripomočkov.

Sedaj je na letni ravni npr. za dve izvedbi programa po 10 oddelkov vrednosti financiranje v višini cca. 165.000€.

Gradiva

Za izvajanje programa imamo osnovne didaktične pripomočke za izvedbo pouka vseh predmetov, ki smo jih nabavili v različnih projektih.

Zaradi pomanjkljivega znanja nekaterih splošnih pojmov je za naše udeležence učinkovito učenje po čim več senzornih poteh – razlago je potrebno podkrepiti s slikovnim materialom, video posnetki, demonstracijo itd., za kar potrebujemo več gradiv.

Sredstva, ki so v ta namen določena v OŠO, ne zadoščajo niti za osnovni nabor gradiv in didaktičnih pripomočkov.

Za program OŠO učbenikov ni na voljo, si pa učitelji večinoma pomagajo z učbeniki iz redne OŠ. Te prilagoditve so pogosto samo zasilne, premalo prilagojene pojmovnemu svetu odraslega, še posebej Roma.

Trenutno stanje pri nas je:

- Vsi učitelji pripravljajo svoje delovne liste, vsak po svojih zmožnostih.
- V letu 2018 so po naročilu (po pogodbi) učitelji izdelali interna gradiva za pouk zgodovine (6. razred), geografije (6. in 7. razred), matematike (od 6. do 8. razreda), domovinske in državljanske kulture in etike za vse razrede, angleščine (za 6. in 7. razred), likovne umetnosti in izbirnega predmeta Verstva in etika za vse razrede.
- Gradiva zbiramo v spletni učilnici, možnost dostopa in uporabe bi lahko imeli tako učitelji kot udeleženci. V preteklem letu žal med učitelji ni bilo nikogar, ki bi ga uspeli motivirati, da bi učenje dodatno vodil v spletni učilnici.

Gradiva, ki so nastala pri nas, niso v celoti didaktično primerna za naše udeležence, pomenijo pa prvi korak na poti zagotavljanja možnosti za vodeno samostojno delo udeležencev.

Po našem mnenju je nujno potrebno povezati izvajalce programa, usposobiti učitelje za izdelavo gradiv za samostojno učenje ter izdelati gradiva za vse predmete in razrede.

Izzivi, smernice in priporočila

Na osnovi izkušenj pri vključevanju odraslih Romov lahko strnemo izzive v povezavi z izobraževanjem:

- nizka motivacija oz. interes za učenje in izobraževanje med odraslimi Romi,
 - prepričanje Romov, da kot Romi nimajo enakih možnosti za zaposlitev in vključevanje v družbo, zato jim tudi znanje ne more pomagati,
 - dejstvo, da z večjim znanjem Romi v svoji skupnosti ne pridobijo ugleda, prej ravno nasprotno (Romi, ki se ločijo od drugih, bi pogosto najraje pozabili, da so Romi, ali pa jih izloči njihova romska okolica),
 - še vedno so prisotni predsodki pri večinskem narodu, pa tudi pri Romih, ki negativno vplivajo tako na Rome kot na vse, ki delamo z njimi,
 - nepovezanost izvajalcev izobraževanja odraslih in projektov, ki so namenjeni Romom v lokalni skupnosti,
 - pomanjkanje lokalnih strategij za vključevanje odraslih Romov v zaposlovanje in izobraževanje,
 - (pre)majhen interes posameznih lokalnih institucij za delo z Romi,
 - težave odraslih Romov pri sprejemanju obveznosti, ki nastanejo z vstopom v program,
 - zahtevno usklajevanje vsebine programov potrebami in interesi Romov,
 - nezaupanje odraslih Romov v izobraževalne programe,
 - izjemno slaba pismenost med odraslimi,
 - nizek socialno - ekonomski položaj, izredno slaba infrastruktura v posameznih naseljih (brez vode in elektrike) in sprijaznjenost z življenjem »iz rok v usta«, ne spodbujajo vključevanja v izobraževanje.
-
- V programih za pridobitev izobrazbe še vedno zaznavamo:
 - nizka pričakovanja Romov do lastne šolske uspešnosti, nizke izobraževalne aspiracije še posebej pri mlajših odraslih,
 - nizko motivacijo,
 - prepričanje (predvsem pri mlajših moških in fantih), da za ženske in dekleta ni mesta v šoli, ampak doma,

- problem prisotnosti pri pouku in s tem povezano izredno počasno napredovanje, saj za domače delo niso pripravljeni, niti usposobljeni, marsikdo pa zanj v tem trenutku nima osnovnih bivalnih pogojev,
- šibko predhodno znanje udeležencev - razkorak v znanju in zahtevami razreda, v katerega so vpisani, je zelo velik; pogosto je napredovanje uspešno, vendar v določenem obdobju pod nivojem doseganja temeljnih standardov razreda
- za doseganje temeljnih ciljev je pri večini udeležencev potrebo več časa kot ga predvideva program,
- težave pri upoštevanju dogovorjenega reda in pravil,
- težavno usklajevanje uradnega kurikulumu in izvedbenega predmetnika z načinom življenja Romov (kraj in čas izvedbe, trajanje),
- slabo poznavanje in razumevanje slovenskega jezika je ovira tudi pri delu z odraslimi, zlasti se poveča pri pouku posameznih predmetov na predmetni stopnji,
- nesmiselnost posameznih kurikularnih vsebin,
- mehanizem socialnih podpor in vseh zakonskih finančnih možnosti za družine z več otroki ne prispeva k rasti potrebe po znanju, izobraževanju in zaposlitvi,
- udeleženci, ki pridejo v šolo, so pogosto prepričani, da je za uspešnost dovolj že to, da pridejo v šolo.

Izvajanje programa ovirajo predvsem:

- visok normativ, ki otežuje individualiziran in diferenciran pristop,
- premalo časa oz. sredstev za izvajanje svetovalnega dela in OIN z vsakim udeležencem,
- usposobljenost učiteljev za delo s tako zahtevno ciljno skupino,
- šibek besedni zaklad udeležencev v slovenščini in šibko splošno znanje, ki zlasti pri posameznih predmetih otežuje razlago in posledično zmanjšuje razumevanje pri udeležencih,
- pomanjkljive povezave med rednimi osnovnimi šolami in izobraževanjem odraslih; mladi Romi, ki sicer končajo osnovnošolsko obveznost pogosto na razredni stopnji osnovne šole izpadejo iz izobraževanja, preden se vključijo v OŠO pa včasih mine več let;
- nekatere kurikularne zahteve niso smiselne in življenjske za odrasle Rome, saj sta njihov način življenja in kultura drugačna,
- ni gradiv, ki bi bila primerna za odrasle, še posebej ne za Rome,

- velik razkorak med predznanjem in zahtevami posameznega razreda, v katerega se vpišejo v OŠO, zaradi česar je potrebno veliko časa (včasih več kot 2 leti), da osvojijo temeljna znanja, na katerih lahko gradijo snov v »svojem« razredu.

Možne rešitve vidimo v:

- prilagajanju izvedbenih predmetnikov potrebam posameznih skupin oz. udeležencev do takrat, ko dosežejo znanje ravni razreda, v katerega so uradno vpisani,
- nadomeščanju posameznih kurikularnih vsebin z vsebinami, ki so za Rome bolj življenjske,
- pripravi dvojezičnih gradiv za odrasle,
- povezovanju vseh stopenj izobraževanja s pomočjo koordinacije na lokalnem nivoju,
- zniževanju normativov za romske oddelke v izobraževanju odraslih,
- dodatnem usposabljanju učiteljev, ki poučujejo Rome na vseh stopnjah izobraževanja in organizatorjev izobraževanja odraslih, ki program vodijo,
- širši družbeni akciji odpravljanja predsodkov, še posebej med potencialnimi delodajalci,
- kreiranju delovnih mest vsaj za vse tiste, ki uspešno zaključijo osnovno šolo in spodbujanju njihovega zaposlovanja,
- povezovanju Romov med seboj in dvigu odgovornosti za skupnost in pogoje življenja v njej.

VII. OSNOVNA ŠOLA ZA ODRASLE NA TERENU (LU Velenje)

Udeleženci programa Osnovna šola za odrasle so ena izmed najbolj ranljivih ciljnih skupin v Sloveniji, ki žal uradno nima tega statusa. Gre za posameznike, ki v večini prihajajo iz ekonomskega in socialnega obrobja ter zelo težavnih družinskih razmer. Vsi vzgojno izobraževalni subjekti (starši, redna osnovna šola), ki bi posamezniku morali omogočiti, z Ustavo RS dano pravico, do osnovne izobrazbe, zaradi različnih razlogov, te vloge niso odigrali. Praviloma gre za intelektualno sposobne posameznike, ki jim nedokončan program osnovne šole zapira nadaljnji osebni in poslovni razvoj.

V Sloveniji imajo ti posamezniki tudi v odrasli dobi možnost dokončati osnovno šolo po programu Osnovne šole za odrasle.

Program je skrajšan in prilagojen izobraževanju odraslih. "Izobraževanje udeležencev tega programa je organizirano v različnih oblikah, in sicer: po razredih in predmetih, s tečajno razvrstitvijo predmetov, z inštruktažno obliko, s kombinacijo naštetih organizacijskih oblik ali drugače. Drugačne organizacijske oblike, bolj oprte na vodeno samoizobraževanje in konzultacije, zahtevajo manj neposrednega pouka" (Zavod RS za šolstvo, Program osnovne šole za odrasle, 2003, Ljubljana). Udeleženci lahko uspešno zaključijo dva razreda v enem šolskem letu, oziroma en razred v 18-ih tednih.

Vpis v osnovno šolo za odrasle in mladostnike poteka dvakrat letno, in sicer septembra in februarja. Glede na to, da gre za obliko izvajanja osnovne šole, ki je izključno prilagojena odraslim, večina izvajalcev v osnovno šolo za odrasle vpisuje udeležence skozi celo šolsko leto, ni pa to določeno z zakonom. V osnovno šolo za odrasle se lahko vpiše oseba, ki je dopolnila 15 let oziroma je izpolnila osnovnošolsko obveznost.

Program zaradi značilnosti ciljne populacije (večizmensko zaposleni, odrasli z družinami, nemotivirani, socialno šibki,...) poteka v kombinaciji predavanj, individualnih konzultacij, vodenega samoizobraževanja in individualne učne pomoči. Namenjen je odraslim in mladostnikom, ki si prizadevajo uspešno končati osnovno šolo in si s tem odpreti pot za pridobitev prvega poklica, istočasno pa si tudi izboljšati svoje zaposlitvene možnosti.

V nadaljevanju bom poskušala orisati, kako trenutno poteka izvedba programa na terenu in kje je še prostor za izboljšave oziroma možnost za povečanje učinkovitosti področja. Verjamem, da lahko s skupnimi močmi politika, stroka in izvajalci ponesemo področje na višjo raven in skupno izboljšamo učinke in bistveno zmanjšamo delež odraslega prebivalstva z nedokončano osnovno izobrazbo v Sloveniji.

PROSTOR

Za izvajanje programa praviloma uporabljamo ustrezne, s programom predpisane, prostore. Na podlagi izkušenj ugotavljamo, da je izjemno pomembno, da se program ne izvaja v prostorih, kjer so bili udeleženci prej neuspešni (v rednih osnovnih šolah), kajti sam prostor sproži podoživljanje dogodkov oz. situacij, ki kandidate spomnijo na njihovo neuspešnost v rednem izobraževanju. To je eden od pomembnejših razlogov, zakaj se za izobraževanje ne odločijo, oziroma se njihova motivacija za obiskovanje predavanj zmanjša.

Pomembno je, da so prostori, v katerih poteka program, prijetni in drugačni od šolskih prostorov za mladino. Vsekakor jim bolj ustrezajo sodobni, neformalno urejeni prostori, ki morajo omogočiti tudi prijetno druženje (svetloba, primerna temperatura, netipično šolska postavitve opreme).

V pogovoru z udeleženci programa ugotavljamo, da so izjemno veseli, da drugi obiskovalci zgradbe in mimoidoči, ne morejo oceniti, kateri program obiskujejo, ker se svoje situacije praviloma sramujejo. Zelo pomembno je, da se program izvaja blizu javnega avtobusnega postajališča in da jim v neposredni bližini omogočimo brezplačno parkiranje.

Prostor mora omogočati neformalno druženje ob kavi (avtomat za kavo) in izven zgradbe prostor za kajenje.

ČAS

- a) Program traja 18 tednov.

Čas trajanja programa je pravzaprav ena od večjih dilem, ki se pojavlja v strokovnih krogih in na terenu. Učitelji in stroka ugotavljajo, da je seveda premalo časa za res kvalitetno izvedbo programa, ki bi bila primerljiva z izvedbo programa za mladino. Ampak izvajalci na terenu zagovarjamo, da odrasli niso mladina. In nimajo 9 let časa za devetletni program. Popolnoma nerealno je pričakovati, da bi bila kakršnakoli odrasla oseba motivirana za vpis v tako dolgo trajajoč program in tako bi še zmanjšali možnost za doseganje ciljev Resolucije o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih na področju osnovne šole za odrasle. Naša skupna naloga bi moral biti, da ciljno skupino kar se da učinkovito in v najkrajšem možnem času pripravimo, da lahko vstopijo v nadaljnje izobraževanje ali na trg dela. V življenju so pridobili številne kompetence in znanja, ki jih lahko uporabijo na nadaljnji izobraževalni ali poslovni poti. Cilj programa bi moral biti predvsem pozitivna nadaljnja motivacija ciljne skupine in opismenjevanje.

- b) Dnevna časovna organizacija predavanj.

Izbira dnevnega časa predavanj je za organizatorja izobraževanja ena izmed ključnih odločitev, ki strateško vpliva na uspešnost programa. Ker program obiskujejo ciljne skupine z izjemno

različnimi lastnostmi (nezaposleni mladostniki, zaposleni odrasli) in različnimi obveznostmi (celodnevne zaposlitve, družine), je to svojevrsten izziv, še zlasti, da se organizacija programa uskladi tudi z razpoložljivostjo prostora in časovnimi kapacitetami kompetentnih učiteljev.

Specifike ciljne skupine oziroma izzivi, ki jih je potrebno upoštevati pri časovni organizaciji programa:

- Zaposlitev odraslih udeležencev programa.

Zaposlenim udeležencem programa je potrebno zagotoviti izvajanje programa izven njihovega delovnega časa. Praviloma je to v popoldanskem času (po 16.00 uri).

- Večizmenska zaposlitev udeležencev programa.

V krajih, kjer je število vpisanih kandidatov za program večje in se izvaja več oddelkov istega razreda hkrati, je seveda smiselna izvedba vzporednega programa v dopoldanskem in popoldanskem času. V nasprotnem primeru je potrebno udeležencem zagotoviti gradivo in učno pomoč.

- Različni dnevni ritmi ciljne skupine.

Mladostniki spijo dlje in kakršna koli organizacija programa v zgodnjem jutranjem času je tista, ki močno vpliva na udeležbo oziroma neudeležbo na predavanjih. Še vedno pa ugotavljamo, da je obisk predavanj večji, če izobraževanje za mladostnike izvajamo v dopoldanskem času.

- Ciljna skupina ima krajši čas koncentracije, med njimi je tudi veliko kadilcev.

Poskrbeti je potrebno za več odmorov med predavanji, med katerimi pa se mora ciljni skupini pridružiti v neformalnem druženju bodisi organizator izobraževanja bodisi učitelj. S tem preprečimo/zmanjšamo odhode iz izobraževanja med odmori.

Izobraževanje lahko traja največ pet šolskih ur (optimalno tri), kakršno koli daljše izobraževanje nima učinkov.

- Še posebej ranljiva ciljna skupina.

Večkrat se zgodi, da se v program vpišejo posamezniki z res specifičnimi ovirami. Ženske, ki jim partnerji ne dovolijo vpisa in obiskovanja predavanj, zaporniki, posamezniki, za katere okolica in bližnji ne vedo, da nimajo dokončane osnovne izobrazbe, ženske v varnih hišah,.... Obravnava

teh posameznikov je še posebej kočljiva in zahteva čisto posebne pristope in ima drugačne časovne zahteve. Tem posameznikom je potrebno omogočiti posebej prilagojen čas izvajanja programa (predavanj in individualne učne pomoči).

c) Pomembnost dostopnosti izobraževanja v trenutku odločitve

Na podlagi analize in vodenih intervjujev udeležencev v Programu osnovne šole za odrasle ugotavljamo, da je najpomembnejši trenutek izobraževanja tisti, ko se oseba odloči, da vstopi skozi vrata izobraževane institucije. Če se v tem trenutku pojavi kakršna koli ovira, ki bi preprečila vpis (zaprta vrata institucije, preveč ljudi na poti od vhoda do informacije pisarne, zaprta ali težko dostopna informacijska pisarna zaradi uradnih ur, predolg čas čakanja pred pisarno (to je lahko že 3 minute), neprijazno osebje (informator, organizator izobraževanja, svetovalec), se bo potencialni kandidat premislil (motivacija bliskovito pade), obrnil in se vrnil šele čez leto, dva ali pa celo nikoli več. Tu torej izgubimo največ motiviranih kandidatov za vpis.

Idealno bi torej bilo, da bi potencialni kandidat prišel v trenutku njegove motiviranosti brez časovnih in drugih ovir do prijazne in kompetentne osebe, ki bi mu omogočila vpis in pričetek izobraževanja v tistem trenutku (tudi če je to med letom).

KADRI V PROGRAMU

a) Učitelji

V programu naj bi poučevali visoko kompetentni učitelji, ki bi, poleg z zakonom predpisanih pogojev, nujno morali posedovati še številne druge kompetence. V prvi vrsti je to sposobnost empatije (poznati, razumeti in upoštevati morajo specifične različnih ciljnih skupin), »večni« optimizem, pozitivnost. V programu dosežejo najboljše učinke tisti učitelji, ki poznajo in uporabljajo ves čas pozitivne motivacijske metode. Kakršnakoli uporaba metod, ki udeležence spomni na negativno ravnanje starševskih in učiteljskih likov iz njihovega neuspešnega obdobja oziroma zelo velikokrat tudi obdobja resnih osebnih travm, je popolnoma neučinkovita in v njih sproža takojšno odklonilno ravnanje. Zelo pomembno se je zavedati, da mora biti udeleženec celostno pozitivno obravnavan, kot odrasel, spoštovanja vreden človek, ves čas njegovega izobraževanja, kajti le na podlagi pozitivne izkušnje, lahko spremenimo njegov odnos do izobraževanja in posledično tudi pozitivno vplivamo na njegove vrednote.

Učitelji morajo razumeti, da je za uspešnost udeležencev zelo pomembno tudi neformalno učenje in druženje. Običajno so učitelji na voljo za individualne konzultacije pred ali po predavanjih. Med odmori pa se z udeleženci neformalno družijo in s tem povečujejo njihovo samozavest in omogočajo bolj sproščeno in pozitivno učno izkušnjo. Udeleženci programa so tisti, ki v anketah večkrat navajajo, da je bilo ravno to neformalno druženje z učitelji tisto, ki jih je najbolj motiviralo za dokončanje programa in nadaljnje izobraževanje. V teh trenutkih ugotovijo, da so učitelji v resničnem življenju človeški, prijetni ljudje, ki jim želijo dobro in ne vzvišene avtoritete, ki jih omejujejo ali zatirajo.

Zelo pomembno je, da udeleženci programa tekom izobraževanja ne naletijo na učitelja, pri katerem so bili neuspešni v rednem izobraževanju. To informacijo pridobi organizator izobraževanja tekom uvodnega razgovora s kandidatom.

Aktiv predavateljev sestavljajo predavatelji, ki poučujejo posamezne predmete v programu osnovne šole za odrasle.

Aktiv predavateljev se predvidoma sestane dvakrat letno. Izbrani predavatelji morajo imeti ustrezno strokovno izobrazbo predpisano z zakonom o strokovnih in znanstvenih naslovih. Predavatelji so pretežno zunanji strokovni sodelavci izvajalca programa, ki so za pripravo gradiva, didaktičnega materiala, izvedbo predavanj in individualnih konzultacij plačani po pogodbi. Njihovo ustreznost za poučevanje v programu vsako leto preverimo z anketnimi vprašalniki in vodenimi intervjuji. V primeru težav takoj ustrezno ukrepamo.

b) Organizatorji izobraževanja

Za organizatorja izobraževanja v programu osnovne šole za odrasle, milo rečeno, ni primeren vsak strokovni pedagoški kader, tudi če ima, za opravljanje dela, vse, z zakonom predpisane, pogoje.

Gre za ključno osebo, ki dnevno spreminja življenje res specifični ciljni skupini. Posedovati mora vse lastnosti, ki bi jih naj imel že zgoraj opisani učitelj. Poleg tega pa seveda tudi zelo dobre organizacijske, poslovne in mediacijske kompetence. Ne pozabimo omeniti potrpežljivosti, sposobnost sprejemati drugačnost, sposobnost dajati vedno nove in nove priložnosti.

Oseba naj bi v programu delovala, kot skrben in ljubeč starš, ki s pozitivnimi motivacijskimi prejemi motivira to zahtevno ciljno skupino. Ona je tista, ki posameznika spremlja na tej

izobraževalni izkušnji vse od uvodnega razgovora do spričevala. Če želi dosežati dobre rezultate, mora biti njeno delovanje netipično in velikokrat hodi po robu ustaljenih pedagoških praks. Z udeležencem mora razviti pristne neformalne odnose, hkrati pa ohraniti meje, kar je pri ravnanju s to ranljivo ciljno skupino absolutno nujno. Prednost take osebe je, da je večina udeležencev prvič v življenju sreča z nekom, ki ga vidi, spoštuje, pozitivno motivira in ji je za njegove dosežke in zanj osebno iskreno mar. Izkušnje kažejo, da le tovrsten pristop daje rezultate. Pa še to ne vedno.

Organizator programa osnovne šole, je oseba, ki bi vsekakor potrebovala za svoje delo dodatna znanja in kompetence. Ocenjujem, da v prvi fazi potrebuje znanja o tej specifični ciljni skupini. Večina udeležencev programa osnovne šole za odrasle ima katero od osebnostnih motenj (soodvisna osebnostna motnja, mejna osebnostna motnja,...,večina tudi kompleksni postravmatski sindrom) in praviloma vsi resne učne težave (disleksija,...). Nujno bi za uspešno osebno in poslovno rast potrebovali celostno obravnavo, za katero pa običajno organizator izobraževanja, niti svetovalec v svetovalnih središčih, nimata potrebnih znanj.

Poleg dodatnih znanj bi strokovno osebje, ki izvaja program osnovne šole za odrasle, nujno potrebovalo supervizijo. Dodaten komentar v naši stroki ni potreben.

c) Svetovalni delavci

Zgodovina bo najverjetneje pokazala, da sta informiranje in svetovanje ter vrednotenje neformalno pridobljenega znanja kot podpora izobraževanju odraslih ključna pridobitev za povečanje učinkov.

Vloga svetovalnega dela v izobraževanju odraslih je izjemno pomembna, še posebej pri manj izobraženih, saj jim njihovo neformalno socialno okolje ne more pomagati pri odločitvah, niti jih ne spodbuja k izobraževanju, največkrat jim predstavlja dodatno oviro na poti.

Najprej je potrebno priti do manj izobraženega na terenu, v podjetju, na ZRSZ OS, v društvu in na vseh drugih možnih lokacijah.

Informiranje predstavlja začetek, seznanjanje s potekom, organizacijo v OŠ za odrasle.

Sledi motivacija, opogumljanje posameznika, da zmore. Z motivacijo in osebnim prepričanjem, dobrimi zgledi, premagovanjem strahu, s podporo in obljubljeni pomočjo posamezniku lahko

prebrodimo prve ovire. Tu smo svetovalci vedno na voljo..., za pogovor, oporo ob vsakršnih težavah svetovanca. To svetovancu tudi jasno povemo. Sledi svetovanje, predstavitev predmetnika, predavateljev, ki so lahko včasih ovira, sistema ocenjevanja, poteka izpitov v OŠ za odrasle, pogoji za vstop, predstavitev gradiva. Uporaba določenih orodij - vprašalnikov, ki svetovanca lahko opogumijo za odločitev.

Za uspešnejše delo in napredovanje udeleženca bi bilo odlično, da ima vsak vključen v OŠ za odrasle svojega mentorja, tutorja, ki ga vodi in mu vsakodnevno pomaga pri različnih težavah.

Vodi svetovanca po majhnih korakih od enega cilja do drugega. Ali od lažje dosegljivih izpitov k težjim izpitom, zato, da je uspešen pri doseganju že prvega. S tem okrepi svetovančevo samozavest in spodbudi voljo za naslednje izpite. Mnogi se za izobraževanje odločijo ravno zaradi opore, motivacije in prepričljivosti svetovalca ali opore mentorja.

Ugotavljanje in dokumentiranje ter ozaveščanje neformalno pridobljenega znanja pa lahko odpira vrata za nadaljevanje formalnega izobraževanja v OŠ. Mnogi odrasli se ne zavedajo, da nekatere kompetence že imajo. Da so jih pridobili z delom, izkušnjami pri delu v društvih, športu, doma, na tečaju, se lahko dokažejo z ustreznimi dokazili in urami dela ter vsebinami..... Različne kompetence (digitalna, jezikovna,...) se jim priznajo v postopku vrednotenja znanja tudi pri vstopu v OŠ za odrasle in jim predmeta ni potrebno opravljati. Večkrat njihove kompetence tudi ocenimo. Le to jih udeležence spodbudi, da se lažje odločijo za vstop v OŠ za odrasle.

Mnogim svetovanje in v nadaljevanju izobraževanje tako spremeni življenje in lahko rečemo, da se zanje začneja dobesedno novo življenje.

d) Izvajalci učne pomoči

Brezplačna učna pomoč, je bil čudovit program Ministrstva za izobraževanje v preteklosti, ki je omogočal izvajanje individualne učne pomoči, zlasti za brezposelne udeležence izobraževanj. Izjemno koristen je bil zlasti za tiste specifične posameznike, ki imajo res hude omejitve (zapori, triizmensko delo, večje družine, nasilje v družini,...). Nekateri izvajalci smo program saminiciativno ohranili s pomočjo javnih del Zavoda za zaposlovanje in občinskih sofinanciranj. Osebno menim, da je obnovitev programa vredna ponovnega razmisleka. Predvsem zaradi časa, ki ga imajo izvajalci za neformalno druženje z udeleženci programa osnovne šole za odrasle in resnične možnosti prilagojenega kraja, časa in načina dela s posameznikom.

e) Mentorji v Središčih za samostojno učenje

Nekateri udeleženci programa osnovne šole za odrasle imajo v organizacijah izvajalkah tudi možnost uporabe Središč za samostojno učenje. V teh Središčih imajo na voljo brezplačno gradivo (predavanja, povzetki, vprašanja, vzorčni testi) v fizični in elektronski obliki. Mentorji v Središčih za samostojno učenje večkrat nadomestijo zgoraj omenjene izvajalce učne pomoči in služijo predvsem kot morala opora in motivatorji udeležencem.

f) Prostovoljci - mentorji

Vedno bolj se pojavlja težnja po mentorskem sistemu pomoči udeležencem programa. Redki izvajalci to že izvajajo. Uspešni posamezniki, ki so končali OŠ za odrasle, pa tudi drugi prostovoljci, bi lahko individualno skrbeli za dodatno motivacijo udeležencev in služili, kot primer dobre prakse in navdiha.

To bi lahko bil eden od prihodnjih razvojnih projektov političnih odločevalcev ali Andragoškega centra Slovenije. Strokovno vodenje teh prostovoljcev in izobraževanje zanje bi bilo več kot dobrodošlo.

NAČINI IZVEDBE

"Izobraževanje udeležencev tega programa je organizirano v različnih oblikah, in sicer: po razredih in predmetih, s tečajno razvrstitvijo predmetov, z inštruktažno obliko, s kombinacijo naštetih organizacijskih oblik ali drugače. Drugačne organizacijske oblike, bolj oprte na vodeno samoizobraževanje in konzultacije, zahtevajo manj neposrednega pouka" (Zavod RS za šolstvo, Program osnovne šole za odrasle, 2003, Ljubljana).

a) Predavanja oziroma tečajna razvrstitev

Optimalna, organizacijsko in stroškovno racionalna je izvedba programa v obliki predavanj. Predmeti se izvajajo eden za drugim, praviloma pričenmo z lažjimi in manj obširnimi, da udeleženci pridobijo pozitivno učno izkušnjo. Poseben primer so

priseljenske skupine, kjer udeležencem najprej ponudimo učenje slovenskega jezika, šele potem preidemo na druge predmete. Po končanih predavanjih sledi izpit.

Tovrstno "idealno" izvajanje programa je seveda možno le tam, kjer je dovolj kandidatov za izvedbo več oddelkov različnega razreda (Ljubljana, Maribor, Novo Mesto) in so skupine vsaj približno homogene (po starosti, znanju, razpoložljivem času,...).

b) Konzultacije

Primerna oblika za zaposlene odrasle in heterogene skupine; edina možna v primeru manjšega števila udeležencev v posameznem oddelku. Zelo priporočljiva za tiste, ki se vključijo med letom, torej izven vpisnega roka. Izvedemo minimalno 5 pedagoških ur na predmet, pri zahtevnejših predmetih (slovenščina, matematika, angleščina) vsaj tretjino predvidenih ur za predavanja.

c) Samoizobraževanje ob učni pomoči

Najbolj primerna oblika za visoko motivirane posameznike, ki želijo program opraviti v najkrajšem možnem času in tiste iz posebej ranljivih ciljnih skupin (zaporniki, nasilje v družini, celodnevno delo, večizmensko delo,...).

d) Kombinacija oblik

Najbolj pogosto uporabljana oblika, ker omogoča prilagoditev vsakemu posamezniku v oddelku glede na njegovo zanje, priznavanje predmetov, čas za izobraževanje, sposobnosti in kompetence. Omogoča najhitrejše napredovanje udeležencev.

Je pa stroškovno in organizacijsko izjemno zahtevna, velikokrat tudi neracionalna.

GRADIVA

Področje učnih gradiv na področju Osnovne šole za odrasle ni urejeno. Vsak organizator izobraževanja se v sodelovanju z učitelji znajde po svoje (prilagodite učnih gradiv za mladino, avtorska gradiva učiteljev, povzetki,...). Ustrezni prilagojeni gradiv, ki bi jih organizirano uporabljali vsi izvajalci programa in vsi učitelji torej ni. Tu je vsekakor še prostor za izboljšave.

PROGRAM

Trenutni program osnovne šole za odrasle je bil v času prenove izjemno velik korak na področju osnovne šole za odrasle. Z njim se je v letu 2003 področje uredilo, prinesel je zadovoljstvo tako učiteljem, kot organizatorjem izobraževanj. Od takrat se je področje osnovne šole že večkrat posodobilo/prenovilo in tako danes ne ustreza več potrebam na trgu. Izvajalci se veselimo prenove.

Potrebno je razmisliti o smiselnosti predmetne oblike, časovni izvedbi, oblikah izobraževanja, ustreznosti kadrov.

INFORMIRANJE, MOTIVACIJA IN VPIS

Program Osnovne šole za odrasle je širši javnosti slabo poznan. Promocija programa poteka le na nivoju izvajalcev programa, ki se vsak po svojih močeh trudijo, da za izobraževanje motivirajo to izjemno ranljivo in za izobraževanje nemotivirano ciljno skupino.

Razumeti moramo, da gre za ciljno populacijo, pri kateri niso uspeli nobeni uveljavljeni in običajno uporabljeni zunanji motivacijski prejemi. Zelo pomembno je poudariti, da ciljna skupina notranje popolnoma nemotivirana.

Sredstva, ki jih izvajalci prejmejo za izvedbo osnovne šole praktično ne premorejo sredstev niti za običajno oglaševalsko promocijo programa, kaj šele za kakšen bolj resen marketinški pristop.

Dejstvo je, da običajni oglaševalski prejemi te ciljne skupine običajno ne dosežejo. Le ta slabo bere in piše, časopisov ne bere.

Zato se izvajalci poslužujemo bolj osebnih predstavitvenih pristopov. Potencialne kandidate poskušamo motivirati s pomočjo strateških in strokovnih partnerjev: Zavoda za zaposlovanje (brezposelni), Centrov za socialno delo, delodajalcev, sindikatov, svetovalnega osebja in

ravnateljev v osnovnih šolah za mladino, v manjših občinah pa tudi s pomočjo županov in vodij družbenih dejavnosti.

Srednje dobre učinke dosežemo v povprečju izvajalci v sodelovanju z partnerjem Zavodom za zaposlovanje, ki poskušajo motivirati za izobraževanje brezposelne, ki nimajo dokončane osnovne izobrazbe (motivacijske delavnice). Učinek je torej odvisen od motiviranosti in sposobnosti zaposlitvenih svetovalcev in vodstva posameznih enot. Zato tudi različni učinki po Sloveniji. Dejstvo je tudi, da iskalci zaposlitve z ničemer niso zavezani k nadaljnjemu izobraževanju.

Nezavidljive rezultate imamo predvsem v dogovorih z delodajalci, ki za nekvalificirano delovno silo običajno nimajo dolgoročnih načrtov in jim je zaradi profitne naravnosti odveč vsak moteči element v proizvodnem delu (npr. dopust, čas, ki bi ga morali nameniti za motivacijo). Moram reči, da projekti namenjeni dvigu kompetenc manj izobraženih, ki trenutno tečejo, počasi spreminjajo tudi ta razmišljanja.

Dobre učinke dosegamo v sodelovanju z osnovnimi šolami za mladino, kjer že v fazi zaključevanja oz. težav, napotijo udeleženca na izvajalce programa osnovne šole za odrasle. Je pa izredno pomembno, da za svetovalne delavce vsako leto organiziramo neformalno druženje, kjer jim možnost dokončanja osnovne šole po programu osnovne šole za odrasle vsakih znova predstavimo (novi zaposleni).

Izvajalci pogrešamo predvsem usklajeno in sistemsko promocijo programa. Možnosti:

- večja promocijska akcija v medijih, primerna za to ranljivo ciljno skupino v skupni akciji vseh pristojnih ministrstev (izobraževanje, delo, gospodarstvo),
- konkreten dogovor z delodajalci in delojemalci na krovni ravni (GZS, OZS, sindikati...) o skupni motivacijski akciji,
- dogovor pristojnih ministrstev, da bi tudi Zavod za zaposlovanje pomagal doseči cilje na področju osnovne šole za odrasle zadane v Resoluciji o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih,
- zakonsko uvesti zahtevo, da mora za pridobitev vozniškega izpita kandidat končati vsaj osnovno šolo,

- zakonski predlog, da morajo priseljenci za pridobitev delovnega dovoljenja, otroke, ki jih pripeljejo v državo, obvezno vpisati v izobraževanje, predstavitev program tudi v Šoli za ravnatelje.

Organizatorji izobraževanj močno podpiramo pobudo, da politika na najvišji ravni (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in z Ministrstvom za gospodarstvo) naredi akcijski načrt za povečanje prepoznavnosti in pomena programa v širši javnosti in med to izjemno ranljivo ciljno skupino.

INFORMIRANJE UDELEŽENCEV

Informiranje slušateljev poteka preko oglasnih desk pri izvajalcih in preko pisnih obvestil po pošti ali osebno po telefonu. Obveščanje poteka preko tudi programa SNIPI, ki omogoča pošiljanje sms sporočil na mobilne telefone udeležencev, preko pisnih obvestil po pošti, osebno po telefonu in z obvestili objavljenimi na oglasni deski ter na spletni strani www.lu-velenje.si.

PREVERJANJE ZNANJA

Obiskovanje predavanj za slušatelje ni obvezno, je pa za lažje učenje zelo priporočljivo. Na željo slušateljev je preverjanje znanja lahko sprotno, vsekakor pa je na koncu vsakega predmeta izveden tudi izpit za vse, ki s sprotnim preverjanjem niso uspeli pridobiti pozitivne ocene in za tiste, ki niso uspeli redno obiskovati predavanj zaradi službenih ali drugih razlogov.

Praktične izkušnje kažejo, da je zaradi specifične populacije priprava večjih izpitnih obdobij nesmiselna (službene in druge obveznosti, želja, da svoje izobrazbe ne razkrijejo pred drugimi slušatelji, prepoved obiskovanja predavanj in izpitov s strani zakonskih partnerjev, neurejene avtobusne povezave,...). Zato omogočamo vsakemu posameznemu udeležencu, da opravi izpit, ko je nanj pripravljen in tam, kjer mu najbolj ustreza (lahko tudi pri organizatorji izobraževanja ali v Središču za samostojno učenje). Slušatelji lahko opravljajo izpite ne glede na razred v katerega so vpisani.

NACIONALNO PREVERJANJE ZNANJA

Nacionalno preverjanje znanja je pisno preverjanje znanja učencev ob koncu tretjega obdobja osnovne šole. Izvaja se tako, da imajo vsi učenci enake možnosti pri izkazovanju svojega znanja. NPZ opravlja učenec na šoli, v katero je vključen.

Ob koncu tretjega obdobja se NPZ izvaja iz slovenščine ali madžarščine ali italijanščine, matematike in tretjega predmeta. Tretji predmet določi minister 1. marca za tekoče šolsko leto. To preverjanje za učence osnovne šole za odrasle ni več obvezno, kar je edino smiselno, kajti ne daje prave slike učenca, ki ni motiviran, da preverjanje opravi, če njegovi rezultati nimajo zanj nobene uporabne vrednosti.

Cilj NPZ je pridobiti dodatno informacijo o znanju učencev in to vgraditi v prizadevanje za kakovostnejše učenje in poučevanje. Čas reševanja preizkusov znanja pri posameznem predmetu ob koncu tretjega obdobja je 60 minut brez odmora. Izvaja se v rednem roku.

Nacionalno preverjanje znanja določa Zakon o osnovni šoli (UL RS, št. 81/06). Drugi predpisi, ki urejajo področje nacionalnega preverjanja znanja so:

- Pravilnik o nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli,
- Pravilnik o šolskem koledarju za osnovne šole,
- Pravilnik o dokumentaciji v devetletni osnovni šoli,
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v devetletni osnovni šoli.

Izvedbeni načrt šole za NPZ je zapisani dogovor o tem, kdo, kdaj in kako bo opravil naloge, ki jih šola mora opraviti pri organizaciji in izvedbi NPZ. Pripravi ga ravnatelj šole in z njim seznani strokovne delavce šole. Strokovni delavci na šoli, ki sodelujejo pri izvedbi NPZ, so odgovorni v skladu s predpisi, ki urejajo delovna razmerja, prav tako vsi podpišejo tudi izjave o varovanju tajnih podatkov.

Izvedbeni načrt šole vsebuje:

- seznanjanje učencev, učiteljev in staršev o vlogi in izvedbi NPZ na šoli,
- imenovanje namestnika ravnatelja za izvedbo NPZ na šoli,
- imenovanje učiteljev, ki bodo vrednotili rešitve nalog pri posameznem predmetu,
- oblikovanje skupin učencev in določitev prostorov,
- določitev nadzornih učiteljev za posamezno skupino,
- zagotovitev zaupnosti pri sprejemanju, prenosu in hranjenju tajnega gradiva,

- organizacija dela na šoli v dnevih izvajanja, v dnevih vpogleda in poizvedb o NPZ-ju,
- poročilo o organizaciji in izvedbi NPZ-ja na šoli in analizo dosežkov.

SODELOVANJE S STARŠI

Izvajalec je dolžan sodelovati s starši do otrokovega dopolnjenega 18 leta, po tej starosti podatki staršem niso več dostopni. Izkušnje kažejo, da starši praviloma pridejo z otrokom na vpis, kasneje se za učinke izobraževanja običajno ne zanimajo. Izjema je le v primeru, da plačujejo preživnino. Tudi takrat opažamo, da bi raje slišali, da njihov otrok ne obiskuje šole in ni uspešen, samo, da bi lahko prenehali s plačevanjem preživnine. Nekateri starši svoje otroke tudi sodno preverjajo ali opravljajo obveznosti.

Če bi starši ali skrbniki imeli motivacijo in znanje, da bi otroke motivirali za dokončanje osnovne izobrazbe, bi to že naredili v rednem osnovnošolskem izobraževanju za mladino. Udeleženci so v glavnem prepuščeni sebi, zato je celostna podpora takega človeka še toliko bolj pomembna (kvalitetni učitelji, organizatorji izobraževanja, svetovalci, mentorji,...).

VIII. PREDLOG ZASNOVE OSNOVNE ŠOLE ZA ODRASLE

Uvod

Predlog zasnove za prenovu programa osnovne šole za odrasle (OŠO) se po eni strani poraja kot odziv na slabosti, ki so bile ugotovljene z evalvacijo OŠO v letu 2012, po drugi strani pa je odraz razvoja vseživljenjskega učenja in izobraževanja odraslih v Sloveniji. Zasnova nove OŠO upošteva razvoj vzgojno-izobraževalnega sistema v Sloveniji in pripadajočih področij ter zakonsko podlago, ki omogoča njeno uveljavitev, med temi predvsem Zakon o izobraževanju odraslih (Ur.l.RS št. 602-10/17-4/18, v nadaljevanju ZIO-1), Zakon o slovenskem ogrodku kvalifikacij (Ur.l. RS, št. 104/15) Zakon o vrednotenju in priznavanju izobraževanja (Uradni list RS, št. 87/11, 97/11 – popr. in 109/12, v nadaljevanju ZVPI). Pri zasnovi smo upoštevali tudi druge relevantne zakone: Zakon o osnovni šoli (Ur.l. RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-L, v nadaljevanju ZOsn), Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D,

47/15, 46/16, 49/16 – popr. in 25/17 – ZVaj), Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (Ur.l. RS, št.52/13), pri čemer pa bo slednjega – natančneje VI. poglavje, ki ureja ocenjevanje znanja v OŠO potrebno dopolniti, da bi omogočili uresničevanje predlaganega programa OŠO. Podlaga za to je v 14. členu ZIO-1, ki pravi, da *»preverjanje in ocenjevanje znanja ter priznavanje predhodno pridobljenega znanja določi minister«* in v 93. členu ZOsn, ki pravi, *»da se izobraževanje odraslih izvaja skladno s tem zakonom tako, da se prilagodijo organizacija, preverjanje, ocenjevanje, napredovanje in časovna razporeditev pouka. Glede drugih pogojev za izvajanje osnovnega izobraževanja odraslih se smiselno uporabljajo določbe tega zakona«*.

Pri opredeljevanju predloga zasnove OŠO izhajamo iz ciljev OŠ in iz ciljev javnega interesa na področju izobraževanja odraslih, kakor jih opredeljuje 5. člen ZIO-1, še posebej naslednjih: *odraslim omogočati dostop do kakovostnih izobraževalnih in učnih možnosti, omogočiti pridobivanje splošnih in poklicnih zmožnosti za osebno rast, aktivno delovanje v skupnosti in na trgu dela, zmanjšati strukturne in individualne ovire pri vključevanju prebivalcev v izobraževanje in učenje, spodbujati nižje izobražene in druge ranljive skupine za izobraževanje in učenje, zmanjšati delež prebivalcev brez osnovne oziroma brez poklicne izobrazbe*. Pri tem sledimo načelom javnega interesa na področju IO, ki jih med drugimi opredeljuje 4. člen ZIO-1: *vseživljenjskosti izobraževanja in učenja, pravičnosti in enakopravnosti ter enakim možnostim pri dostopu, obravnavi in doseganju izidov v učenju in izobraževanju, svobode in avtonomnosti pri izbiri poti, vsebine, oblik, sredstev in metod izobraževanja, kakovosti izobraževanja, sistemske povezanosti formalnega in neformalnega izobraževanja ter priložnostnega učenja, ustvarjalnosti in prilagodljivost ob upoštevanju specifičnih kulturnih, socialnih in izobraževalnih značilnosti, doseganja nacionalno določenih in mednarodno primerljivih izobrazbenih standardov*.

Družbeni kontekst in dejavniki, ki sprožajo potrebo po prenovi OŠO

Družbeni kontekst opredeljujejo demografske spremembe, tehnološki razvoj in razvoj paradigme vseživljenjskosti učenja. Prenovo OŠO narekujejo tudi spreminjajoče se izobraževalne potrebe, struktura in gibanje števila udeležencev v OŠO. S spremljanjem izvajanja OŠO ugotavljamo, da se struktura udeležencev spreminja tako v demografskem (starost, nacionalna in etnična pripadnost), kot v pogledu izobraževalnih potreb, ki jih izkazuje udeleženci v povezavi z OŠO. Upoštevač življenjski kontekst odraslih udeležencev OŠO

moremo ugotoviti, da se ta izrazito razlikuje od življenjskega konteksta otrok in mladine, ki še niso izpolnili osnovnošolske obveznosti. Razlike so razvojno-psihološke, predvsem pa tudi statusne v smislu samostojnosti, pravic in odgovornosti, različnosti družbenih vlog, ki jih prevzemajo, priložnosti in ovir za nadaljnje izobraževanje. Odrasli v OŠO se razlikujejo tudi med seboj - po znanju, spretnostih in kompetencah s katerim se vključujejo v OŠO ne glede na pridobljeno spričevalo. K temu prispeva več dejavnikov; od družbenega položaja, izobraževalnega sistema v katerem si je nekdo pridobil spričevalo, starosti udeležencev, od časa, ki je minil od pridobitve spričevala, pa tudi od tega, ali se je in kako se je izobraževal skozi življenje, od delovnih in življenjskih izkušenj ter dosežkov posameznika v življenju. Udeleženci se razlikujejo tudi po znanju slovenskega jezika, ki odločilno prispeva k uspešnosti v programu osnovne šole, pa tudi po razvitosti temeljnih zmožnosti, ki so osnova za vključevanje v družbene dejavnosti, tako tudi v izobraževanje. Nazadnje, čeprav morda med najodločilnejšimi pa je tudi notranje zadržanje odraslega udeleženca, ki izhaja iz udeležencevih vrednot, motivacije za izobraževanje, od njegovih kariernih ambicij in drugih notranjih dejavnikov, med katerimi naj omenimo specifične učne težave in zdravstveno stanje.

Upoštevanje teh razlik je pomembno tako pri postopkih vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja, kot pri pripravi osebnega izobraževalnega načrta, ki ga skladno z 9. členom ZIO-1 pripravi izvajalec programa za vsakega udeleženca ob njegovem vpisu v OŠO. Prav tako so te razlike pomembne pri pripravljanju kandidatov na vpis v OŠO kadar koli med šolskim letom, kakor je opredeljeno v 9. členu ZIO-1. Kurikul OŠO v širšem smislu po obsega vse opisane dejavnosti, v ožjem smislu pa predvsem dejavnosti, ki so povezane z izvajanjem učnega procesa v katerega se vključujejo učitelji in morebitni tutorji učne pomoči.

Struktura predlaganega programa OŠO

Predlog zasnove nove OŠO je naslonjen na logiko in strukturo slovenskega ogrodja kvalifikacij, katerega osrednji namen je: » ...povezati in uskladiti podsisteme izobrazb in kvalifikacij in izboljšati preglednost, dostopnost, napredek in kakovost kvalifikacije glede na trg dela in civilno družbo« (Izhodišča za ekspertno skupino, 2010 v SOK, 2011, str. 5).

Osnovnošolska izobrazba je umeščena v prvo in drugo raven znanja, spretnosti in kompetenc po SOK.

Prvo raven predstavlja nedokončana osnovna šola – to je od 1. do 6. razreda devetletne OŠ ali od 1- do 4. razreda osemletne OŠ. Omogoča nadaljevanje osnovnega šolanja v zadnji triadi ali pa vključitev v nižje poklicno izobraževanje.

Drugo raven predstavlja zaključena osnovna šola to to je od 7. do 9. razreda devetletne ali od 5. do 8. razreda osemletne OŠ. Omogoča vključitev v programe za pridobitev izobrazbe v nižjem poklicnem, srednje poklicnem, strokovnem in splošnem srednješolskem izobraževanju.

Prenova OŠO gradi na teh dveh ravneh in sicer v smislu opredeljevanja znanja, spretnosti in kompetenc, ki so povezana z izobraževalnimi potrebami odraslih v njihovem življenjskem kontekstu in s standardi znanja, kakor so opredeljeni pri obveznih predmetih programu osnovne šole. Program OŠO za odrasle v primerjavi s programom OŠ v večji meri poudarja temeljne kompetence (zmožnosti), ki izhajajo iz kariernih poti odraslih. Te se razvijajo skozi ves program OŠO kot tudi skozi dejavnosti v katerih se udeleženec pripravlja na vpis v program OŠO.

Program OŠO je razdeljen na tri module, ki z vidika standardov znanja in spretnosti osnovne šole in njene umestitve v SOK ustrezajo trem vzgojno-izobraževalnim obdobjem. Z vidika zahtevnosti jih umeščamo na prvo in drugo raven SOK. Moduli so problemsko povezani z vsakdanjim življenjem in udeležencem omogočajo uresničevanje kariernih ciljev in širijo njihovo splošno izobraženost, ki sodi med glavne cilje osnovne šole. Z vidika notranje koherentnosti programa so moduli med seboj povezani in omogočajo prehodnost. Zasnovani so tako, da spodbujajo motivacijo udeležencev za izobraževanje, hkrati pa jim omogočajo, da si razvijajo temeljne zmožnosti za uresničevanje kariernih ciljev. Trije moduli kot celota omogočajo pridobitev osnovnošolske izobrazbe in pripadajoče listine. Skladno s kariernim načrtom, si udeleženci pridobijo listino, tudi če končajo le del programa. Te listine lahko uveljavljajo bodisi v nadaljnjem izobraževanju, pri vključevanju v nižje poklicno izobraževanje, pri pridobivanju nekaterih NPK ali pa neposredno za potrebe trga dela. Udeleženec se skladno s svojim osebnim izobraževalnim načrtom v program osnovne šole lahko vključi na različnih stopnjah in oblikah, odvisno od potreb njegovega kariernega razvoja in okoliščin v katerih poteka izobraževanje. V nadaljevanju predstavljamo tri module, na katerih je zasnovana prenova OŠO.

Pripravljalni modul

Namen:

Ta modul je namenjen pridobivanju in usvajanju temeljnih spretnosti branja, pisanja in računanja, vključevanju v družbo in utrjevanju slovenskega jezika, ki je hkrati učni jezik v OŠO. Z vidika predmetnika osnovne šole korespondira s prvim in deloma drugim vzgojno-izobraževalnim obdobjem.

Ciljna skupina

Namenjen je udeležencem, ki so analfabetsko nepismeni v latinici, ki ne razumejo ali slabo razumejo slovenski jezik in so zaradi situacijskih, sistemskih ali notranjih ovir prikrajšani pri dostopanju do virov (mednje uvrščamo tudi izobraževanje, še posebej za pridobitev izobrazbe), s katerimi bi si lahko izboljšali svoj položaj. Izkušnje v OŠO opozarjajo, da so v tem položaju najpogostejše priseljenke in priseljenci, Romi in starejši odrasli, ki so zgodaj opustili šolanje.

Trajanje, povezanost z okoljem in z drugimi programi za odrasle

Ta modul je potrebno skrbno načrtovati in mu nameniti dovolj časa. Potrebno ga je smiselno povezati z drugimi izobraževalnimi dejavnostmi, javnoveljavnimi programi in neformalnimi programi za odrasle v katere se še lahko vključijo udeleženci še pred vpisom v program OŠO (npr. programi UŽU, programi neformalnega izobraževanja za odrasle, programi socialne aktivacije, programi medgeneracijskih centrov, sodelovanje s SSU ipd.). Izobraževanje v modulu je potrebno povezati z dejavnostmi, ki potekajo v okolju ali pa jih organizirati skupaj s partnerji iz okolja. To so lahko različne institucije, združenja in društva, nevladne organizacije. Udeleženci OŠO za odrasle naj pri tem dejavno sodelujejo.

Raven znanja, spretnosti in kompetenc

Z vidika znanja, spretnosti in zmožnosti so dejavnosti povezane s prvo in deloma drugo triado OŠ, ki se jo z vidika vsebin in učnih metod smiselno prilagodi odraslim udeležencem.

Z vidika temeljnih kompetenc (sl. zmožnosti) kakor jih opredeljuje Evropski referenčni okvir, ki ga je opredelila Evropska komisija v letu 2018 (COM(2018) 24 final) je poudarek na: pismenosti, jezikovni, matematični, kulturni kompetenci kulturne zavesti in izražanja ter državljski kompetenci. Seveda si udeleženci ob tem razvijajo tudi druge kompetence npr. digitalno

kompetenco, saj opismenjevanje lahko poteka s pomočjo sodobne digitalne tehnologije – npr. uporaba tipkovnice pri računalniku ali na pametnem telefonu. Ta tudi omogoča, da udeleženci svoje že pridobljeno znanje, spretnosti in kompetence izrazijo in jih uporabijo v novih kontekstih. Uporaba digitalne tehnologije npr. pametnega telefona, ki ga večina udeležencev že uporablja, lahko tudi spodbudi motivacijo za učenje na drugih področjih. V tem oziru je pomembno tudi načrtno sodelovanje s Središči za samostojno učenje, ki lahko udeležencem pomaga pri utrjevanju njihovih spretnosti.

Razvijanje splošne razgledanosti in motivacije za izobraževanje

V tem modulu je še posebej pomembno vzpostavljanje odnosov v skupini, ki krepijo pripadnost in motivacijo za učenje. Morebitne individualne učne oblike je potrebno povezati s skupinskimi; npr. skupni ogled filma, ki mu sledi pogovor. Pomembne so dejavnosti, ki potekajo v sodelovanju z okoljem, pri čemer je potrebno udeležence vpeljati v ustanove in prostore, ki imajo pomemben vpliv na kakovost njihovega življenja in na njihovo nadaljnje izobraževanje in učenje. To so kulturne ustanove – muzeji, knjižnice, kino dvorane, kulturni spomeniki in prireditve, pa tudi ustanove, ki so povezane z njihovim zdravjem, ekonomskim položajem, osebno identiteto in kulturno identiteto npr. zdravstveni domovi, banke, zavod za zaposlovanje, center za socialno delo, šole, urad za integracijo priseljencev ipd. To je kontekst v katerem si udeleženci pridobivajo znanje, spretnosti in temeljne zmožnosti in si razvijajo nove interese in izobraževalne potrebe. So hkrati tudi vir učnih gradiv, ki jih učitelji in drugi strokovni delavci lahko smiselno uporabijo v učnem procesu pri utrjevanju branja in pisanja. Skupinske oblike so priložnost za krepitev socialnih, jezikovnih in medkulturnih kompetenc. To je še posebej pomembno tam, kjer udeleženci prihajajo iz različnih kulturnih okolij in slabše obvladajo slovenščino.

Preverjanje in ocenjevanje znanja ter napredovanje v programu

Preverjanje in ocenjevanje znanja poteka skladno z načelom življenjske bližine, ki tukaj pomeni, da učitelji preverjajo znanje v življenjskih okoliščinah – npr. opazujejo in poslušajo, presojaajo izdelke (npr. zapis voščilnice, priprava predračuna za nakup...) v pogovoru z udeležencem. Preverjanje in ocenjevanje poteka dialoško – udeleženca je potrebno spodbuditi, da sam pove o tem, kako je zadovoljen z izdelkom, kako gotov je pri uporabi spretnosti v različnih življenjskih položajih. Učitelj svojo oceno izrazi opisno – govorno in pisno, ne uporablja pa številčnega ocenjevanja. Napredovanje udeleženca se zabeleži v osebem izobraževalnem načrtu. Ko

udeleženec doseže opredeljene standarde, prejme potrdilo in napreduje v naslednji modul. Napreduje lahko tudi v primeru, ko z vidika pisnih, bralnih, računskih spretnosti ali jezikovnih zmožnosti ni še dosegel vseh standardov, pri čemer pa je potrebno na ravni osebnega izobraževalnega načrta to opredeliti in mu omogočiti, da jih še naprej načrtno utrjuje (npr. v individualnih oblikah učne pomoči, z vodenim samoizobraževanjem po programu, ki ga pripravijo v SSU in podobno).

Konkretni cilji tega modula so operacionalizirani v posameznikovem osebnem izobraževalnem načrtu.

Opredeliti bo potrebno: minimalno trajanje modula in učni načrt modula, ki definira predmetnik oz. ustrezne vsebinske sklope, cilje in ravni oz. standarde znanja, spretnosti in kompetenc, oblike preverjanja in ocenjevanja znanja. Delo opravi ustrezno sestavljena strokovna skupina.

Temeljni modul

Namen

Osrednji namen nadaljevalnega modula je, da udeležencem povrne ali razširi zmožnost učenja in jih tako pripravi na dokončanje programa osnovne šole in pridobitev osnovnošolske izobrazbe, ali pa jim omogoči, da se po uspešnem zaključku tega modula vključijo v nižje poklicno izobraževanje.

Raven znanja, spretnosti in kompetenc

Z vidika znanja, spretnosti in zmožnosti je to obdobje povezano z drugo triado programa osnovne šole, pri katerem se učni načrt in organizacija smiselno prilagodita odraslim. Z vidika evropskega referenčnega okvira temeljnih kompetenc so v tem modulu zajete vse kompetence, poudarjene pa pismenost, jezikovna kompetenca, matematična, digitalna kompetenca, socialna in učna kompetenca ter podjetnostna kompetenca, ki so posebej opredeljene v določenem delu predmetnika. Državljska kompetenca, kompetenca kulturne zavesti in

izražanja, tehniška in inženirska kompetenca ter osebna kompetenca pa so izrazitejše izpostavljene v izbirnih predmetih oz. izbirnih vsebinskih sklopih.

Predmetnik in organizacija učnega procesa

Z vidika učnega načrta (predmetnika) ter organizacije učnega procesa v smeri učinkovitejše izrabe časa, motivacije, celovitosti in medpredmetne povezanosti, s tem pa doseganja višjih taksonomskih ravni ciljev, ki so opredeljeni pri posameznih predmetih, menimo, da bi bilo modul smiselno zasnovati v širših vsebinskih sklopih v katerih se obvezni predmeti med seboj dopolnjujejo in se povezujejo z različnimi življenjskimi področji. V tem modulu izvajalec udeležencem ponudi tudi izbirne vsebine, ki jih v naprej opredeli, ali pa udeležencu (ali skupini udeležencev) omogoči, da si sami izbere/jo vsebino, ki jo v obliki pisnega ali drugačnega izdelka javno predstavi/jo. Izvajalec mu v tem primeru dodeli mentorja, ki udeležencu ali skupini udeležencev pomaga pri nastajanju. Razen že navedenega, tak način dela spodbuja tudi motivacijo za učenje, z njim pa si udeleženci krepijo tudi metakognitivne zmožnosti, komunikacijske spretnosti in kritično mišljenje. Spodbuja sodelovanje in utrjuje povezanost med mentorjem in udeleženci, pa tudi med udeleženci med seboj. Ob vsem tem se spreminja tudi odnos do učenja in izobraževalnih institucij; prav tako vrednote, ki so povezane z izobraževanjem. Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi predmetu oddelčna skupnost, ki ga je potrebno zasnovati kot priložnost za evalvacijo - izražanje mnenj in predlogov udeležencev v zvezi z izobraževalnim procesom. To je pomembna z vidika krepitve državljanske kompetence udeležencev, pa tudi z vidika delovanja Sveta zavoda, kjer imajo udeleženci skladno z 28.členom ZIO-1 lahko tudi svojega predstavnika. To je pomembno tudi z vidika delovanja andragoškega zbora in strokovnih aktivov, ki naj bi mnenje udeležencev upoštevali pri načrtovanju in izvajanju izobraževanja.

Predlagani vsebinski sklopi v tem modulu so:

1. Slovenščina
2. Madžarščina/Italijanščina (na narodnostno mešanih območjih z dvema jezikoma; Prekmurje, Slovenska Istra)
3. Matematika
4. Tuji jezik
5. Umetnost (združuje predmeta likovna in glasbena vzgoja, književnost in gledališče iz predmeta Slovenski jezik)

6. Družboslovje (združuje predmete: Družba, Geografija, Zgodovina)
7. Naravoslovje, tehnika in tehnologija (združuje predmete naravoslovje in tehnika)
8. Izbirna vsebina 1
9. Izbirna vsebina 2
10. Izbirna vsebina 3
11. Oddelčna skupnost

Preverjanje, ocenjevanje in napredovanje v modulu

Pri vsakem od teh vsebinskih sklopov je udeleženec tudi ocenjen. Preverjanje in ocenjevanje znanja mora izpostaviti različne vsebinske, predvsem pa tudi taksonomske ravni znanja, spretnosti in kompetenc. Smiselno je, da preverjanje znanja poteka sproti, o pogostnosti in načinu ocenjevanja pa se dogovori strokovni aktiv. Preverjanje omogoča spremljanje napredka udeleženca in določanje ukrepov, ki udeleženca po potrebi dodatno podpirajo pri učenju. Ocenjevanje lahko poteka v obliki izpita, še boljše pa v celovitejših oblikah – npr. kot učni projekt, seminarska naloga ali izdelek, ki ga udeleženec posreduje v pisani ali ustni obliki, pri čemer lahko uporabi različno tehnologijo ipd. Tako zasnovano preverjanje znanja omogoča opazovanje učnega napredka na različnih ravneh, predvsem pa vključuje tudi višje taksonomske ravni znanja, spretnosti in kompetenc. Z vidika udeležencev se zdi zahtevnejše, po drugi strani pa jih spodbuja pri samostojnem učenju, ob katerem si krepijo tudi druge temeljne kompetence, razvijajo nove interese, dvigujejo samozavest, spodbujajo samospoštovanje in tako usposabljaajo udeleženca za samostojnejše in bolj kakovostno življenje. Ob uspešno zaključenem izobraževanju v temeljnem modulu udeleženec prejme spričevalo o zaključenem 6. razredu, ki je enakovredno spričevalu 6. razreda osnovne šole. Udeležencu omogoča, da izobraževanje nadaljuje v nižje poklicnem izobraževanju ali pa nadaljuje izobraževanje v modulu za pridobitev osnovnošolske izobrazbe.

Pri tem je potrebno povedati, da se udeleženec lahko vključi v celotni modul, ali pa samo v dejavnosti, ki so opredeljene v njegovem osebni izobraževalnem načrtu.

Opredeliti bo potrebno: organizacijo, učni načrt modula, ki definira predmetnik oz. ustrezne vsebinske sklope, njihovo trajanje, cilje, standarde znanja, spretnosti in kompetenc, oblike preverjanja in ocenjevanja znanja ter vrednotenja in potrjevanja znanja. Delo opravi ustrezno sestavljena strokovna skupina.

Modul za pridobitev osnovnošolske izobrazbe

Namen

Namen modula je dokončanje osnovne šole in pridobitev osnovnošolske izobrazbe ali pa osvežitev znanja, spretnosti in kompetenc, ki odraslim omogočajo uspešnejše izobraževanje v programih za pridobitev izobrazbe na višjih ravneh.

Ciljna skupina

V modul se vključijo odrasli, ki so končali 6. razred osnovne šole in si želijo pridobiti osnovnošolsko izobrazbo. Vanj pa se lahko vključijo tudi odrasli, ki sicer imajo priznано osnovnošolsko izobrazbo, a bi želeli osvežiti svoje znanje za potrebe nadaljnjega izobraževanja za pridobitev poklica, NPK ali pa, zaradi potreb na delovnem mestu. To so lahko starejši odrasli, ki so končali osem-letno osnovno šolo in je od zaključka minilo veliko časa, pa tudi odrasli, ki so osnovnošolske izobrazbe niso pridobili v Sloveniji. Za te udeležence bo potrebno posebej opredeliti tudi način financiranja, pa tudi oblike sodelovanja med OŠO in drugimi programi za pridobitev izobrazbe. Podobne oblike razvijajo tudi v nekaterih drugih državah, npr. na Hrvaškem. Menimo, da bi se tako približali uresničevanju ciljev javnega interesa, ki je opredeljen v ZIO-1, to je zmanjšati delež odraslih brez osnovne oziroma brez poklicne izobrazbe in spodbujanje nižje izobraženih odraslih za vključitev v izobraževanje. Obseg in vsebina modula se določi v posameznikovem osebnem izobraževalnem načrtu skladno z njegovim kariernim načrtom.

Predmetnik in organizacija učnega procesa

Ta modul z vidika predmetnika in standardov znanja zajema zadnjo triado osnovne šole. Tudi pri organizaciji in izvajanju tega modula velja, da se ga smiselno prilagodi odraslim in njihovim kariernim ciljem. Tudi ta modul je z vidika odraslih smiselno zasnovati v podobnih vsebinskih

sklopih, kakor je predlagano v temeljnem modulu; saj bo to omogočilo medpredmetno povezovanje, interdisciplinarnost, povezovanje z okoljem, z življenjskim kontekstom odraslih, doseganje višjih taksonomskih ravni znanja, spretnosti in kompetenc, boljšo izrabo časa; skratka višjo kakovost učnega procesa in odpravo pomanjkljivosti, ki so bile ugotovljene z evalvacijo OŠO v letu 2012. Predlagani vsebinski sklopi v tem modulu so:

1. Slovenščina
2. Madžarščina/Italijanščina (na narodnostno mešanih območjih z dvema jezikoma – Slovenska Istra in Prekmurje)
3. Matematika
4. Tuji jezik
5. Umetnost (združuje predmeta likovna in glasbena vzgoja, književnost in gledališče iz predmeta Slovenski jezik)
6. Družboslovje in etika (združuje predmete: Geografija, Zgodovina, Državlјanska vzgoja in etika)
7. Naravoslovje, znanost in tehnologija (združuje predmete Naravoslovje , Biologija, Kemija, Fizika, Tehnika in tehnologija)
8. Izbirna vsebina 1
9. Izbirna vsebina 2
10. Izbirna vsebina 3
11. Oddelčna skupnost

Pri določanju izbirnih vsebin in izvajanju predmeta oddelčna skupnost veljajo enaka načela kot pri temeljnem modulu, zato jih na tem mestu ne bomo ponovno zapisovali.

Čeprav zasnova modula omogoča doseganje predvidenih standardov znanja, je z vidika vključevanja udeležencev v nadaljnje izobraževanje potrebno opozoriti tudi na ovire. Te so povezane predvsem z ocenjevanjem, saj so nekateri vpisni pogoji v nadaljevalnih programih za pridobitev izobrazbe opredeljeni tudi z višino ocene pri posameznem predmetu ali pa s številom točk, ki jih učenci dosežejo s seštevanjem ocen pri posameznih predmetih v zadnjih razredih osnovne šole. Ta problem je pomemben predvsem z vidika mlajših udeležencev OŠO, ki bi se želeli vključiti v redno nadaljevalno izobraževanje, lažje pa je rešljiv pri vključevanju udeležencev v nadaljnje izobraževanje za odrasle, kjer vpis v program navadno ni pogojevan s številom točk, pač pa zadošča zaključno spričevalo osnovne šole.

Ta problem je mogoče rešiti z diferenciacijo učnega načrta za modul, ki se odrazi v osebni izobraževalni načrtu udeleženca in v izvedbeni načrtu izvajalske organizacije. Z vidika standardov znanja so predlagani vsebinski sklopi modula za pridobitev osnovnošolske izobrazbe izenačeni s predmetnikom osnovne šole, vendar pa je potrebna diferenciacija pri ocenjevanju in zagotavljanje učne podpore pri pripravi na izpit. Priprava na izpite je lahko ponujena med drugimi izbirnimi vsebinami, v obliki individualnih in skupinskih konzultacij ter učenja, ki poteka v sodelovanju s SSU; najbolje kot kombinacija vsega naštetega. Z rednim spremljanjem udeležencev in dovolj pogostim in občutljivim preverjanjem znanja je mogoče zaznati, kako udeleženec dosega standarde znanja pri posameznem predmetu in mu skladno s tem nuditi ustrezno podporo pri učenju.

Alternativa modularni zasnovi po vsebinskih sklopih je, da se pouk organizira po predmetih in izpitih, ki so razdeljeni po stopnjah (7., 8., 9. razred) pri čemer pa je z vidika racionalizacije časa in učinkov smiselno, da se tako organizira tudi pouk. Menimo namreč, da klasična razredno-predmetna organizacija ni učinkovita; ne omogoča poglobljanja znanja, niti medpredmetnega povezovanja, čemur pa bi se približali če bi modul zasnovali po vsebinskih sklopih. Skladno z osebni izobraževalni načrti, izvajalec pripravi tudi izvedbeni načrt.

Preverjanje in ocenjevanje

V primeru, da je modul zasnovan po vsebinskih sklopih, je potrebno za udeležence, ki nameravajo nadaljevati izobraževanje v rednem izobraževanju za pridobitev izobrazbe organizirati izpite po predmetih in posameznih razredih. Pri udeležencih, ki ne potrebujejo diferenciranih spričeval po razredih ocenjevanje poteka po vsebinskih sklopih na ravni modula. V tem primeru udeleženci prejmejo zaključno spričevalo OŠO, ki je enakovredno zaključnemu spričevalu osnovne šole. Podobne rešitve se uveljavljajo tudi v nekaterih drugih državah, ki smo jih predstavili v prejšnjih poglavjih, npr. v Avstriji, kjer v povezavi s tem, pri uspešnosti udeležencev v nadaljnjem izobraževanju ne zaznavajo posebnih težav. Odrasli, ki se v program vključujejo zaradi osvežitve znanja, kompetenc in zmožnosti se lahko udeležijo ocenjevanja na področjih, kjer so se izpopolnjevali, ali pa so ocenjevanja oproščeni. Skladno s tem prejmejo ustrezno potrdilo.

Opredeliti bo potrebno: organizacijo, učni načrt modula, ki definira predmetnik oz. ustrezne vsebinske sklope, njihovo trajanje, cilje, standarde znanja, spretnosti in kompetenc, oblike preverjanja in ocenjevanja znanja ter vrednotenja in potrjevanja znanja. Delo opravi ustrezno sestavljena strokovna skupina.

Uresničevanje OŠO v sodelovanju med različnimi programi in dejavnostmi na področju izobraževanja odraslih

Izobraževanje odraslih kot najširše in najbolj raznoliko območje vseživljenjskega učenja se najhitreje odziva na razvojne in družbene spremembe, vendar pa z vidika vključevanja odraslih v izobraževanje ni enakomerno in dostopno za vse enako. Njegov najbolj ranljivi del so prav najmanj izobraženi in revni. Razen tega je izobraževanje odraslih z vidika vzgojno-izobraževalnega sistema še zmeraj podrejeno tradicionalnim oblikam izobraževanja, logiki šolanja, ob enem pa tudi tržnim zakonitostim, pri čemer so najmanj izobraženi in revni najbolj prizadeti. Tako je tudi v programih za pridobitev izobrazbe, ki so za udeležence plačljivi. Edina izjema na tem področju je OŠO, ki pa po rezultatih zadnje evalvacije ne dosega pričakovanih učinkov. Razlogov za to je več; razen finančnih omejitev, k temu prispeva tudi slaba povezanost OŠO z drugimi izobraževalnimi programi in dejavnostmi na področju IO. Namen predlagane zasnove je, da ta položaj OŠO izboljša. Od zadnje prenove OŠO v letu 2003 se je razvilo veliko novega, ki ta prizadevanja lahko podpre. Razen ZIO-1 so spodbudni dejavniki razvoja IO v povezavi z osnovno šolo še:

- Razvoj, delovanje, sistemska in zakonska umeščenost informativno svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih (ISIO)
- Razvoj središč za samostojno učenje (SSU)
- Razvoj in izkušnje javno veljavnih programov za odrasle, ki omogočajo odraslim razvijanje temeljnih zmožnosti, predvsem pismenosti,
- Razvoj opisnikov temeljnih zmožnosti, ki jih je v sodelovanju z izobraževalci odraslih pripravil Andragoški center Slovenije,
- Razvoj in zakonska podlaga za vrednotenje in priznavanje že pridobljenega znanja,
- Strokovna in zakonska opredelitev ter vzpostavitev slovenskega ogrodja klasifikacij.

Nekatere od teh pridobitev omogočajo dodatno podporo udeležencem, druge omogočajo uresničevanje novih oblik učenja, priznavanja in ocenjevanja znanja, tretje pa podpirajo strokovne delavce pri načrtovanju in izvajanju programa.

Z vidika udeležencev, ki se vključujejo v program OŠO je razen pouka pomembna tudi podpora na drugih področjih. Ta se začne že pri animiranju in usmerjanju udeležencev v program OŠO z izdelavo kariernega načrta, ki udeležencu pomaga osmisлити vključitev v izobraževanje. Nadaljuje se s pripravo osebnega izobraževalnega načrta, ki udeleženca osvešča in mu pomaga umestiti izobraževanje v njegov življenjski kontekst in temu ustrezno razporediti čas in energijo za učenje. V tem sklopu je pomembno tudi vrednotenje in potrjevanje že pridobljenega znanja, ki udeležencu opogumi, k uresničevanju zastavljenih ciljev, pa tudi možnosti, ki so povezane s pripravo udeležencev na vpis. Udeleženci se lahko udeležijo različnih izobraževalnih programov, ki podpirajo njihovo izobraževanje že pred samim vpisom v OŠO; ob vpisu pa jim v postopkih vrednotenja in priznavanja znanja pridobljeno znanje tudi ustrezno priznajo. Pri teh dejavnostih z udeležencem sodelujejo svetovalci v ISIO in vodje oz. organizatorji v programu OŠO in organizatorji drugih izobraževalnih programov.

Enako pomembno je tudi spremljanje uresničevanje osebnega izobraževalnega načrta v OŠO in podpora pri učenju, ki jo predstavljajo dodatne razlage in utrjevanje učne snovi ali vzporedna vključitev v katerega od programov, ki lahko udeležencu omogoči, da je v programu OŠO uspešnejši. V teh procesih sodelujejo organizator OŠO, učitelji OŠO, organizatorji in učitelji v drugih izobraževalnih programih, pa tudi sodelavci SSU, ki imajo pri tem zelo pomembno vlogo pri naboru in pripravi ustreznih učnih gradiv, nudenju individualne učne pomoči in krepitevi digitalne kompetence.

Ne nazadnje je pomembno tudi sodelovanje OŠO s širšim okoljem, ki udeležencem omogoča, da se seznani z vlogo različnih institucij in se z njimi povežejo. Z vidika organizacije, ki izvaja OŠO je pomembno, da z njimi ohranja redne stike, kajti udeleženci OŠO so hkrati tudi njihove stranke. V skupnem povezovanju je lažje poiskati rešitve pri odpravljanju izobraževalnih ovir s katerimi se srečuje udeleženec in tako podpreti njegovo uspešnost pa tudi učinkovitost programa. S sodelovanjem različnih institucij med seboj se počasi odpravljajo tudi sistemske ovire (npr. diagnosticiranje in pomoč pri specifičnih učnih težavah odraslih, ki sedaj ni urejena).

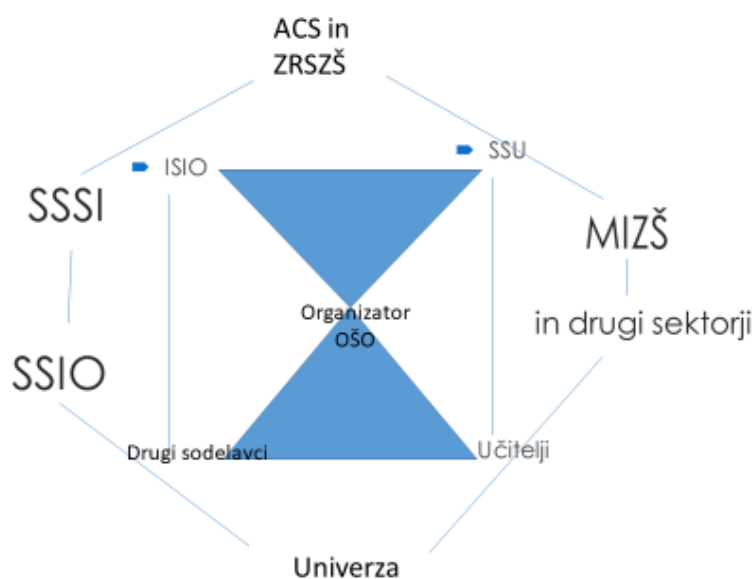
Za optimalen razvoj programa OŠO in za uresničevanje omenjenih ciljev javnega interesa na področju izobraževanja odraslih pa je pomembno tudi sodelovanje med razvojno-

raziskovalnimi in svetovalnimi ustanovami kot so Zavod RS za šolstvo, Andragoški center Slovenije in Univerza. Spremljanje in evalviranje programa privede do inovativnih rešitev, ki izboljšujejo kakovost izobraževanja odraslih.

Razumljivo je torej, da se v delo OŠO vključuje širši krog strokovnih sodelavcev kot do sedaj; pričakovati pa je, da se bo ta še razširil. Strokovni sodelavci, ki sodelujejo pri izpeljavi OŠO tvorijo andragoški zbor, hkrati pa so lahko tudi člani strokovnega aktiva, kakor je ta opredeljen v 39.členu ZIO-1. Kar velja na ravni izvajalske organizacije, bi bilo smiselno preslikati tudi na nacionalno raven. Težava, ki se je pokazala v evalvaciji OŠO 2012 je tudi skrajno krhka, nestabilna in slabo povezana kadrovska zasedba, ki jo večinoma tvorijo zunanji (honorarni) učitelji, ki ovira delovanje andragoškega zbora in strokovnih aktivov. Večina med njimi se ne identificira z vlogo učitelja v OŠO, niti se zanjo strokovno ne spopolnjuje. Večina učiteljev ni aktivna v dejavnostih andragoškega zbora, pa tudi ne pri razvijanju programa. Smiselno je, da se pri razvojnih nalogah in teh, ki so povezane s kakovostnim izvajanjem programa (npr. priprava učnih gradiv) oblikujejo strokovni aktivni na nacionalni ravni v katere se vključujejo učitelji, ki imajo za to interes. Pri tem imata pomembno vlogo združenji izvajalskih organizacij Združenje ljudskih univerz (ZLUS) in Združenje izobraževalnih in svetovalnih središč Slovenije (ZiSS). Strokovni aktiv OŠO na ravni izvajalske organizacije pa tudi na nacionalni ravni bi morali združevati organizatorje OŠO, učitelje, sodelavce SSU in svetovalce ISIO. To bi omogočilo pretok znanja, hitrejši in kakovostnejši razvoj in učnih gradiv, učnih metod in drugih dejavnikov, ki še vplivajo na kakovost OŠO.

Na nacionalni ravni je z vidika razvoja programa pomembno sodelovanje z ACS, ZRSZŠ, pa tudi z Univerzo. Slednja je pomemben člen tudi pri začetnem izobraževanju učiteljev. V začetnem izobraževanju učiteljev ni programov ali vsebin, ki bi učitelje izobraževale za potrebe poučevanja odraslih, čeprav bi bilo z vidika OŠO in razvoja vseživljenjskega učenja to zelo potrebno. Z vidika uveljavljanja sprememb je najpomembnejše sodelovanje MIZŠ in pristojnima Strokovnim svetom za izobraževanje odraslih in Strokovnim svetom za splošno izobraževanje. Spodnja shema prikazuje sodelovanje navedenih deležnikov pri uresničevanju OŠO.

Slika 3: Sodelovanje deležnikov pri uresničevanju OŠO

Slika 4: Shematski prikaz zasnove in relacij v OŠO

IX. ZAKLJUČNI DEL

Države sveta se danes srečujejo z velikimi in hitrimi družbenimi, gospodarskimi in tehnološkimi spremembami. Gospodarska, kulturna in informacijska globalizacija omogočajo pretok znanja, dobrin tehnologij. Žal pa se ob tem povečujejo socialne in družbene razlike. Mednarodna raziskava o spretnosti odraslih PIAAC (2012 – 2016) je pokazala, da se v Nemčiji, Španiji, Avstriji, Italiji, na Poljskem odrasli z nižjimi spretnosti udeležujejo od pet- do sedemkrat manj organiziranih izobraževalnih dogodkov kot tisti z višjimi spretnostmi. S tem se polarizacija med skupinami bolj in manj izobraženih povečuje ne le na izobraževalnem področju, temveč tudi širše.

Med vsemi evropskimi državami, ki so sodelovale v raziskavi PIAAC, se je Slovenija glede na izide znašla skoraj na dnu, kot tudi pod povprečjem držav OECD. Slovenija je tudi vodilna med državami, kjer so se pokazale velike razlike pri obvladovanju spretnosti v povezavi s starostjo, izobrazbo in socialnim položajem (Javrh, 2018).

Poseben problem predstavlja v Sloveniji področje osnovnošolskega izobraževanja odraslih. Ta zaenkrat ne sledi nacionalnim in evropskim trendom, kompetenčni zasnovanosti in premalo upošteva potrebe odraslih in specifične posameznih skupin udeležencev. Analize so opozorile tudi na nekatere druge značilnosti, ki pripomorejo k nižji učinkovitosti denimo: pretogi normativi, ki premalo upoštevajo življenjskih in delovnih položajev posameznih skupin odraslih; neenakovredni pogoji za izvajanje OŠO v primerjavi s pogoji izvajanja programa osnovne šole (materialni, prostorski, kadrovski); zagotovljena finančna sredstva ne zadostujejo za razvoj, dodatno usposabljanje in s tem doseganje višje kakovosti izobraževanja; pogoji za vpis v OŠO upoštevajo le formalne pogoje in ne predvidevajo dejanskih predznanj in spretnosti posameznih udeležencev; vsebina programa OŠO ni zadosti prilagojena življenjskim in delovnim izkušnjam udeležencev ter njihovim življenjskim okoliščinam; učitelji so premalo usposobljeni za delo s populacijo odraslih in sploh ne za delo z nekaterimi ranljivimi skupinami (npr. s posamezniki z disleksijo, zaporniki, priseljenci, idr.). Mnoge študije, analize, projekcije so predvsem opozorile na potrebo po posodabljanju samega programa. A oblikovanje sodobnega, inkluzivnega, razvojnega programa, ki upošteva družbene, gospodarske in individualne potrebe udeležencev je izziv vsake sodobne in razvojno usmerjene družbe.

Naša analiza je potrdila, da ni enotnega, uniformnega ali dokončno oblikovanega modela ali sistema pridobivanja temeljnih spretnosti odraslih. Pokazala je tudi, da programi za

pridobivanja temeljnih spretnosti in najnižje formalne izobrazbe niso statični, temveč se vedno razvijajo, dopolnjujejo, posodablajo. Te izražajo razvojne smernice, integrirajo različne interese in ponujajo diferencirane rešitve, ki so v določenem obdobju najbolj relevantne. Nacionalni sistemi imajo na tem področju svoje lastnosti, tradicije, izkušnje in značilnosti. Raznolikost je zagotovo pozitivna, ker upošteva nacionalne posebnosti.

Kljub razlikam se v evropskem prostoru lahko najdejo skupne usmeritve. Med temeljnimi so, da so programi in reforme na področju osnovnošolskega izobraževanja odraslih vse bolj kompetenčno zasnovane. Njihova značilnost je težnja po združevanju in integriranju in povezovanju različnih področij. Za sodobne sisteme je značilna tudi visoka prožnost in upoštevanje potreb odrasle populacije kakor tudi posameznih skupin, njihovih izobraževalnih ciljev, potreb, motivov, predznanja, družbenih vlog....gre predvsem za preference skupin, ki so pogosto marginalizirane, socialno in ekonomsko deprivilegirane ter živijo na družbenem robu.

Tudi usmeritve, ki se ponujajo v Strokovnih podlagah za prenovo programa OŠO upoštevajo te usmeritve. Predlagana zasnova izhaja iz potreb odraslega. Vključitev v OŠO izhaja in podpira uresničitev njegovega kariernega načrta, ki ga zasnuje s svetovalcem v ISIO in se nadaljuje z opredelitvijo osebnega izobraževalnega načrta (OIN) ob vpisu v program. V OIN je upoštevano njegovo že pridobljeno znanje, njegov življenjski položaj, pa tudi morebitne posebne potrebe. Program je strukturiran v treh moduli, ki so zasnovani skladno z opredeljenimi ravni znanja, spretnosti in kompetenc po SOK in primerljivi s tremi vzgojno-izobraževalnimi obdobji, ki jih opredeljuje program osnovne šole. Udeleženci se lahko vključijo na katerikoli ravni – skladno z ugotovljenimi izobraževalnimi potrebami. Moduli so zasnovani po vsebinskih sklopih v katerih se posamezni predmeti smiselno povezujejo med seboj in z življenjskim kontekstom odraslega, krepijo temeljne zmožnosti in se uresničujejo v sodelovanju z okoljem. Odraslim prilagojeno je tudi preverjanje in ocenjevanje znanja ter napredovanje v programu. Pomemben del je tudi izvajanje predmeta Oddelčna skupnost, ki je namenjen evalvaciji učnega procesa z vidika udeležencev. Tako lahko udeleženci neposredno vplivajo na njegovo kakovost, saj morajo njihova sporočila upoštevati tudi Svet zavoda, andragoški zbor, pomembna pa so tudi za delo strokovnih aktivov. Uresničevanje OŠO poteka v sodelovanju različnih strokovnih delavcev v izvajalskih organizaciji, pa tudi zunaj nje. V izvajalski organizaciji poleg organizatorja in učiteljev, sodelujejo tudi svetovalci in mentorji SSU, svetovalci ISIO, po potrebi pa tudi organizatorji drugih programov. Notranji sodelavci pa se povezujejo tudi z zunanjimi strokovnjaki, s katerimi

udeleženci morda že sodelujejo ali pa bi njihovo sodelovanje lahko pripomoglo k uspešnosti udeležencev v programu.

Zavedamo se, da gre za zahtevno nalogo. Za uresničevanje tega je treba doseči soglasje strokovne in širše javnosti, politike, izvajalskih organizacij, kot tudi vseh deležnikov, ki posredno ali neposredno sodelujejo pri oblikovanju in uresničevanju tega procesa. Pomemben korak je ne dvomno Zakon o izobraževanju odraslih, ki na širši ravni opredeli nekatere splošne značilnosti programa. Nedvomno je treba prilagoditi tudi druge smernice podzakonske akte, izhodišča za spremembo programa. To so nedvomno naslednji koraki, izzivi in priložnosti v procesu prenavljanja in udejanjanja nove poti.

X. LITERATURA IN VIRI

Delors, J. (1996). Učenje: Skriti zaklad. Poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje. Pripravljeno za Unesco. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Memorandum on Lifelong Learning (2000). Pridobljeno 15.8.2018, s http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

Barbara I. (2007). Mobilna svetovalna služba v izobraževanju odraslih. Diplomski naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V. (2010). Didaktika i kurikulum. Zagreb. IEP – D2.

Europe 2020 Strategy (2010). European Comission. Pridobljeno 20.8.2018 s https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

Gašperšič, M. idr. (2003). Analiza ugotavljanja izobraževalnih potreb odraslih Romov kot podpora za prilagoditve programa osnovne šole za odrasle in pripravo programa funkcionalnega opismenjevanja. Novo mesto: RIC.

Ivančič, A., Mirčeva, J. (2001). Sodelovanje odraslih v programih izobraževanja. V: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih. Uredili: J. Mirčeva, M. Velikonja. ACS: Ljubljana.

Izhodišča za kurikularno prenovu izobraževanja odraslih in oblikovanje programov za izobraževanje odraslih. (1998). Nacionalni kurikularni svet. Ljubljana: ACS.

Javrh, P. (2018). Spretnosti odraslih – pomembna tema razvoja Slovenije. V: Spretnosti odraslih. Uredila: P. Javrh. ACS: Ljubljana.

MacLuhan, M. (1995). The Global Village Transformations in the World Lifeand Media in the 21st Century. Oxford: Oxford University Press.

Kavkler, M., Košak Babuder, M. (2016). Značilnosti in posebne potrebe odraslih z nizkimi izobraževalnimi dosežki. V: Osnovna šola za odrasle: Podoba in poslanstvo. Monografska publikacija. Uredila E. Možina. Ljubljana: ACS.

Kuran, M. (2011). Razumevanje učenja odraslih iz ranljivih skupin v okviru kognitivnih teorij učenja. V: Obrazi pismenosti: spoznanja o razvoju pismenosti odraslih, Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno s, http://arhiv.acs.si/publikacije/Obrazi_pismenosti.pdf

Medič, S., Milanovič, M., Popovič, K., Miomir, D. (2016): Funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih. Institut za pedagogiju i andragogiju. Beograd: Filozofski fakultet.

Mirčeva, J. (2016): Od marginalizacije k inkluzivnosti: Prikaz značilnosti odraslih v programu osnovne šole in njihovih ovir pri izobraževanju. V: Osnovna šola za odrasle: Podoba in poslanstvo. Monografska publikacija. Uredila E. Možina. Ljubljana: ACS.

Mirčeva, J. Žalec N., Možina E., Zagmajster M. (2016). Predlog modela usposabljanja učiteljev in drugih strokovnih delavcev v OŠO. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: ACS.

Mohorčič-Špolar V. A. (2017). Uvod v tematsko področje spretnosti in kompetence ranljivih skupin, 285-289. Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC. Tematske študije. Ljubljana: ACS. Pridobljeno 12.9.2018, s http://arhiv.acs.si/publikacije/Porocilo_o_raziskavi_Spretnosti_odraslih_PIAAC_2016-TS_2017.pdf

Možina, E., Mirčeva, J., Zagmajster, M., Žalec. N., Vrbajnčak, K. (2012). Evalvacija Osnovne šole za odrasle: Zaključno poročilo o rezultatih evalvacije programa. 2011-2012. ACS, Ljubljana.

OECD. (2016). Skills Matter. Further Results from the Survey of Adult Skills. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s <http://dx.doi.org/10.1787/9789264258051-en>.

Priporočila Evropskega parlamenta in sveta z dne 18.december 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006/962/ES). Pridobljeno 5.9.2018 s, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex:32006H0962>.

Priporočili o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Pridobljeno 18.9.2018, s https://ec.europa.eu/education/initiatives/key-competences-framework-review-2017_sl

Program osnovne šole za odrasle (2003). http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Programi/Program_odrasli_OS_za_odrasle.pdf

Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS za obdobje 2013 – 2020. Uradni list RS, št.90/2013.

Skills Matter – Further Results from the Survey of Adult Skills (2016). Paris: OECD. Pridobljeno s, https://www.oecd.org/skills/piaac/Skills_Matter_Further_Results_from_the_Survey_of_Adult_Skills.pdf

SI – Stat podatkovni portal – demografsko in socialno področje – Izobraževanje. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 25.6.2018.

SI – Stat podatkovni portal – demografsko in socialno področje – Prebivalstvo. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 25.6.2018.

Smernice za izvajanje Strategije spretnosti za Slovenijo. Izboljšanje upravljanja izobraževanja odraslih (2018). Raziskave spretnosti. Povzetek: Paris: OECD. Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/novice/pdf/OECD_Skills_Strategy_2018_Povzetek.pdf

Smernice za pripravo načrta osnovne šole in vrtca za učinkovitejše vključevanje Romov v VIZ (2014). Novo mesto: RIC. Pridobljeno s, http://www.ric-nm.si/media/objave/dokumenti/2015/UVRVI_II_smernice_za_pripravo_nacrta_osnovne_sole_in_vrtca_za_ucinkovitejse_vkljucivanje_Romov_v_VIZ.pdf

Strategija Evropa 2020. Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast. (2010). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf.

Strategija razvoja Slovenije 2030 (2017). Ljubljana: Služba Vlade R. Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno 5.9.2018, s http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2017/srs2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf

Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (2004). Dopolnitve 2011. Ljubljana: MIZŠ. Pridobljeno s, http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/projekti/Strategija_Romi_dopolnitev_2011.pdf

Strugar, V. (2017) *Smjernice za unapređivanje osnovnog obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pridobljeno s http://obrazovanje-odraslih.hr/dokumentacije/MZO_Smjernice.pdf

Šefika, A. (2016). Funkcionalno opismenjavanje odraslih, Podgorica.

Tadeja, A. (2018). Presoja kakovosti v OŠO. Seminarska naloga v okviru strokovnega izpita. Delovno gradivo, RIC.

Ustava Republike Slovenije (1991). Uradni list RS, št.42/97 z dne 17.7.1997.

Zakon o izobraževanju odraslih. (2018). Uradni list RS, št.110/06. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO449>

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr. in 25/17 – ZVaj)

Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K)

Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOsn-F in 11/18)

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (zuopp– 1).

Žagar, N., Klopčič, V. (2006). Poklicno informiranje in svetovanje za Rome – PISR. Črnomelj: ZIK.